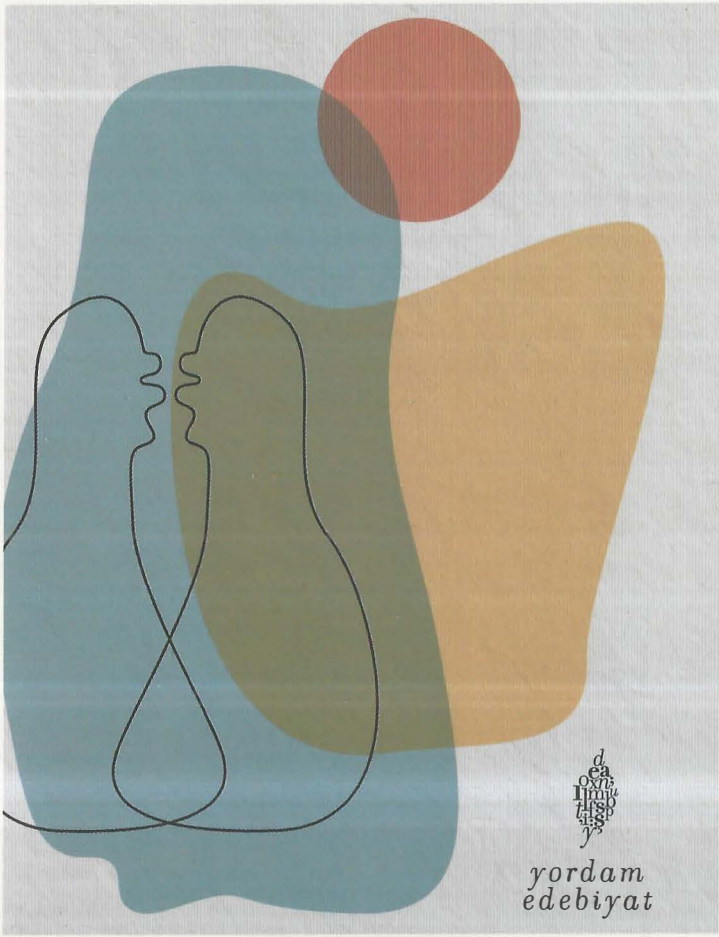
DÜELLO | ANTON ÇEHOV

DÜELLO

ANTON ÇEHOV

BİR SOLUKTA KLASİKLER

yordam edebiyat

Türkçesi: Nuri Yıldırım

Nuri Yıldırım

1969 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmasının ardından aynı fakültede asistan olarak göreve başlamış, 1978 yılında doçent olmuştur. 1973-1975 yılları arasında UNDP bursu ile University of California (Berkeley), 1979-1981 arasında Türkiye - SSCB Kültürel İşbirliği Programından yararlanarak Moskova Devlet Üniversitesi (MGU) İktisat Bölümü'nde misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. 12 Eylül döneminde (1983) üniversitedeki görevinden ayrılmak zorunda bırakılan Nuri Yıldırım, 1989-2000 yılları arasında çeşitli Türk banka ve firmalarını temsilen Moskova'da görev yapmış, bu sayede Rus dili ve kültürünü öğrenme fırsatı bulmuştur. 2000 yılında öğretim üyeliğine dönerek Yıldız Teknik Üniversitesi (İİBF) İktisat Bölümü'nde çalışmaya başlamıştır. 2007 yılında profesör unvanını almış, 2010 yılında bu üniversiteden emekli olmuştur.

İktisat alanındaki kitap ve makaleleri dışında Rus edebiyatı üzerine çalışmaları ve Rusçadan Türkçeye edebiyat çevirileri bulunmaktadır. Nuri Yıldırım'ın Yordam Edebiyat'tan çıkan çevirileri şunlardır:

Çehov'dan *Seçme Öyküler-3: Uzun Hikâyeler* ve *Seçme Öyküler-4: Kısa Hikâyeler* (Nisan 2019), Gonçarov'dan *Oblomov* (Aralık 2017), Dostoyevski'den *Yeraltından Notlar* (Eylül 2018), Lermontov'dan *Zamanımızın Kahramanı* (Kasım 2019), Gogol'den *Ölü Canlar* (Mart 2020).

Nuri Yıldırım'ın Rusça aslından çevirdiği *Düello* (*Дуэль*-Duel), Çehov, *Seçme Öyküler-4: Uzun Öyküler* (Yordam Edebiyat, 2019) içinde yayımlanmıştır.

Yordam Edebiyat: 83 • Düello • Anton Çehov
ISBN 978-605-172-389-1 • *Türkçesi:* Nuri Yıldırım
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Birinci Basım:* Ekim 2020
© Yordam Kitap, 2019

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: İnkılâp Kitabevi Baskı Tesisleri (Sertifika No: 44066)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna / Bahçelievler - İstanbul
Tel: 0212 496 11 11

BİR SOLUKTA KLASİKLER

ANTON ÇEHOV

DÜELLO

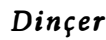
ÖYKÜ

TÜRKÇESİ
NURİ YILDIRIM

yordam edebiyat

Az sözle çok şey anlatmanın ustası

ANTON ÇEHOV

Yeşim Dinçer

Dünya edebiyatına getirdiği yeniliklerle tarihin en büyük öykü yazarlarından biri olarak kabul edilen Anton Pavloviç Çehov, 17 Ocak 1860'ta, Taganrog kentinde doğdu. Dedesi, ailesinin özgürlüğünü satın almayı başaran bir toprak kölesi, babası da uzun yıllar tüccar çıraklığı yaptıktan sonra kendi dükkânını açmış bir esnaftı. Çehovlar 1876'ya dek Taganrog'da yaşadılar. Rusya'nın güneyinde, Azak Denizi kıyısındaki kentin nüfusu o yıllarda 65 bin kadardı ve bütün kıyı kentleri gibi geçimini ticaretten sağlıyordu.

Daha küçük yaşlarda, bakkal dükkânında babasına yardım etmeye başlayan Anton Çehov'un dört erkek kardeşiyle birlikte bir kız kardeşi vardı. Mutlu bir çocukluk geçirdikleri söylenemez. Düzenli bir eğitim görmeyen dindar babaları, sanatsal yeteneğine rağmen sert mizaçlı, otoriter bir adamdı. Keman çalıyor, yağlı boya resim yapıyor, kilise korosunu yönetiyor fakat çocuklarını sabah akşam ilahiler okumaya, kiliseye gitmeye zorluyor ve onları sık sık dövüyordu. Anneleri ise, tam tersine, iyi yürekli ve duygulu bir kadındı. Çehov, "Bizim için annemizden daha değerli hiçbir şey yoktu", "Yeteneğimizi babamızdan, ruhumuzu ise annemizden aldık" demektedir.*

Babasının iflası Çehov'un hayatında yeni bir sayfa açtı. Aile alacaklılardan kaçmak için Moskova'da yüksek öğrenim gören büyük oğullarının yanına taşınınca Taganrog'da tek başına kaldı. Bir yandan lise

---

* Zeynep Zafer. *Anton Çehov'un Öykü Sanatı*, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 16.

eğitimine devam ederken bir yandan da özel ders vererek geçimini sağlıyordu. Baba baskısından kurtulduğu için olacak, okuldaki notları da yükselmişti. Bu arada okul dergisinde ilk yazıları yayınlandı.

1879'da liseden mezun olan Çehov, Moskova'ya gelerek tıp fakültesine kaydoldu. Hem okumak hem de maddi sıkıntıları devam eden ailesine yardım etmek zorunda olduğundan çeşitli mizah dergilerine ve gazetelere kısa metinler; öykülerin yanı sıra fıkralar, anekdotlar, tiyatro eleştirisi, ilginç olaylar, komik ilanlar vb. yazmaya başladı. Bu dönemde yazdığı öykülerden bazılarını, üniversiteyi bitirdiği yıl (1884) basılan ilk öykü kitabında derledi.

Çehov okulu bitirdikten sonra birkaç yıl yazarlığı ve hekimliği bir arada yürüttü. Hekimlik ona gözlem alanını genişletme fırsatı veriyor ve işini severek yapıyordu. 1886'da ikinci öykü kitabı *Renkli Öyküler* basıldı. Eleştirmenler, neşe ve mizahla birlikte hüzünlü bir şiirsellik içeren kendine özgü tarzını sevdiler. 1887'de yayınlanan üçüncü öykü kitabı *Alacakaranlıkta*, Rus Bilimler Akademisi'nin verdiği Puşkin ödülünü kazandı. Bundan sonra en iyi Rus yazarlarından biri olarak görülmeye başlandı, nitelikli dergilerde yayın yapma ve doktorluğu bırakarak yalnız edebiyata yönelme imkânına kavuştu.

1888 yılında Çehov'un sanatsal çizgisini olgunlaştırdığı uzun öykülerinden ilki, "Step (Bir Yolculuk Hikâyesi)" yayınlandı. Son derece sade olay örgüsüyle tatlı bir rüya gibi akıp giden bu güzel öykü, Çernişevski, Tolstoy, Gorki gibi Rus edebiyatının dev yazarları tarafından hayranlıkla okundu. Bugün de türün başyapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Sonraki yıllarda Çehov'un dikkati gittikçe Rus hayatının toplumsal sorunları üzerinde yoğunlaştı. 1890 yılında, pranga cezası çeken mahkûmların sürgün edildiği Sahalin adasına uzun bir yolculuk yaptı. Üç ay kaldığı Sahalin'de oradaki hayatı ve koşulları gözlemlediği çok değerli bir alan çalışması gerçekleştirerek izlenimlerini yayınladı.

1892'de, bankadan ve çalıştığı yayınevinden aldığı borçla Melihovo'da (Moskova yakınlarında) bahçeli bir ev satın alarak ailesiyle birlikte oraya taşındı. Bu sakin ortam Çehov'un sanat yaşamında

çok verimli bir rol oynadı. Yordam Edebiyat'ın "Bir Solukta Klasikler" dizisinde yer verdiğimiz "Altıncı Koğuş" (1892), "Üç Yıl" (1895), "Hayatım" (1896) gibi en güzel uzun öykülerini burada yazdı. Özellikle "Altıncı Koğuş", ilk yayınlandığında muazzam bir etki ve tartışma yarattı. Olayların geçtiği taşra hastanesinde akıl hastalarının kapatıldığı koğuş, Çarlık Rusyasının bir alegorisi olarak değerlendirildi. Lenin'in öyküyü okuduktan sonra, "kendimi o koğuşa kapatılmış gibi hissettim", "Altıncı Koğuş beni bir devrimci yaptı" dediği aktarılmaktadır.*

Öykü karakterleri ve işlenen tema bakımından özel bir iç birliği taşıyan "Kılıflı Adam", "Bektaşiüzümü", "Aşk Üzerine" üçlemesi** (1898), Çehov'un yine Melihovo döneminde kaleme aldığı kayda değer eserlerindendir.

Mart 1897'de Çehov, semptomları daha üniversite sıralarında iken ortaya çıkan tüberküloz hastalığı nedeniyle akciğer kanaması geçirerek hastaneye kaldırıldı. Hastalığı yumuşak iklim koşullarında yaşamasını gerektirdiğinden 1898 yılında Kırım'ın Yalta kentine yerleşti. O sıralarda aynı kentte bulunan Tolstoy ve Gorki ile dostluğunu pekiştirdi.

Çehov Yalta'da vaktini daha çok tiyatro oyunları yazarak geçirdi ve en başarılı dört klasik oyununu yaşamının son yıllarında üretti. İlk olarak 1896'da sergilenen *Martı*, Petersburg'da başarısızlıkla sonuçlansa da, iki yıl sonra Moskova Sanat Tiyatrosu'nun sahneye koyduğu temsil büyük kabul görmüştü. *Martı*'nın gördüğü ilgi ona *Vanya Dayı* (1899), *Üç Kızkardeş* (1901), *Vişne Bahçesi* (1903) oyunlarını yazma cesaretini verdi. Çehov genellikle –İbsen ve Strindberg ile birlikte– tiyatroda erken modernizmin doğuşundaki üç ufuk açıcı figürden biri olarak anılmaktadır.

Çehov Yalta yıllarında, gerek oyunlarının sahneye konuluşu, gerek Moskova Sanat Tiyatrosu oyuncularından Olga Knipper ile kurduğu duygusal bağ nedeniyle, sık sık Moskova'ya yolculuk yaptı. 1900 yılı baharında Moskova'ya gidemeyecek kadar hasta olunca, tiyatro sanat-

---

* https://en.wikipedia.org/wiki/Ward_No._6

** Bahsi geçen Çehov öykülerinden "Kılıflı Adam", *Seçme Öyküler 2 - Taşra Hikâyeleri* (çev. Hasan Âli Ediz, Yordam Edebiyat, 2017) içinde; "Bektaşiüzümü" ile "Aşk Üzerine", *Seçme Öyküler 3 - Kısa Hikâyeler* (çev. Nuri Yıldırım, Yordam Edebiyat, 2019) içinde yer almaktadır.

çıları, yazara kendi oyunlarını sergilemek için Yalta'ya kadar geldiler. Bu olay, Çehov ile Olga Knipper arasındaki ilişkiyi daha da güçlendirdi ve 1901 yılı Mart'ında evlendiler. Bir süre ayrı şehirlerde yaşamaya devam etseler de, Çehov'un sağlık durumunun kötüleşmesi üzerine birlikte Almanya'nın İsviçre sınırındaki Badenweiler kasabasına gittiler. Yazarın ilk günlerde biraz düzelmiş gibi görünen sağlığı bir ay içinde kötüleşti. 2 Temmuz 1904 günü, henüz 44 yaşındayken hayata veda etti. Ufak bir kalabalık tarafından Moskova'da karşılanan cenazesi Novo-Diviçiy mezarlığına götürüldü. Yalta'da yaşadığı ev, kız kardeşinin bakımı altında müze haline getirilerek korunmuştur.

Dostlarının anlatımıyla Çehov, kendinden ve yaptıklarından söz etmeyi asla sevmeyen, son derece alçakgönüllü ve mizah duygusu olan bir insandı. Rusya'nın sanat-edebiyat dünyasında yer alan şahısları sıralarken birinciliği Tolstoy'a vermiş, kendisinin ancak doksan sekizinci sırada yer alabileceğini söylemişti.* Oysa geliştirdiği kendine özgü anlatım tarzı ile öykü sanatına yepyeni bir yol açtı ve ölümünden sonra ünü, dünyadaki hiçbir öykü yazarının ulaşamadığı geniş kitlelere yayıldı. Edebiyatta, tiyatroda, hatta sinemada "Çehovyen" etkiler taşıyan çağdaş yapıtların varlığından hâlâ söz etmek mümkün.

Gündelik ayrıntılardan yola çıkarak yaşamı yakalayan Çehov'un kalem ustalığını en iyi çözümleyenlerden biri de Tolstoy olmuştur. Onun hakkında yaptığı şu değerlendirme fazla söze gerek bırakmıyor: "Çehov'un kendine özgü bir biçimi var, empresyonistler [izlenimci ressamlar] gibi... sanki önünüzde birisi, hiç seçme yapmıyormuş gibi o anda elinin değdiği boyalarla bir resim yapıyor ve bu fırça dokunuşlarının hiçbiri de ötekiyle ilintili değil. Ama, biraz geriye çekilip uzaktan baktığınızda görüyorsunuz ki, topluca bir bütünlüklü izlenim ortaya çıkmış; önünüzde apaçık ve büyüleyici bir tablo duruyor."**

---

* Zafer, a.g.e s. 35.

** Aktaran Gennadiy N. Pospelov. *Edebiyat Bilimi II*, çev. Yılmaz Onay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1984, s. 72.

I

SAAT sabahın sekiziydi; bu saatte subaylar, memurlar ve ziyaretçiler genellikle sıcak, boğucu gecenin ardından denize girer ve sonra çay ya da kahve içmek için pavyona* uğrarlardı. Yirmi sekiz yaşında sarışın, ince bir genç olan İvan Andreyiç Laevski, başında Maliye Bakanlığı kasketi, ayaklarında terliklerle yüzmek için kıyıya indiğinde burada aralarında dostu Askerî Doktor Samoylenko da olmak üzere tanıdığı pek çok insana rastladı.

Tıraşlı iri kafası, kısa boynu, kırmızı yüzü, iri burnu, gür siyah kaşları, gri favorileri, şişman, pörsümüş gövdesi ve üstüne üstlük kısık askerî bas sesiyle Samoylenko her yeni gelen kişi üzerinde görgüsüz, kaba saba bir adam izlenimi bırakırdı; fakat tanışmanın üzerinden iki üç gün geçince onun yüzü insana olağanüstü iyi, sevecen ve hatta güzel görünmeye başlardı. Hantal, sakar, kaba tavrına rağmen barışçıl, şaşılacak kadar insaflı, uysal ve yardımsever bir insandı. Şehirde yaşayan herkesle samimi olur, senlibenli konuşur, herkese borç para verir, herkesi tedavi eder, birileri için kız ister, küskünleri barıştırır, şiş kebaplı piknikler düzenler ve çok lezzetli kefal çorbası pişirirdi. Her an birilerinin işi peşinde koşturur, onlar adına başkalarından yardım isterdi; her zaman kendisini mutlu edecek

---

* Fransızcadan Rusçaya geçen pavyon (Fr. Pavillon) sözcüğü Çarlık Rusya'sında, diğer anlamlarının yanı sıra, bahçe ve parklardaki büyük kameriye, çardak türü yerler, kafeler, askerî kantinler için de kullanılmaktaydı. *-çev.*

bir şey bulurdu. Samoylenko hakkındaki genel kanı onun günahtan, kötülükten arınmış biri olduğuydu. Yalnızca iki zayıf noktası vardı. İlki, kendi iyi yürekliliğinden utanması ve bu özelliğini somurtkan bir ifade takınarak ve kasten kaba davranarak maskelemeye çalışmasıydı. İkincisi ise, henüz *sivil danışman* (5. derece) unvanına sahip olmasına rağmen sağlık memurlarının ve erlerin onu *vaşo prevoshoditelstvo* (3. ve 4. derecedekileri selamlama şekli) diye selamlamalarından hoşlanmasıydı.

Suyun içinde omuzlarına kadar ilerlediklerinde Laevski, Samoylenko'ya:

"Şu soruyu yanıtlar mısın, Aleksandr Davidiç," dedi, "bir kadına âşık olduğunu, onunla arkadaşlığı ilerlettiğini ve söz gelimi iki yıldan fazla birlikte yaşadığını, sonra, hani başa gelir ya, ondan soğuduğunu ve onun artık senin için bir yabancı olduğunu hissetmeye başladığını düşünelim. Sen olsaydın bu durumda nasıl davranırdın?"

"Çok basit. Buyur, canın nereye istiyorsa oraya git anacığım derdim. Hepsi bu kadar!"

"Söylemesi kolay! Ya gidecek bir yeri yoksa? Kimsesiz yalnız bir kadın, beş parası yok, çalışmayı beceremez..."

"Ee, n'olmuş? Çantasına beş yüz ruble sıkıştır ya da ona ayda yirmi beş ruble ödeyeceğini söyle, başka bir şey de verme. Çok basit."

"Beş yüz rublen var diyelim ya da ayda yirmi beş ruble ödeme gücün olduğunu varsayalım; fakat benim bahsettiğim kadın, eğitimli, aydın ve gururlu bir kadın. Ona gerçekten para teklif edebilir misin? Ve edersen bunu ne şekilde yaparsın?"

Samoylenko yanıt olarak bir şeyler söylemek istedi, ancak tam bu sırada büyük bir dalga geldi ve ikisinin de

üzerinden geçerek kıyıya vurdu, sonra çakılların üzerinde gürültüyle gerisingeri çekildi. İki arkadaş karaya çıkarak giyinmeye başladı.

Samoylenko potinindeki kumları silkelerken:

"Kişinin sevmediği bir kadınla yaşaması tabii ki zor." dedi. "Fakat Vanya,* insana yakışır şekilde düşünmek gerek. Eğer ben bu durumda kalsaydım karıma onu artık sevmediğimi belli etmez, onunla ölene dek birlikte yaşardım."

Ansızın kendi sözlerinden utandı, durumunu hatırlayarak:

"Kadınlar büsbütün ortadan kaybolsalar da benim için fark etmezdi. Yüzlerini şeytan görsün!"

İki arkadaş giyindikten sonra pavyona gittiler. Oradakiler Samoylenko'yu kendilerinden sayıyordu; kendine ait özel tabağı, bardağı bile vardı. Her sabah ona tepside bir fincan kahve, uzun kesme cam bardakta buzlu su ve bir kadeh de konyak servisi yaparlardı. Önce konyağı, ardından sıcak kahveyi ve en sonda da buzlu suyu içerdi; bu son içtiği mutlaka çok lezzetli olmalıydı, zira suyu içtikten sonra gözleri nemlenir, iki eliyle favorilerini okşar ve denize bakarak:

"Olağanüstü güzel bir manzara!" derdi.

Uykusunu kaçıran, gecenin karanlığını ve boğuculuğunu sanki daha da artıran iç karartıcı ve yararsız düşüncelerle geçirdiği uzun gecenin ardından Laevski kendini uyuşuk ve bitkin hissederdi. Yüzme de, kahve de onun bu ruh halini düzeltemezdi.

"Sohbetimize devam edelim Aleksandr Davidıç," dedi Laevski. "Senden saklamayacağım, dostum olarak sana açık yüreklilikle itiraf edeceğim; Nadejda Fyodorovna ile

---

* Vanya, İvan'ın küçültülmüş halidir. *-çev.*

aramız kötü... Hem de çok kötü! Seni kendi özel meselelerimle rahatsız ettiğim için özür dilerim, fakat içimi dökmek zorundayım."

Konuşmanın nereye varacağını sezen Samoylenko bakışlarını yere çevirerek parmaklarıyla masada tempo tuttu.

"Onunla iki yıldır birlikte yaşıyorum ve onu artık sevmiyorum..." diye sürdürdü konuşmasını Laevski. "Daha doğrusu, aramızda aşkın olmadığını anladım... Bu iki yıl bir aldanma, bir yanılma imiş."

Laevski'nin bir huyu vardı; sohbet sırasında pembe avuçlarını dikkatlice inceler, tırnaklarını kemirir ya da parmaklarıyla gömleğinin manşetlerini sıkardı. Şimdi de aynı şeyi yapıyordu.

"Bana yardım edemeyeceğini çok iyi biliyorum," dedi Laevski. "Buna rağmen sana anlatıyorum çünkü benim gibi başarısız ve lüzumsuz adamlar* bütün kurtuluşu konuşmada bulur. Tavır ve hareketlerimin tümünün bir bilançosunu çıkarmak zorundayım. Birilerinin biz soyluların yozlaştığından falan bahseden kuramlarını düşünmeye ya da edebiyattaki tiplemeleri kullanarak bu saçma hayatımı izah etmeye ve haklı çıkarmaya mecburum... Örneğin, dün gece sürekli olarak Tolstoy'un ne kadar haklı olduğunu, acımasızca haklı olduğunu düşünerek kendimi avuttum. Bu bana iyi geldi. Gerçekten, kardeşim, büyük yazar! Ne dersen de!"

Her gün okumaya niyet etmesine rağmen hayatında hiç Tolstoy okumamış olan Samoylenko utandı ve:

---

* Rusçası *Lişniy çelovek*. Lüzumsuz, fuzuli, fazladan adam, Rus edebiyatına Griboyedov'un Çatski'si ve Puşkin'in Onegin'i ile giren, amaçsız, soyut bir özgürlük hayali peşinde koşan, hayata ve onun nimetlerine kayıtsız, ruhu erken yaşlanmış, sorumluluktan kaçan, yabancılaşmış Rus aydın tipini ifade eder. *–çev.*

"Evet, bütün diğer yazarlar hayal güçlerini kullanarak yazarken o doğrudan doğaya bakarak yazıyor..." dedi.

"Aman tanrım!" diye iç geçirdi Laevski. "Uygarlık hepimizi ne kadar da çok sakatlamış! Ben evli bir kadına âşık oldum, o da beni sevdi... Başlangıçta tatlı öpüşmeler, sakin akşamlar, yeminler, Spencer'lar,* idealler ve paylaşılan ilgi alanları vardı... Ne büyük bir yalan! Aslında biz onun kocasından kaçmıştık ama kendimize entelektüel hayatımızın boşluğundan kaçtığımız yalanını söylüyorduk. Kendimize şöyle bir gelecek düşlüyorduk: Kafkasya'da ben ilk başlarda insanları ve yöreyi tanıyıncaya kadar üniformamı giyip devlette çalışacaktım, sonra olanaklarımız el verdiğinde bir toprak parçası satın alacak, ter döküp çalışacak, üzüm bağı kuracak ve tarla ekecektik. Eğer benim yerime sen ya da senin zoolog Von Koren olsaydınız muhtemelen Nadejda Fyodorovna ile otuz yıl birlikte yaşayacak ve mirasçılarınıza büyük bir bağla bin desyatinlik mısır tarlası bırakacaktınız. Bense ilk günden itibaren kendimi iflas etmiş gibi hissettim. Şehir dayanılmaz sıcak, konuşacak tek kimse yok, can sıkıntısından patlıyorsun; kıra çıkıyorsun, her çalının, her taşın dibinden zehirli örümcekler, akrepler, yılanlar çıkacakmış gibi geliyor sana. Kırın ötesi ise dağlar ve çöl... Bize yabancı insanlar, yabancı bir doğa ve acınacak bir kültür – bütün bunlar, hiç de kürklü paltomu giymiş, Nadejda Fyodorovna'yı koluma takmış halde Nevski Caddesinde yürürken sıcak güneyi hayal etmek kadar kolay işler değil kardeşim! Burada hayat mücadelesi yerine ölüm mücadelesi vermen gerekiyor; peki, ben nasıl bir savaşçıyım? Sinirleri bozuk, zavallı, nazlı biri... Daha ilk günden benim

* Herbert Spencer (1820-1903): 19. yüzyılın ikinci yarısında tüm Avrupa'da olduğu gibi Rusya'da da çok yaygın bir üne sahipti. *–çev.*

kol emeğiyle çalışma ve üzüm bağı kurma hayallerimin boş şeyler olduğunu anladım. Aşkla ilgili olarak da sana şunu itiraf etmek zorundayım; Spencer okuyan ve kalkıp senin peşinden dünyanın öteki ucuna giden bir kadınla birlikte yaşamak da herhangi sıradan bir Anfisa ya da Akulina ile yaşamak kadar ilginçlikten uzaktı. Aynı ütü kömürü, aynı pudra ve ilaç kokuları, her sabah aynı bigudiler ve aynı kendi kendini kandırmaca..."

Laevski'nin tanıdık bir hanımefendi hakkında bu kadar açık konuşması karşısında yüzü kızaran Samoylenko:

"Ütü olmadan bir evi çeviremezsin," dedi. "Vanya sen bugün keyifsizsin, bunun farkındayım. Nadejda Fyodorovna eğitimli ve çok güzel bir kadın, sense olağanüstü zeki bir adamsın..." Komşu masalara göz atarak devam etti: "Tabii, siz evli değilsiniz ama bu sizin suçunuz değil; kaldı ki önyargılardan uzak olmamız, çağdaş fikirleri yakalamamız gerek. Ben şahsen medeni nikâhtan yanayım, evet... Ama bence mademki bir kez birlikte yaşamaya başladınız, o halde ömrünüzün sonuna kadar böyle devam etmeniz gerek."

"Aşk olmadan mı?"

"Şimdi sana anlatacağım," dedi Samoylenko. "Sekiz yıl kadar önce burada temsilcilik yapan çok zeki bir ihtiyar vardı. Onun söylediği şuydu: Aile yaşamında esas olan sabırdır. İşitiyor musun, Vanya? Aşk değil, sabır. Aşk uzun sürmez. Sen iki yıl aşkın tadını çıkararak yaşamışsın, şimdiyse aile hayatında yeni bir döneme girdiğin çok açık. Tabiri caizse dengeyi korumak için bu yeni dönemde bütün sabrını sonuna kadar kullanacaksın..."

"Sen o yaşlı temsilcine inanıyorsun, benim için onun öğüdü bir anlam ifade etmiyor. Senin ihtiyar ikiyüzlülük etmiş olabilir; o sabrını güçlendirmek için egzersiz yap-

mış ve sevmediği kişiyi de egzersizi için gerekli bir nesne olarak görmüş olabilir, fakat ben daha o kadar düşmedim. Eğer canım sabır geliştirme egzersizleri yapmak isteseydi kendime jimnastik güllesi ya da dikbaşlı huysuz bir at satın alırdım, insanları da rahat bırakırdım."

Samoylenko buzla beyaz şarap getirmelerini söyledi; her ikisi de birer kadeh içtikten sonra Laevski birdenbire:

"Lütfen söyler misin, beyin zarının yumuşaması ne demek oluyor?" diye sordu.

"Sana nasıl izah etmeli? Beynin daha yumuşak hale gelmesi hastalığı... Sanki beyin eriyor."

"Tedavi edilebilir mi?"

"Eğer hastalık uzun süre ihmal edilmemişse evet. Soğuk duş, yakı... İçeriden de yine bir şeyler..."

"Şey... Ne durumda olduğumu görüyorsun! Onunla birlikte yaşayamam, bu benim yapabileceğim bir şey değil. Burada seninleyken gördüğün gibi gülüyor, çeşitli konularda felsefe yapabiliyorum ama evde ruhen tamamen çöküyorum. O derece korkunç bir durumdayım ki, mesela onunla bir ay daha birlikte yaşamak zorunda olduğumu söyleseler alnıma bir kurşun sıkardım gibime geliyor. Öte yandan, onunla ayrılmak da söz konusu olamaz. O yalnız bir kadın, elinden çalışmak gelmez, para desen ne onda var ne de bende... Ne yapacak? Kime gidecek? İnsanın aklına hiçbir çare gelmiyor... Haydi söyle, ne yapacağım şimdi ben?"

"Hımm..." diye mırıldandı Samoylenko, ne yanıt vereceğini bilemeyerek. "Peki, o seni seviyor mu?" diye sordu.

"Evet, beni yaşı ve coşkusu bir erkeğe ne kadar ihtiyaç duymasını gerektiriyorsa o kadar seviyor. Pudrasından ve bigudilerinden ayrılması nasıl zorsa benden ayrılması da o denli zor olacaktır. Beni kendi süslenme odasının ayrılmaz bir parçası olarak görüyor."

Samoylenko mahcup bir edayla:

"Vanya, bugün senin canın sıkkın," dedi. "Kötü bir gece geçirmiş olmalısın."

"Evet, çok kötü uyudum... Genel olarak, kardeşim, kendimi berbat hissediyorum. Kafamın içi bomboş, kalbim duracak gibi oluyor, bir tür zayıflık hali... Kaçmak gerek!"

"Nereye?"

"Oraya, kuzeye. Çamlara, mantarlara, insanlara, fikirlere... Şimdi Moskova ya da Tula vilayetlerinde bir yerlerde bir derede yüzmek, üşümek, sonra bir öğrenci ile –isterse dünyanın en kötü öğrencisi olsun– üç saat boyunca gezip dolaşmak ve durmadan konuşmak için hayatımın yarısını verirdim... Ya o biçilmiş kuru ot kokusu! Hatırlıyor musun? Akşamları bahçede gezinirken evden yayılan piyano seslerini duyarsın, sonra geçen trenin sesi kulağına ulaşır..."

Laevski mutlulukla gülümsedi, gözlerinde yaşlar belirdi; gözyaşlarını saklamak için yerinden kalkmadan gövdesiyle yan masaya doğru uzandı, kibrit istedi.

"Bense on sekiz yıldan beri Rusya'ya gitmedim," dedi Samoylenko. "Orada neyin nasıl olduğunu unuttum bile. Bana göre Kafkasya'dan daha muhteşem bir yer yoktur."

"Vereşçagin'in* bir resmi var; ölüm cezasına çarptırılmış insanlar çok derin bir kuyunun dibinde azap çekiyor. Senin muhteşem Kafkasya'n bana tıpkı o resimdeki kuyu gibi görünüyor. Eğer bana Petersburg'da baca temizleyicisi mi olmak istersin yoksa Kafkasya'da knyaz mı diye sorsalardı, baca temizleyiciliğini seçerdim."

---

* Ürpertici savaş sahneleri içeren resimleriyle ünlü Rus ressamı Vasili V. Vereşçagin'in (1842-1904) *Semerkant Zindanı* adlı tablosundan söz edilmektedir. *–Rus. ed.*

Laevski düşüncelere daldı. Onun hafif kamburlaşmış vücuduna, aynı noktaya odaklanmış gözlerine, solgun terli yüzüne, çökmüş şakaklarına, kemirilmiş tırnaklarına ve baştan savma yamanmış çoraplarını açıkta bırakan tabanları yıpranmış terliklerine bakan Samoylenko'nun içi yoğun bir acıma duygusuyla doldu. Laevski'nin hali ona çaresiz bir çocuğu hatırlatmış olacak ki:

"Annen yaşıyor mu?" diye sordu.

"Evet, ama onunla görüşmüyoruz. Benim bu ilişkimi bir türlü affetmedi."

Samoylenko arkadaşını seviyordu. Laevski'yi iyi kalpli bir insan, bir öğrenci, birlikte gülünebilecek, içilebilecek ve açık yüreklikle konuşulabilecek arkadaş canlısı birisi olarak görüyordu. Keşfettiği taraflarından ise şiddetle nefret ediyordu. Örneğin, Laevski yerli yersiz, çok fazla içki içiyor, iskambil oynuyor, memuriyetini küçümsüyor, ayağını yorganına göre uzatmayarak borçlanıyor, konuşmalarında sık sık ağıza alınmayacak ifadeler kullanıyor, sokakta terlikle dolaşıyor ve başkalarının önünde Nadejda Fyodorovna ile tartışıyordu. Özellikle bu sonuncusu Samoylenko'nun hiç hoşuna gitmiyordu. Öte yandan, Laevski bir zamanlar filoloji fakültesinde öğrencilik yapmıştı, şimdi iki kalın dergiye* aboneydi, sık sık öyle zekice konuşmalar yapıyordu ki bunları çok az insan anlayabiliyordu, entelektüel bir kadınla birlikte yaşıyordu. Samoylenko tam kavrayamadığı, çözemediği bu özelliklerini beğeniyordu; Laevski'yi kendinden daha üstün görüyor, ona saygı gösteriyordu.

* Rusçası *Tolstiye jurnali*. 19. yüzyıl büyük Rus edebiyatının doğuşu ve yükselişinde hayati bir rol oynamış, her biri birer edebiyat okulu görevi görmüş olan bu dergilerin kalınlıkları zaman zaman 500-600 sayfaya kadar çıkabildiği için onlara bu ad verilmiştir. Romanlar kitap olarak basılmadan önce bu dergilerde tefrika edilirdi. *–çev.*

"Bir ayrıntı daha," dedi Laevski başını silkeleyerek, "ama sadece aramızda kalacak. Henüz Nadejda Fyodorovna'ya söylemiyorum, ağzından kaçırma... İki gün önce mektup aldım, kocası beyin yumuşamasından ölmüş."

"Mekânı cennet olsun," diye iç geçirdi Samoylenko. "Peki, neden Nadejda Fyodorovna'dan saklıyorsun?"

"Bu mektubu ona göstermek, 'Nikâh için lütfen kiliseye buyurun!' anlamına gelecek. Oysa önce ilişkimizi açıklığa kavuşturmamız gerek. Eğer birlikte yaşamamızın artık imkânsız hale geldiğine kanaat getirirse, mektubu o zaman ona göstereceğim. O durumda bir tehlike kalmaz."

Samoylenko'nun yüzünü ansızın acıklı bir ifade kapladı, yalvaran gözlerle baktı, sanki çok dokunaklı bir konuda bir şey rica edecekti de reddedilmekten korkuyordu:

"Ne var biliyor musun Vanya," dedi, "evlen onunla iki gözüm!"

"Nedenmiş?"

"Bu muhteşem kadına karşı görevini yerine getir! Kocası ölmüş; tanrının takdiri sana ne yapman gerektiğini söylüyor."

"Ama bunun imkânsız olduğunu anla artık, tuhaf adam! Aşksız evlilik tanrıya inanmadan ibadet etmek kadar alçakça ve insana yakışmayan bir davranıştır."

"Ama sen buna mecbursun!"

"Neden mecburmuşum?" diye sinirlenerek sordu Laevski.

"Çünkü onu kocasından çaldın ve kendi sorumluluğun altına aldın."

"Sana Rusça söylüyorum: Onu sevmiyorum!"

"Tamam, aşk yok, öyleyse ona saygı göster, gönlünü hoş tut..."

"Saygı göster, gönlünü hoş tut..." diye arkadaşını taklit etti Laevski. "Sanki o bir başrahibe... Bir kadınla birlikte yaşamanın yalnızca saygı ve anlayışla mümkün olabileceğine inanıyorsan sen kötü bir psikolog ve kötü bir fizyologsun. Kadın her şeyden önce yatak odasını düşünür."

"Vanya, Vanya..." diye söylenen Samoylenko mahcup olmuştu...

"Sen yaşlı bir bebeksin, kuramcısın, bense genç bir ihtiyarım ve pratik biriyim. Birbirimizi asla anlayamayacağız. En iyisi bu konuyu kapatalım," diyen Laevski, "Mustafa!" diye seslendi, "borcumuz ne kadar?"

"Hayır, hayır..." diye yerinden sıçrayan doktor, Laevski'nin kolunu kavradı. "Ben ödeyeceğim, ben ısmarladım," dedi ve "Benim hesabıma yaz!" diye Mustafa'ya seslendi.

İki arkadaş kalkarak deniz kıyısı boyunca konuşmadan yürüdüler. Bulvar girişine geldiklerinde durdular, el sıkışarak vedalaştılar.

"Beyler, siz çok şımartılmışsınız!" diye iç geçirdi Samoylenko. "Talih sana genç, güzel, iyi eğitimli bir kadın göndermiş, sense onu reddediyorsun; tanrı bana eciş bücüş bir nine bile verseydi ne kadar memnun olurdum, sevecen ve iyi kalpli olması yeterdi! Onunla kendi bağımda yaşardım ve..." Samoylenko cümlesini nasıl bitireceğini düşündü, sonunda, 'Yaşlı cadaloz, evde benim için semaveri hazırlardı' dedi içinden.

Laevski'den ayrıldıktan sonra Samoylenko bulvar boyunca yürüdü. Üzerinde kar beyazı askerî ceketi, ayaklarında güzelce boyanmış potinleri, yüzünde ciddi bir ifade, kurdeleyle asılı Vladimir haçının süslediği göğsünü öne çıkararak, iri gövdesi ve heybetli haliyle bulvarda yürürken kendini çok beğeniyordu. Ona, sanki bütün

dünya onu zevkle izliyormuş gibi geliyordu. Başını çevirmeden iki yana göz attı; bulvarın son derece bakımlı, mamur olduğunu, genç servilerin, okaliptusların ve gösterişsiz, cılız palmiyelerin bile çok güzel göründüğünü ve zamanla geniş gölgeler vereceğini, Çerkezlerin dürüst ve misafirperver bir halk olduğunu düşündü. 'Çok tuhaf, Kafkasya Laevski'nin hoşuna gitmemiş' diye aklından geçirdi. 'Hem de çok tuhaf!' Tüfekleri omuzlarında asılı beş askerle karşılaştı, ona selam verdiler. Bulvarın sağ kenarındaki kaldırımda tanıdık bir memurun karısı jimnazyum öğrencisi oğluyla birlikte yürüyordu.

Samoylenko tatlı tatlı gülümseyerek, ona:

"Marya Konstantinovna, günaydın!" diye seslendi. "Yüzmeye gittiniz mi? Ha-ha-ha!.. Nikodim Aleksandrıç'a saygılar!"

Yüzünde aynı hoş gülümseme olduğu halde Samoylenko yürümeye devam etti, fakat karşı yönden gelen askerî sağlık memurunu görünce birdenbire kaşlarını çattı ve onu durdurarak:

"Hastanede kimse var mı?" diye sordu.

"Hiç kimse yok, zatıâlileri!"

"Ya?"

"Hiç kimse yok, zatıâlileri!"

"İyi, yoluna devam et..."

Samoylenko heybetli görünüşüyle iki yana doğru sallanarak limonata satılan büfeye yöneldi; tezgâhın arkasında kendini Gürcü gibi gösteren yaşlı, iri göğüslü Yahudi bir kadın oturuyordu. Satıcı kadına, sesini bir alaya komut veriyormuş gibi yükselterek:

"Lütfen bana bir maden suyu verir misiniz!" dedi.

II

LAEVSKİ'NİN Nadejda Fyodorovna'ya karşı duyduğu antipati, esas olarak, onun söylediği ya da yaptığı her şeyin Laevski'ye yalan ve sahte gözükmesi ya da yalan ve sahteye benzemesindendi. Laevski'nin okuduğu kadın ve aşk karşıtı şeyler kendisinin, Nadejda Fyodorovna'nın ve kocasının durumuna tıpa tıp uyuyor gözüküyordu.

Laevski eve döndüğünde Nadejda Fyodorovna giyinmiş, saçlarını taramış halde pencerenin önünde oturmuş kaygılı bir yüz ifadesiyle kahve içiyor, bir yandan da kalın bir derginin sayfalarını çeviriyordu. Laevski, kahve içmenin kaygılı bir yüz ifadesine yol açacak kadar önemli bir olay olmadığını ve modaya uygun saç yapımı ile onun boşa zaman harcadığını düşündü, zira burada ne onun cazibesine kapılacak bir kimse ne de cazibeli olmak için bir sebep vardı. Üstelik dergide yazılanlar da yalandı! Onun, güzel görünmek için giyinip kuşandığını, saçını yaptırdığını, zeki görünmek için okuduğunu içinden geçirdi.

"Bugün yüzmeye gitmemde bir sakınca var mı?" diye sordu Nadejda Fyodorovna.

"Ne olmuş yani? Git ya da gitme, bunun bir depreme yol açacağını düşünmüyorum."

"Hayır, doktor bir şey der mi diye soruyorum."

"O halde doktora sor. Ben doktor değilim."

Nadejda Fyodorovna'nın Laevski'ye bu kez en çok itici gelen tarafı onun beyaz, çıplak boynu ve ensesine dökülen bukleleri oldu. Anna Karenina'nın, kocasından soğuduğunda onun en çok kulaklarını itici bulduğunu hatırladı Laevski. 'Ne kadar doğru! Ne kadar doğru!' diye düşündü. Kendini halsiz hissetti, kafası sanki bomboştu, her şey anlamsız geliyordu. Çalışma odasına çekildi, kanepeye uzan-

dı ve sineklerden korunmak için yüzünü mendille kapadı. Hep aynı konu etrafında toplanmış yapışkan, can sıkıcı düşünceler, tıpkı iç karartıcı bir sonbahar akşamında peş peşe dizilmiş yük arabaları gibi birbirlerini izleyerek Laevski'nin beynine sokulmaya başladılar. Uyuşuk, hüzünlü bir ruh haline teslim oldu. Nadejda Fyodorovna'ya ve kocasına karşı suçlu olduğunu, kocasının onun hatası yüzünden öldüğünü düşündü. Harap ettiği kendi hayatı önünde, yüce idealler, bilgi ve alınteri dünyası önünde suçlu hissetti kendisini. Bu harikulade dünyanın, burada, yoksul Türklerin ve tembel Abazaların dolaştıkları bu kıyılarda değil, oralarda, opera, tiyatro, gazete ve her türlü zihinsel emek ürününün mevcut olduğu kuzeyde mümkün ve gerçek olabileceğini düşündü. İnsan ancak orada dürüst, zeki, yüce ve saf olabilirdi, burada değil! İdealleri ve hayatta ona yol gösterecek bir ilkesi olmadığı için –bunun anlamını şimdi çok bulanık olarak anlamasına rağmen– kendini suçladı. Laevski, iki yıl önce Nadejda Fyodorovna'ya âşık olduğunda, onunla birlikte yaşamaya başlamanın ve Kafkasya'ya gitmenin, yalnızca bunların, kendisini hayatın bayağılığından ve boşluğundan kurtaracağını sanıyordu; şimdi de Nadejda Fyodorovna'yı bırakarak Petersburg'a gitmenin, sırf bunun, istediği her şeyi elde etmesine yeteceğini düşünüyordu.

'Kaçmalı!' diye mırıldandı, doğrulup oturdu ve tırnaklarını yemeye başladı. 'Kaçmalı!' Vapura nasıl bineceğini, orada nasıl kahvaltı yapacağını, soğuk bira içeceğini, güvertede hanımlarla nasıl sohbet edeceğini hayalinde canlandırdı... Sivastopol'dan trene biniyor ve gidiyordu. Yaşasın özgürlük! İstasyonlar birbirleri ardına görünüp kayboluyor, hava gittikçe soğumaya ve sertleşmeye başlıyor, işte köknarlar, huş ağaçları, işte Kursk, Moskova... Büfe

ve lokantalarda şçi çorbası, koyun etli kaşa, mersin balığı, bira; Asya değil Rusya, hakiki Rusya! Trende insanlar ticaretten, yeni şarkıcılardan, Fransız-Rus anlaşmasından konuşuyorlar; her yanda canlı, medeni, entelektüel, keyifli bir hayatın izleri hissediliyor... Daha çabuk, daha çabuk! İşte, sonunda Nevski ve Bolşaya Morskaya caddeleri, işte bir zamanlar diğer öğrencilerle birlikte oturduğu Kovenski Sokağı, işte sevimli gri gökyüzü, çiseleyen yağmur, ıslanmış faytoncular...

Bitişik odanın penceresinden birisi seslendi:

"İvan Andreyiç! Evde misiniz?"

"Buradayım! Ne istiyorsunuz?" diye karşılık verdi Laevski.

"Evrak!"

Laevski tembelce doğruldu, başı dönüyordu; esneyerek, terliklerini yerde sürükleyerek bitişik odaya geçti. Açık pencerenin sokak tarafında Laevski'nin işyerinden genç bir memur ayakta duruyordu, getirdiği, hazineye ait belgeleri açıp pencere kenarlığına yaymıştı.

"Şimdi geliyorum, kuzum," dedi Laevski yumuşak bir tonla ve hokkayı aramaya gitti. Pencereye döndü, okumadan belgeleri imzaladı. "Sıcak!" dedi.

"Evet. Siz bugün gelecek misiniz?"

"Sanmam... Kendimi kötü hissediyorum... Kuzum, Şeşkovski'ye öğleden sonra kendisine uğrayacağımı söyle."

Memur gitti. Laevski yeniden çalışma odasında kanepeye uzanarak düşünmeye başladı:

'Demek ki, bütün koşulları ölçüp tartmak, değerlendirmek gerek. Buradan çekip gitmeden önce borçlarımın tamamını ödemem lazım. Aşağı yukarı iki bin ruble borcum var. Param yok... Şüphesiz bu önemli değil, bir kısmını şimdi bir şeyler ayarlayıp öderim, kalanını sonra

Petersburg'dan gönderirim. Esas mesele Nadejda Fyodorovna... Her şeyden önce ilişkimizi masaya yatırıp durumu anlamamız gerek... Evet.' Aradan biraz geçince Laevski, 'Acaba akıl almak için Samoylenko'ya gitmem daha iyi olmaz mı?' diye düşündü. 'Gidebilirim, ama neye yarayacak?' diye kendi kendine sordu. 'Yine ona hiç gereği yokken süslenme odalarından, kadınlardan, neyin dürüstçe olup neyin olmayacağından bahsedeceğim. Kaldı ki, eğer hayatımı kurtarmak için acele etmem gerekiyorsa, bu lanet esaret ortamında nefes alamıyorsam, kendimi harap ediyorsam, bu durumda neyin dürüst, neyin dürüst olmadığı üzerine ne gibi bir sohbetten bahsedilebilir? Canı cehenneme! Benimki gibi bir hayatı sürdürmenin bir alçaklık, bir zalimlik olduğunu sonunda anlamaları gerek. Bu zalimlikle kıyaslanınca geri kalan her şey önemsiz ve abes kalır.' Otururken, "Kaçmalı!" diye mırıldandı. "Kaçmalı!"

Dayanılmaz sıcak, ıssız kıyılar, sonsuza dek suskun, yalnız ve hep böyle kalmaya mahkûm bu tekdüze, leylak rengi dağlar Laevski'yi can sıkıntısına gark etmiş, uyuşturmuş ve bütün enerjisini emip tüketmişti. Belki de çok zeki, yetenekli, olağanüstü dürüst birisiydi; deniz ve dağlar onu böyle dört bir yandan kuşatıp hapsetmeseydi, belki ondan muazzam bir yerel lider, devlet adamı, hatip, gazeteci ya da bir aziz çıkacaktı. Kim bilir? Eğer böyleyse, hapse atılmış yetenekli ve yararlı bir kişinin, örneğin bir müzisyen ya da bir ressamın gardiyanını aldatarak duvarı yıkıp hapisten kaçmasının dürüstlüğe sığıp sığmayacağını tartışmak aptalca olmayacak mıydı? Bu durumdaki bir insan için her şey dürüstlüğe sığardı.

Saat ikide Laevski ve Nadejda Fyodorovna öğle yemeğine oturdular. Aşçı kadın domatesli pirinç çorbasını masaya getirince, Laevski:

"Her gün aynı şey!" dedi. "Neden şçi pişmez bu evde?"

"Lahana bulunmuyor."

"Çok garip. Samoylenko'larda şçi çorbası pişiyor, Marya Konstantinovna'larda pişiyor, yalnızca ben bu tatlımsı bulaşık suyunu içmek zorunda kalıyorum. Bu böyle yürümez kuzum!"

Çiftlerin büyük çoğunluğunda olduğu gibi, önceleri Laevski ve Nadejda Fyodorovna arasında da kaprissiz, tartışmasız geçen tek bir yemek olmazdı. Fakat Laevski, Nadejda Fyodorovna'yı artık sevmediğine karar verdikten sonra onun kusurlarını görmezlikten gelmeye başladı; onunla yumuşak ve nazik bir tonla konuşuyor, gülümseyerek ona iki gözüm, kuzum diye hitap ediyordu.

"Bu çorbanın tadı meyan kökünü anımsatıyor," dedi gülerek. Hoş görünebilmek için çaba harcıyordu; fakat kendini tutamayarak: "Bizde ev işlerine kimse nezaret etmiyor," dedi. "Eğer ev işlerine bakamayacak kadar hastaysan ya da okumaktan vakit bulamıyorsan, o zaman izin ver de mutfakla ben ilgileneyim."

Daha önceleri olsaydı Nadejda Fyodorovna ona "ilgilen" ya da "görüyorum ki, sen benden bir aşçı yaratmak istiyorsun" gibi bir yanıt verirdi, ama şimdi çekingen bir tavırla ona baktı ve kızardı.

"Ee, bugün kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordu Laevski sevecenlikle.

"Bugün fena değilim. Yalnızca hafif bir halsizlik hissediyorum."

"Kendine dikkat etmen gerekiyor kuzum. Senin için çok endişe duyuyorum."

Nadejda Fyodorovna'nın sağlığıyla ilgili bir sorunu vardı. Samoylenko kesikli sıtma teşhisi koymuştu, kinin veriyordu. Diğer Doktor Ustimoviç onda bir tür kadın

hastalığı olduğunu söylüyor, sıcak kompres tavsiye ediyordu. Uzun boylu, çok sıska, insanlarla ilişki kuramayan bir insan olan Ustimoviç, gündüzleri evde boş oturur, akşamları ellerini arkasında kavuşturmuş ve bastonunu sırtına dayamış halde sessizce kıyıda bir aşağı bir yukarı yürür ve öksürürdü. Laevski önceleri, henüz ona âşık olduğu zamanlarda, Nadejda Fyodorovna'nın hastalığından büyük bir endişe duyuyor, onun durumuna üzülüyordu; şimdiyse bu hastalığın yalan olduğunu düşünüyordu. Nadejda Fyodorovna'nın sararmış uykulu yüzü, ölgün bakışları ve sıtma nöbetleri sonrasındaki esnemeleri, nöbet sırasında yattığı şalın altında bir kadından çok bir erkek çocuğunu anımsatması, odasının havasız ve pis kokuyor olması... bunların tümü, Laevski'nin görüşüne göre, gözlerdeki illüzyonu parçalayıp dağıtan, aşka ve evliliğe karşı birer kanıttı.

Aşçı, ana yemek olarak Laevski'ye haşlanmış yumurtalı ıspanak, Nadejda Fyodorovna'ya ise hasta olduğu için süt ve kisel verdi. Nadejda Fyodorovna, yüzünde kaygılı bir ifadeyle önce kaşıkla pelteye dokundu, sonra ağır ağır yemeye başladı; bir yandan da yudumlayarak sütünü içiyordu. Onun yudumlarını duyan Laevski'nin içini öylesine yoğun bir tiksinti duygusu kapladı ki, bu duygudan başı bile karıncalandı. Bir köpek için bile onur kırıcı olabilecek bir duygunun nasıl bir şey olduğunun idrakine vardı; bunun için kendisine değil, onda böyle bir duygu uyandırdığı için Nadejda Fyodorovna'ya kızdı. Âşıkların neden bazen sevgililerini öldürdüklerini anladı. O kendisi tabii ki öldürmezdi, fakat şu anda bir jüri üyesi olsaydı katili haklı bulurdu.

Laevski yemekten sonra:

"*Merci*, iki gözüm," diyerek Nadejda Fyodorovna'yı alnından öptü.

Odasına geri döndüğünde yan gözle potinlerine bakarak odada beş dakika kadar bir köşeden ötekine gidip geldi; sonra kanepeye oturarak mırıldandı:

'Kaçmalı! Kaçmalı! İlişkimizin durumunu açıklamalı ve kaçmalı!'

Kanepeye uzandı, Nadejda Fyodorovna'nın kocasının belki de kendisi yüzünden öldüğünü yeniden aklından geçirdi.

Laevski yattığı yerde, potinini giymek için ayağını yukarı kaldırırken:

'Bir insanı âşık olduğu ya da artık sevmediği için suçlamak aptalca bir şey!' diye kendini ikna etmeye çalıştı. 'Aşk ve nefret bizim irademize bağlı değildir. Kocasına gelince, belki onun ölümüne yol açan sebeplerden birisi dolaylı olarak ben olabilirim, fakat yine de karısıyla birbirimize âşık olmamız benim hatam mı?'

Laevski bir süre sonra yerinden kalktı, kasketini arayıp buldu ve memurların her gün vint oynamak ve soğuk bira içmek için evinde toplandıkları, işyerinden mesai arkadaşı Şeşkovski'ye gitmek üzere evden çıktı.

'Ben kararsızlığımla Hamlet'i anımsatıyorum...' diye düşünüyordu Laevski yolda giderken. 'Shakespeare ne kadar da doğru anlatmış! Ah, ne kadar da doğru!'

III

HEM YALNIZ BAŞINA yemek yememek ve sıkılmamak, hem de şehirde otel olmadığından yemek yiyecek yer bulmakta güçlük çeken yeni gelenlere ve ailesi olmayanlara yardımcı olmak amacıyla Samoylenko evinde tabldot ye-

mek çıkartıyordu. Bu kez onunla birlikte yemek yiyecek olan iki kişi vardı: Denizanalarının embriyolojisini incelemek üzere yazın Karadeniz'e gelen genç zoolog Von Koren ve tedavi için izne ayrılan kıdemli diyakozun görevini üstlenmek üzere şehre gönderilen ruhban okulunu yeni bitirmiş diyakoz Pabedov. İkisi de öğle ve akşam yemekleri için ayda on iki ruble ödüyorlardı. Samoylenko onlardan düzenli olarak saat tam ikide yemekte hazır olacaklarına dair söz almıştı.

Yemeğe genellikle ilk gelen Von Koren olurdu; yemek odasına geçip oturur, masadan bir albüm alarak birtakım bol pantolonlu, silindir şapkalı yabancı erkeklere ve kafes etekli, başlıklı hanımlara ait silik fotoğraflara büyük bir dikkatle bakmaya başlardı. Samoylenko fotoğraflardaki bu insanların çok az bir kısmını ismen biliyordu, adını çıkaramadıkları için ise iç geçirerek "Güzeller güzeli insan, büyük zekâ!" derdi. Von Koren albüme baktıktan sonra dolaptaki tabancayı eline alıp inceler, sol gözünü kısarak Knyaz Vorontsov'un* portresine uzun uzun nişan alırdı. Sonra aynanın karşısına geçerek yanık yüzüne, geniş alnına, zencilerinkini andıran kıvırcık siyah saçlarına, Pers halılarına benzeyen iri çiçekli, donuk renkli pamuk gömleğine ve yelek giymeyip onun yerine taktığı geniş deri kemere uzun uzun bakardı. Kendi kendini seyretmek ona neredeyse fotoğraflardan ve değerli mahfazası içindeki tabancadan çok daha fazla haz veriyordu. Yüzünden, güzelce düzeltilmiş sakalından ve mükemmel sağlığın ve sağlam vücudun yanılmaz bir işareti olan geniş omuzlarından oldukça memnundu. Gömleğinin rengiyle uyum-

* Mihail S. Vorontsov (1782-1856): Ünlü Vorontsov ailesine mensup, birçok Osmanlı-Rus savaşına katılmış, Kafkasya, Besarabya bölge valilikleri görevlerinde bulunmuş Rus generali, feldmareşal ve devlet adamı. *-çev.*

lu kravatından ayağındaki sarı potinlere varana kadar şık giyim kuşamından da memnundu.

Von Koren albümle ve aynanın karşısında kendisiyle meşgulken Samoylenko, ceketsiz ve yeleksiz, göğsü bağrı açık, mutfakta, mutfağın civarında, holde, heyecan ve kan ter içinde masaların arasında koşturur, salata karıştırır, sos çırpar yahut da okroşka için et, hıyar ve soğan hazırlar ve bu arada kendisine yardım eden emir erine fal taşı gibi açılmış kızgın gözleriyle bakar, ona kâh bıçağı kâh kaşığı fırlatırdı.

"Sirkeyi ver!" diye emrederdi. "O sirke değil, zeytinyağı!" diye bağırırdı tepinerek. "Nereye kayboldun, sığır herif!"

Telaştan eli ayağına dolaşan emir eri çatlak, tenor sesiyle:

"Yağı arıyorum, zatıâlileri!" diye yanıt verirdi.

"Çabuk ol! Yağ dolapta! Darya'ya söyle, hıyar turşularının olduğu kavanoza dereotu eklesin. Dereotu! Smetanayı kapa, içine sinek düşecek, mımıntı herif!"

Samoylenko'nun bağrış çağrışlarından bütün binayı uğultu kaplardı. Saat ikiye on, on beş dakika kala yirmi iki yaşındaki genç diyakoz görünürdü; uzun saçlı, bıyıkları yeni terlemeye başlamış, zayıf, uzun boylu bir delikanlıydı. Yemek odasına girdiğinde aziz tasvirinin önünde haç çıkarır, gülümseyerek Von Koren'e elini uzatırdı.

"Merhaba!" derdi zoolog soğuk bir tavırla. "Neredeydiniz?"

"İskelede izmarit balığı avlıyordum."

"Eh, tabii... Görünüşe bakılırsa, diyakoz, siz hiçbir zaman kendi işinizle meşgul olamayacaksınız."

Diyakoz gülümseyerek:

"Nedenmiş o? İş dediğiniz ayı değil ki kaçıp ormana saklansın," der ve ellerini beyaz iç cübbesinin ceplerine iyice sokardı.

"Sizi burada kırbaçlayacak kimse de yok ki!" diye iç geçirirdi zoolog.

Aradan on beş, yirmi dakika daha geçerdi, yemek hâlâ hazır değildir. Emir erinin potinleriyle gürültü çıkararak holle mutfak arasında nasıl koşuşturduğunu izler, Samoylenko'nun "Onu masaya koy! Nereye sokuşturuyorsun? Önce yıka!" diye nasıl emirler yağdırdığına kulak verirlerdi.

Karınları acıkan diyakoz ve Von Koren topuklarıyla döşemeye vurarak tiyatrodaki seyirciler gibi sabırsızlıklarını dile getirmeye başlardı. Neyse, sonunda kapı aralanır ve perişan durumdaki emir eri yemeğin hazır olduğunu bildirirdi. Yemek odasında onları mutfağın sıcağında terlemiş, yüzü kızarmış, öfkeli Samoylenko karşılardı. Kızgın bakışlarla arkadaşlarını süzer, yüzünde bir dehşet ifadesi olduğu halde, büyük çorba kâsesinin kapağını kaldırarak her ikisinin tabağını da doldurur, ancak onların iştahla yediklerine, yemeği sevdiklerine ikna olunca rahat bir nefes alarak geçip kendi derin koltuğuna otururdu. Yüzü süzgün, dokunaklı bir hal alırdı... Acele etmeden kendisine bir kadeh votka doldurarak:

"Yeni kuşağın şerefine!" derdi.

Samoylenko oldukça iyi bir ruh hali içinde olmasına rağmen, Laevski'yle konuştuktan sonra sabahtan öğlene kadar hep yüreğinin derinliklerinde bir ağırlık hissetti. Laevski'ye acıyor ve ona yardım etmek istiyordu. Çorbadan önce bir kadeh votkayı içince:

"Bugün Vanya Laevski'yi gördüm," dedi, iç geçirerek, "Adamcağızın çetin bir yaşantısı var. Hayatın maddi yönü

onu heyecanlandırmıyor, esas mesele psikolojisinin bozukluğu, azap çekiyor. Delikanlıya acıyorum."

"Acımayacağım bir kişi varsa işte odur!" dedi Von Koren. "Eğer bu sevgili kişi suda boğuluyor olsaydı, onu bir de ben değnekle derine iterdim: Boğul birader, boğul!.."

"Doğru değil. Sen bunu yapmazdın!"

"Neden böyle düşünüyorsun?" diyerek omuzlarını silkti zoolog. "Ben de tıpkı senin gibi iyilik yapmaya muktedirim."

"Bir insanı suda boğmayı yoksa iyilik yapmak mı sayıyorsun?" diye sordu diyakoz, gülümseyerek.

"Laevski'yi mi? Evet."

Konuyu değiştirmek isteyen Samoylenko:

"Bu okroşkanın sanki bir şeyi eksik..." dedi.

"Laevski toplum için tıpkı kolera mikrobu gibi mutlak surette zararlı ve bir o kadar da tehlikelidir," diye sürdürdü konuşmasını Von Koren. "Onu boğmak yararlı bir hizmettir."

"Bir yakının hakkında böyle konuşman sana onur kazandırmaz. Söyler misin ondan niçin nefret ediyorsun?"

"Saçmalama, doktor. Bir mikroptan nefret etmek ve onu hor görmek aptalca bir şey olur; ayrıca her karşılaştığın kişiyi hiçbir ayrım yapmadan ne pahasına olursa olsun kendi yakının sayman da, çok teşekkür ederim ama bu tek kelimeyle, eleştiriden, insanlarla doğru ilişki kurmaktan vazgeçmek, sorumluluktan kaçmak demektir. Ben senin Laevski'ni bir alçak olarak görüyorum ve bunu da saklamıyorum; bütün dürüstlüğümle, ona karşı bir alçağa nasıl davranılması gerekiyorsa aynen öyle davranıyorum. Ha, sen onu kendi yakının sayıyorsun, istersen öpüş onunla! Yakının saydığına göre demek ki ona karşı tavrın da bana ve diyakoza olan tavrınla aynı, yani ortada somut bir tavır yok. Sen herkese karşı aynı derecede kayıtsızsın."

Samoylenko, tiksintiyle yüzünü buruşturarak:

"Bir insana alçak demek!" diye mırıldandı. "Bu o kadar kötü bir şey ki, duygularımı ifade edecek sözcük bulamıyorum!"

"İnsanlar davranışlarıyla değerlendirilir," diye sürdürdü konuşmasını Von Koren. "Şimdi siz değerlendiriniz, diyakoz... Sizinle konuşuyorum. Gospodin Laevski'nin faaliyetleri önünüzde uzun, anlaşılmaz Çince bir belge gibi açık duruyor; siz onu baştan sona okuyabilirsiniz. Burada yaşadığı iki yıl boyunca bu adam ne yaptı? Parmakla sayalım: Birincisi, şehrin sakinlerine vint oynamayı öğretti; iki yıl öncesine kadar bu oyun burada bilinmezdi, şimdiyse sabahtan gecenin geç saatlerine kadar herkes, hatta kadınlar ve yeniyetmeler bile vint oynuyor. İkincisi, buranın ahalisine bira içmeyi öğretti ki bu da burada daha önce bilinmezdi. Ahali değişik votka çeşitleri konusundaki engin bilgisini de Laevski'ye borçludur, o kadar ki gözleri bağlı halde *Koşelov* votkasıyla *Smirnov No:21* votkasını birbirinden ayırabilirler. Üçüncüsü, hırsızları açıktan değil de gizli çalmaya sevk eden hangi güdüyse, erkekler de işte aynı o güdüyle önceleri burada başkalarının nikâhlı karılarıyla gizli yaşarlardı. Zina, herkesin gözü önünde yapılması ayıp bir şey olarak görülürdü. Laevski bu konuda da öncü oldu; hiç gizlemeden, açıktan açığa bir başkasının nikâhlı karısıyla yaşamaktadır. Dördüncüsü..." Von Koren okroşkasını hızla içti ve tabağını emir erine uzattı.

"Ben Laevski'yi, tanışmamızın daha ilk ayında çözdüm," diye devam etti Von Koren, diyakoza hitap ederek. "Buraya aynı zamanda geldik. Onun gibi insanlar arkadaşlığı, yakınlaşmayı, dayanışmayı ve bu tür şeyleri çok sever, çünkü vint oynamak, yemek, içmek için onların her zaman arkadaşa ihtiyaçları vardır. Üstelik bunlar ko-

nuşkan insanlardır, etraflarında dinleyici isterler. Neyse onunla arkadaş olduk; her gün bana gelip gitmeye, çalışmama engel olmaya, kapatmasıyla ilgili samimi itiraflarda bulunmaya başladı. İlk anlardan itibaren olağanüstü yalancılığı, sahteliği ile beni şaşırttı; tam anlamıyla midemi bulandırdı. Bir arkadaş olarak ona öğüt veriyor, neden bu kadar çok içtiğini, neden ayağını yorganına göre uzatmayıp borçlandığını, neden hiçbir şey yapmadığını ve okumadığını, neden bu kadar az bilgi ve kültürle yetindiğini başına kakıyor, onu eleştiriyordum. Bütün sorularıma acı acı gülümseyerek ve iç geçirerek 'Ben bir kaybedenim, lüzumsuz adamım' ya da 'Babalık, bizden, toprak köleliği aristokrasisinin enkazından ne istiyorsunuz?' yahut da 'Biz soysuzlaşıyoruz...' türünden yanıtlar veriyordu. Bazen de 'Ruhen ve cismen atalarımız' dediği Onegin, Peçorin, Byron'un Cain'i, Bazarov üzerine uzun uzun saçmalıyordu. Güya şunu anlatmak istiyordu: Hazineden gelen zarfların haftalarca açılmadan masada bekletilmesi, bira içmesi ve başkalarını içkiye alıştırması onun kendi kusuru değildi, gerçek sorumlu Onegin ve Peçorin'di, kaybeden adamı, lüzumsuz adamı hayalinde tasarlayıp yazan Turgenyev'di. Sınırsız ahlaksızlığının ve çirkinliğinin nedeni, gördüğünüz gibi kendi içinde değil, dışarıda, uzay boşluğunun bir yerlerinde aranıyordu. Üstelik ne ustaca bir hile! Ahlaksız, sahte, iğrenç olan yalnızca tek başına o değil, bizlerdik... 'Biz, seksenli yılların insanları', 'Toprak köleliği düzeninin ruhsuz, sinirli çocukları', 'Uygarlığın sakat bıraktığı bizler'... Kısaca, bizler Laevski gibi 'büyük' bir insanın düşerken bile 'büyük' olduğunu görmek, anlamak zorundaydık. Onun sefahat düşkünlüğü, cahilliği, namussuzluğu zorunluluk tarafından kutsanmış doğal ve tarihsel bir olaydır ve bu olayın ardında evrensel, doğal,

kendiliğinden oluşan nedenler vardır. Öyle ki, Laevski'nin başının üstüne bir kandil asmalıyız, zira o çağın, akımların, kalıtımın ve benzer şeylerin çaresiz bir kurbanıdır. Bütün memurlar ve memur karıları onu dinlerken ah vah ediyor, kendilerinden geçiyordu. Uzun bir süre karşımdaki kişinin bir sinik mi, yoksa usta bir düzenbaz mı olduğunu anlayamadım. Laevski gibi görünüşte entelektüel, azıcık eğitim görmüş, durmadan kendi soyluluğundan bahseden tipler kendilerini olağanüstü karmaşık bir kişiliğe sahipmiş gibi göstermekte oldukça ustadırlar."

"Kes artık!" diye öfkelendi Samoylenko. "Benim önümde, yüce gönüllü bir insana kötü söz söylenmesine izin veremem!"

"Sözümü kesme, Aleksandr Davidıç," dedi Von Koren soğuk bir tavırla. "Şimdi bitiriyorum. Laevski oldukça basit bir organizmadır. İşte size onun manevi dünyasının çatısı: Sabahleyin terlikler [terlik sürümeler], yüzme ve kahve, daha sonra öğle yemeğine kadar terlikler, sağlık yürüyüşü ve sohbet, saat ikide terlikler, öğle yemeği ve şarap, saat beşte yüzme, çay ve şarap, daha sonra vint ve yalan söyleme, saat onda akşam yemeği ve şarap, gece on ikiden sonra ise uyku ve *la femme*. Onun varoluşu tıpkı yumurtanın kabuğu içine hapsolması gibi bu dar programın içine hapsolmuştur. İster yürüsün, ister otursun, ister kızsın, yazsın ya da sevinsin, ne yaparsa yapsın sonunda hepsi şaraba, iskambile, terliklere ve kadına indirgenir. Kadın onun hayatında uğursuz, çok baskın bir rol oynuyordu. Daha on üç yaşındayken âşık olduğunu kendisi söylüyordu; üniversitede birinci sınıf öğrencisi iken bir kadınla birlikte yaşıyormuş, kadının onun üzerinde çok olumlu etkileri olmuş ve aldığı müzik eğitimini bu kadına borçluymuş. Laevski ikinci sınıftayken bedelini ödeyerek

genelevden bir fahişeyi satın almış, sosyal statüsünü yükselterek onu kendisine metres yapmış, ancak altı ay birlikte yaşadıktan sonra kadın onu bırakarak tekrar genelev patroniçesine kaçmış. Bu kaçış Laevski'nin ruhunda ciddi acılara sebep olmuş. Heyhat! Acıları o kadar büyükmüş ki üniversiteyi bırakmak ve iki yıl hiçbir iş yapmadan evde oturmak zorunda kalmış. Ama her işte bir hayır vardır! Bu sırada dul bir kadınla arkadaşlık kurmuş, kadın ona hukuku bırakıp filoloji fakültesine başlamasını salık vermiş ve o da bu öğüde uymuş. Üniversiteyi bitirince şimdikine, bu evli hanıma delice âşık olmuş... Adı neydi? Güya idealleri peşinde onunla birlikte buraya, Kafkasya'ya kaçmak zorunda kalmışlar... Bugün olmasa da yarın ondan soğuyacak ve gerisingeri Petersburg'a kaçacaktır, tabii yine ideallerinin peşi sıra..."

Zooloğu kızgın bakışlarla süzen Samoylenko:

"Sen bunları nereden biliyorsun?" diye mırıldandı. "Yemeğini yersen daha iyi edersin."

Ana yemek olarak Polonya usulü, soslu haşlanmış kefal vardı. Samoylenko her iki pansiyonerin tabağına birer bütün kefal koydu, üzerlerine kendi eliyle sos döktü. İki dakika kadar süren bir sessizlik oldu.

"Kadın her erkeğin hayatında temel bir rol oynuyor," dedi diyakoz. "Elden bir şey gelmez."

"Evet, ama ne ölçüde? Kadın her birimiz için anne, kız kardeş, eş ve arkadaş demektir; Laevski içinse kadın her şey ve aynı zamanda sadece metres anlamına gelir. Kadın, daha doğrusu bir kadınla birlikte yaşamak Laevski'nin bütün mutluluğu ve hayatının yegâne amacıdır. Hep kadın sayesinde neşelidir, onlar yüzünden üzüntülüdür, canı sıkılmıştır ya da hayal kırıklığına uğramıştır. Hayat çekilmez hale mi geldi, kadın suçludur. Yeni bir hayatın

şafağı söküyor, idealler canlanıyor demektir; yeniden kadın arayacaktır... O, yalnızca, içinde kadın olan eserlerden ve resimlerden zevk alır. Laevski'nin görüşüne göre, içinde bulunduğumuz dönem kırklı ve altmışlı yıllardan, kendimizi aşk coşkusuna ve tutkulara tamamen kaptırmayı bilemediğimiz için, sırf bu yüzden daha kötü ve daha yoksuldur. Bu şehvet düşkünlerinin beyninde, beyni sıkıştıran ve bütün psikolojiyi yönetimi altına alan sarkom benzeri özel bir ur olmalı. Herhangi bir topluluk içinde otururken Laevski'yi izleyin. Toplulukta herhangi bir, örneğin, hücre ya da içgüdü gibi bir konu ortaya atıldığında Laevski'nin bir kenarda sessizce oturduğunu ve konuşulanları dinlemediğini göreceksiniz; yüzünde ruhsuz, hayal kırıklığına uğramış kişilere özgü bir ifade olduğu halde oturur, hiçbir şeyle ilgilenmez, her şey ona bayağı, abes ve önemsiz gelir. Fakat ne zamanki erkek ve dişiden, örneğin dişi örümceğin çiftleşmeden sonra erkek örümceği yediğinden bahsetmeye başlarsınız, Laevski'nin gözleri merakla parlar, yüzü aydınlanır, tek kelimeyle adamcağız silkinip canlanır. İster asil, ister sıradan olsun, onun düşüncelerinin tümü ortak bir noktada benzeşir. Diyelim onunla sokakta yürüyorken bir eşeğe rastlıyorsunuz... 'Lütfen söyler misiniz,' diye sorar, 'eğer bir eşekle bir deve çiftleşirse ortaya ne çıkar?' Ya rüyaları! Size rüyalarını anlattı mı? Muhteşem rüyalar! Rüyalarında kâh kendisinin Ay ile evlendirildiğini görür, kâh polis karakoluna çağrılarak orada kendisine bir gitarla birlikte yaşaması için talimat verilir..."

Diyakoz kulakları çınlatan bir kahkaha kopardı, Samoylenko kaşlarını çattı ve gülmemek için öfkeyle yüzünü buruşturduysa da sonunda kendini tutamayarak o da kahkahayla güldü. Gözyaşlarını silerek:

"Hepsi yalan," dedi. "Vallahi işkembeden atıyor!"

IV

DİYAKOZ çok neşeli birisiydi, en küçük şeylere bile kasıkları ağrıyana, bayılana kadar gülerdi. Görünüşe bakılırsa, insanların arasına karışmayı sırf onların gülünç tarafları olduğu ve onlara gülünç lakaplar takılabileceği için seviyordu. Samoylenko'ya tarantula, emir erine ise erkek ördek (suna) lakabını takmıştı. Von Koren bir keresinde Laevski ve Nadejda Fyodorovna'ya makaklar* diye ad takmıştı da diyakoz buna bayılmış, mest olmuştu. Diyakoz insanların yüzüne büyük bir ilgiyle bakar, gözlerini kırpmadan onları dinlerdi; gözlerinin içinin nasıl gülme isteğiyle dolduğu, kendisini serbest bırakacağı ve kahkaha atacağı anın beklentisiyle yüzünün nasıl gerildiği açıkça belli olurdu.

"Bu, ahlaksız ve sapık bir heriftir," diye sürdürdü konuşmasını zoolog; diyakoz ise ağzından gülünç bir laf çıkar mı diye gözlerini zoologun yüzüne dikmiş bekliyordu. "Bu tür beş para etmez adamları her yerde kolayca bulamazsın. Laevski beden olarak uyuşuk, cılız ve yıpranmış biri; anlama, kavrama yetisine gelince, onun bu bakımdan, sadece yiyip içen, kuş tüyü yataklarda yatan ve arabacısını kendine sevgili tutan şişman tüccar karılarından en ufak bir farkı yoktur."

Diyakoz bir kez daha makaraları koyuverdi.

"Gülme, diyakoz," dedi Von Koren. "Buna gülmek son tahlilde aptallık sayılır. Eğer o bu kadar zararlı ve tehlikeli olmasaydı," diye sürdürdü, diyakozun kahkahasının bitmesini bekleyerek, "onun değersiz kişiliğini kale almayabilir, onu görmezden gelebilirdim. Bu aşırı muzırlığı her şeyden önce onun kadınlar karşısında başarılı olması ve böylece geriye soyunu sürdürecek çocuklar

---

* Makak (Japon) maymunu: Kuyruklu bir maymun türü. *-çev.*

bırakması tehdidiyle ilgilidir. Dünyaya bir düzine tıpkı kendisi gibi zayıf, cılız ve ahlaksız Laevski armağan etme tehdidi! İkincisi, Laevski en yüksek dereceden bulaşıcı bir vakadır. Vint oyunu ve bira konusunu size anlattım. Bir iki yıla kalmaz bütün Kafkas kıyılarını fethedecektir. Halk yığınlarının, özellikle orta tabakanın münevverliğe, üniversite eğitimine, asilce davranışlara ve edebiyat diline ne kadar önem verdiğini, inandığını biliyorsunuz. Ne tür çirkeflik yaparsa yapsın halk onun yaptıklarına inanacak, öyle olması gerektiğini düşünecektir, zira o bir entelektüel, bir liberal ve üniversite okumuş bir insandır. Üstelik o bir kaybeden, bir lüzumsuz adam, nevroz sahibi bir hastadır ve çağın kurbanıdır; bu ise onun her istediğini yapabileceği anlamına gelir. O sevimli, iyi yürekli bir insandır; beşeri kusurlara hoşgörüyle, içten yaklaşır. Uyumlu, uysal, kolay geçinilir biridir, kibirli değildir. Onunla içki içebilir, küfürlü konuşabilir, dedikodu yapabilirsiniz... Halk dinde ve ahlakta her zaman antropomorfizme* eğilimlidir; ilahlar arasında en çok kendisiyle aynı zayıflıkları taşıyanları sever. Laevski'nin hastalık bulaştıracağı tarlanın ne kadar büyük olduğunu bir düşünün! Kaldı ki, o hiç de kötü bir oyuncu değil; kurnaz, nabza göre şerbet vermeyi çok iyi bilen zeki bir riyakâr! Onun hile ve hokkabazlıklarını, örneğin uygarlığa bakışını ele alın. Uygarlığın 'u'sunu bilmez ama yine de, 'Ah, uygarlık bizi nasıl da sakat bıraktı! Ah, uygarlık görmemiş o vahşileri, doğanın çocuklarını nasıl da kıskanıyorum!' diyerek, kendisini güya çok uzun zaman önce bütün ruhuyla uygarlığa adadığına, ona hizmet et-

* Antropomorfizm (insan biçimcilik): Tanrılara, cinlere, hayvanlara, doğa güçlerine ve nesnelere insan özellikleri atfetmek, onları insanmış gibi görmek. *–çev.*

tiğine ve uygarlığı A'dan Z'ye anlayıp kavradığına, fakat uygarlığın onu yorduğuna, hayal kırıklığına uğrattığına, ona ihanet ettiğine inanmamızı ister. İşte görüyorsunuz, o bir Faust, ikinci bir Tolstoy... Schopenhauer ve Spencer'ı ise küçümser, onlara çocuk muamelesi yaparak 'Eee ne dersin, kardeşim Spencer?'* diyerek bir baba şefkatiyle onların omuzlarını okşar. Şüphesiz Spencer'ı okumamıştır, fakat kendi hanım arkadaşı için kolay, üstünkörü bir alaycılıkla 'Spencer'ı okudu!' derken ne kadar da sevimli olmaktadır. Herkes onu dinler ve hiç kimse bu şarlatanın böyle bir üslupla Spencer'ın adını ağzına almak bir yana onun ayağının altını öpmeye bile hakkı olmadığını anlamak istemez! Uygarlığın, otoritenin ve başkalarının mihrabının altını oymak, onlara çamur sıçratmak, yalnızca kendi zayıflığını ve ahlaki sığlığını haklı çıkarmak ve saklamak için şaklabanca kaş göz işareti yaparak bu değerlerle alay etmek ancak kendini çok beğenmiş, ilkel, iğrenç yaratıkların yapacağı bir iştir."

Samoylenko, zooloğa bu kez öfkeyle değil, suçlu bir edayla bakarak:

"Kolya,** ben senin Laevski'den ne beklediğini anlayamıyorum," dedi. "O da herkes gibi bir insan. Şüphesiz kusurları var, ancak o kendini çağdaş fikirler düzeyine çıkarabilmiş biri; kamuda görevli, vatana yararlı işler yapıyor. On yıl önce burada temsilcilik yapan bir ihtiyar vardı, büyük bir zekâ... O derdi ki..."

"Boş ver, yeter!" diye doktorun sözünü kesti zoolog. "Kamuya hizmet ettiğini söylüyorsun. Ama nasıl ediyor?

---

* Gogol'ün *Revizor* (*Müfettiş*) adlı oyununun kahramanlarından Hlestakov'un tekrarladığı "Eee, ne dersin kardeşim Puşkin?" repliğine nazire yapılmaktadır. *-Rus. ed.*

** Kolya, Nikolay'ın küçültülmüş halidir. *-çev.*

Onun buraya gelişi ile düzen iyileşti mi sanki; memurlar daha özenli, daha dürüst, daha kibar mı oldular? Tam tersine, üniversite okumuş aydın bir kişi kimliğinin sağladığı nüfuzla memurların bütün disiplinsizliklerini onaylamış oldu. Sadece her ayın yirmisinde, maaşını aldığı gün dakiktir, diğer günlerde ise ayaklarında terlikleriyle evinde şıpıdık şıpıdık yürür ve kendisine, Kafkasya'da yaşayarak Rus hükümetine büyük bir lütufta bulunuyormuş gibi bir hava vermeye çalışır. Hayır, Aleksandr Davidıç, onun tarafını tutma. Sen büsbütün samimiyetten uzaksın. Eğer onu gerçekten sevseydin ve kendi yakının addetseydin, her şeyden önce onun zayıflıklarına kayıtsız kalmaz, onları hoş görmezdin; Laevski'yi zararsız hale getirmeye çalışırdın ki bu da onun yararına olurdu."

"Nasıl, yani?"

"Zararsız hale getirmek! Laevski iflah olmaz birisi olduğu için onu zararsız hale getirmenin tek yolu..."

Von Koren parmaklarını kendi boğazına doğru götürdü.

"Ya da suda boğmak..." diye ekledi. "Hem insanlık hem de bizzat kendi iyilikleri için bu tür kişiler yok edilmelidir. Mutlaka yok edilmelidir."

Ayağa kalkan Samoylenko hayretle zooloğun sakin, soğuk yüzüne bakarak:

"Neler söylüyorsun sen?" diye mırıldandı. "Diyakoz bu ne diyor? Senin şuurun yerinde mi?"

"Ben idam cezasında ısrar etmiyorum," dedi Von Koren. "Eğer idam cezasının zararlı olduğu kanıtlandıysa bu durumda başka bir yol düşünülür. Eğer Laevski'yi ortadan kaldırmak imkânsızsa onu izole ediniz, kişiliğini yok ediniz, çalışma kamplarına gönderiniz..."

Dehşete kapılan Samoylenko:

"Sen ne konuştuğunun farkında mısın?" dedi. Diyakozun kabak dolmasını bibersiz yediğini fark edince, "Biber koy, biber koy!" diye bağırdı ümitsiz bir ses tonuyla. "Senin gibi yüksek bir zekâya sahip biri bunları nasıl söyler? Arkadaşımızı, gururlu, aydın bir insanı çalışma kampına göndermek ha!"

"Eğer gururluysa, direnç gösterecekse, o zaman pranga vurulsun!"

Samoylenko söyleyecek söz bulamadı, sadece parmaklarını oynatmakla yetindi. Onun şaşkın, bir o kadar da gülünç yüzüne bakan diyakoz kahkahayı bastı.

"Bu konuyu kapatalım," dedi zoolog. "Ancak Aleksandr Davidiç şunu unutma; ilkel toplum varoluş mücadelesiyle ve doğal ayıklama yoluyla kendisini Laevski gibilerinden koruyordu; şimdiyse kültürümüz bu mücadeleyi ve ayıklamayı önemli ölçüde zayıflattı. Hastalıklı, çürük ve işe yaramaz unsurların yok edilmesi konusunda bizzat kendimiz çaba göstermeliyiz, aksi halde Laevski'ler çoğaldığında uygarlık çökecek ve insanlık tamamen soysuzlaşacaktır. O zaman suçlu biz oluruz."

"Eğer insanları suda boğacak ve asacaksak," dedi Samoylenko, "o zaman senin uygarlığının da insanlığının da canı cehenneme! Canı cehenneme! İşte sana yanıtım: Sen okumuş yazmış, yüksek zekâlı, ülkesiyle gurur duyan bir insansın, fakat Almanlar seni bozmuş. Evet, Almanlar, Almanlar!"

Samoylenko tıp tahsili gördüğü Derpt'ten* ayrıldıktan bu yana Almanlarla çok seyrek karşılaşıyordu ve hayatında tek bir Alman kitabı okumamıştı, ancak ona göre siyasette ve bilimde ne kadar kötü şey varsa tümünün arkasında

* Derpt (Dorpat) Estonya'nın üniversitesiyle ünlü şehri. 1918'de adı Tartu olarak değiştirildi. *-çev.*

Almanlar vardı. Böyle bir görüşü nereden nasıl edindiğini kendisi de bilmiyordu, fakat buna kuvvetle inanıyordu.

"Evet, Almanlar," diye bir kez daha yineledi. "Haydi, çay içmeye gidelim."

Üçü de kalktı, şapkalarını giyerek binanın önündeki küçük bahçeye çıktılar, açık yeşil akçaağaçların, armut ve kestanelerin gölgesine yerleştiler. Zoologla diyakoz küçük masanın yanındaki tahta sıraya, Samoylenko ise geniş, eğik arkalıklı hasır koltuğa geçip oturdu. Emir eri çayla birlikte reçel ve bir şişe şerbet getirdi.

Çok sıcaktı, gölgede otuz dereceydi. Yakıcı hava âdeta donup taş kesilmişti, yaprak kımıldamıyordu. Kestane ağacına gevşekçe asılı, yere kadar sarkmış uzun örümcek ağında en ufak bir kımıltı yoktu.

Diyakoz uzun zamandan beri masanın yanında yerde duran gitarı eline aldı, akort etti ve ince bir sesle, yavaşça "Toplanmışlar meyhanenin önüne papaz okulu öğrencisi civanlar" şarkısını söylemeye başladı; fakat hemen o anda sıcaktan yarıda kesti, alnındaki teri silerek bakışlarını yukarıya, kızgın, mavi gökyüzüne çevirdi. Samoylenko'nun içi geçti; boğucu sıcak, sessizlik ve yemek sonrası hızla bütün organlarına yayılan tatlı rehavet onu gevşetmiş, sersemletmişti. Gözleri küçülüyor, kolları iki yanına sarkıyor, başı göğsüne düşüyordu. Ağlamaklı bir dokunaklılıkla Von Koren ve diyakoza bakarak:

"Genç kuşak..." diye mırıldandı. "Bilimin yıldızı ve kilisenin aydınlatıcı kandili... Gör sen, haleluya okuyan uzun etekli sıçrayıp başpiskoposluk makamına çıkacak, kim bilir, elini öpmek zorunda kalırız... Eh... İnşallah!"

Çok geçmeden horlama sesi duyuldu. Von Koren ve diyakoz çaylarını bitirerek sokağa çıktılar.

"İzmarit tutmak için tekrar iskeleye mi gideceksiniz?" diye sordu zoolog.

"Hayır, hava çok sıcak!"

"Bana gidelim. Benim için paket hazırlayabilir ve bazı dokümanların kopyasını çıkararak çoğaltabilirsiniz. Bu arada sizin neyle meşgul olacağınız üzerine konuşalım. Çalışmak lazım, diyakoz. Böyle sürüp gidemez."

"Sizin sözleriniz adil ve mantıklı," dedi diyakoz. "Fakat tembelliğimin içinde bulunduğum mevcut koşullarda haklı gerekçeleri var. Kendiniz de biliyorsunuz, durumun belirsizliğinin insanların duyarsız olmasında önemli payı var. Beni buraya geçici olarak mı yoksa sürekli olarak mı gönderdiler, kimse bilmiyor. Burada bilinmezlik içinde yaşıyorum, karım ise babasının evinde perişan ve sıkılıyor. Ve ayrıca itiraf etmeliyim ki, burada sıcaktan beynim eridi, pestil oldu."

"Hepsi saçma!" dedi zoolog. "Sıcağa da, karın yanında olmadan yaşamaya da alışman mümkün. Şımarmaya gerek yok. İnsan kendini denetlemeyi bilmeli."

V

NADEJDA FYODOROVNA sabahleyin yüzmeye gitti; iki elinde güğüm, bakır leğen, havlular ve sünger taşıyan aşçısı Olga da arkasından onu izledi. Limanda beyaz bacaları isten kararmış iki buharlı gemi duruyordu; yük gemilerinin yabancı oldukları belliydi. Zira beyaz elbiseler ve beyaz ayakkabılar giymiş birtakım erkekler limanda dolaşıyor ve Fransızca bağırarak yük gemilerine seslerini duyurmaya çalışıyordu, gemilerden de onlara yanıt veriyorlardı. Şehrin küçük kilisesinin çanları coşkuyla çalıyordu.

Nadejda Fyodorovna büyük bir memnuniyetle: 'Bugün pazar!' diye geçirdi içinden.

Kendisini tamamen sağlıklı hissediyordu; neşeliydi, bayramlara özgü bir ruh hali içindeydi. Üzerinde kaba, kalın, ham ipek kumaştan dikilmiş yeni bol elbisesi, başında büyük bir hasır şapka vardı. Şapkanın iyice kıvrılmış geniş kenarı kulaklarını örttüğü için yüzü sanki bir sepetin içinden bakıyormuş gibi görünüyordu. Kendini çok sevimli buluyordu. Koca şehirde genç, güzel, entelektüel tek bir kadının bulunduğunu, onun da kendisi olduğunu, yalnızca kendisinin çok para harcamadan şık ve zevkli giyinmeyi becerdiğini düşünüyordu. Örneğin, üzerindeki bu elbise sadece yirmi iki rubleye mal olmuştu, buna rağmen ne kadar da güzeldi! Bütün şehirde çekici, hoşa gidebilecek bir tek o vardı; erkekler ise çoktu, bu yüzden ister istemez Laevski'yi kıskanmak durumundaydılar.

Nadejda Fyodorovna, Laevski'nin son zamanlarda kendisine soğuk davranmasından, ona şefkat göstermemesinden ve hatta bazen ona karşı kaba ve kırıcı davranmasından memnundu. Daha önceleri onun eşek şakalarına, bütün o anlaşılmaz, soğuk, garip ve aşağılayıcı bakışlarına gözyaşıyla, yakınmayla, onu terk etme ya da aç kalarak kendini öldürme şeklindeki tehditleriyle yanıt veriyordu. Şimdiyse sadece kızarıp bozarıyor, suçlu suçlu yüzüne bakıyor ve kendisini okşayıp sevmediği için memnun oluyordu. Hatta eğer Laevski onu azarlasaydı, tehdit etseydi çok daha iyi, çok daha hoş olacaktı, zira o zaman onun karşısında kendini tamamıyla suçlu hissedecekti. Kendini suçlu görüyordu; bunun birinci nedeni, Laevski'nin kol gücüne dayalı yeni hayat hayallerini paylaşmamış olmasıydı, oysa bu onun Petersburg'u bırakıp buraya, Kafkasya'ya gelmesinin esas sebebiydi. Son gün-

lerde kendisine sırf bu nedenle kızdığından çok emindi. Nadejda Fyodorovna Kafkasya'ya ilk geldiğinde ona öyle geliyordu ki, daha ilk günden deniz kıyısında kuytu bir köşe, kuşların ötüştüğü, suların şırıl şırıl aktığı, gölgeli, rahat küçük bir bahçe bulacaktı; bahçede ördek, tavuk besleyip sebze ekecek, çiçek dikecek, komşuları ağırlayacak, yoksul mujikleri tedavi edecek ve onlara kitap, defter dağıtacaktı. Oysa Kafkasya'nın çıplak dağlar, ormanlar ve muazzam vadilerden ibaret olduğu, burada yerleşmek için uzun incelemelerde bulunmak, ev inşa etmek, çaba harcamak gerektiği ortaya çıktı. Üstelik burada herhangi bir komşu filan da yoktu, iklim çok sıcaktı ve malınız da yağmalanabilirdi. Laevski arazi edinmek için acele etmiyor, Nadejda Fyodorovna buna memnun oluyordu. İkisi bir daha kol emeğine dayalı hayatı ağızlarına almama konusunda âdeta sözsüz bir anlaşma yapmışlardı. Nadejda Fyodorovna Laevski'nin bu konudaki sessizliğini kendisine kızmasına bağlıyor, "ben sustuğum için bana kızıyor ve o da susuyor" diye yorumluyordu.

Nadejda Fyodorovna'nın kendisini suçlu hissetmesinin ikinci nedeni bu iki yılda Açmianov mağazasından, Laevski'den habersiz olarak satın aldığı çeşitli ufak tefek için üç yüz ruble borçlanmasıydı. Bazen kumaş ya da ipek, bazen şemsiye satın alıyordu; her şeyden azıcık almasına rağmen böyle bir borç farkına varmadan birikivermişti.

'Bugün ona bu konuyu açacağım...' diye karar verdi, fakat hemen Laevski'nin şimdiki ruh durumunda ona borçtan bahsetmenin uygun olup olmayacağı sorusu aklına geldi.

Üçüncü nedeni Nadejda Fyodorovna'nın polis komiseri Kirilin'i Laevski evde yokken iki kez misafir etmesiydi. İlki sabahleyin Laevski yüzmeye gittiğinde, ikincisi

ise gece yarısı Laevski iskambil oyununda iken olmuştu. Şu anda bunları hatırlayınca Nadejda Fyodorovna'nın yüzü kızardı, ateş bastı ve bakışlarını âdeta düşüncelerini okumasından korktuğu aşçıya çevirdi. Uzun, sıkıcı, dayanılmaz sıcak gündüzler, yavaş ilerleyen güzel akşamlar, boğucu geceler, sabahtan akşama kadar boş zamanını nasıl harcayacağını bilemediğin bütün bu hayat ve nihayet, 'şehrin en güzel genç kadınısın, gençlik boşa akıp gidiyor, Laevski'nin kendisi dürüst, ideal sahibi bir adam, ama çok tekdüze, durmadan terliklerini sürüyor, tırnaklarını kemiriyor, kaprisleriyle insanı canından bezdiriyor' türünden takıntılı, yapışkan düşünceler yavaş yavaş Nadejda Fyodorovna'yı o tutkulu arzunun, şehvetin esiri yaptı. Aklını kaçırmış gibi gece gündüz demeden hep aynı şeyi düşünmeye başladı. Nefes alışında, bakışlarında, sesinin tonunda, yürüyüşünde yalnızca o tutkulu arzuyu yaşıyor, onu hissediyordu. Denizin uğultusu ona âşık olması gerektiğini söylüyordu, akşamın alacakaranlığı da, dağlar da aynı şeyi söylüyor, ona "Sevmelisin!" diyordu. Kirilin kendisine kur yapmaya başladığında, ne karşı koyacak gücü ne de niyeti vardı, kendisini ona teslim etti...

Şimdi, yabancı gemiler ve beyaz giysiler içindeki adamlar ona her nedense kocaman bir salonu hatırlattı; Fransızca seslerle birlikte kulağına vals müziği çalındı, nedenini bilmediği bir sevinç göğsünü titretti. Canı dans etmek ve Fransızca konuşmak istedi.

Nadejda Fyodorovna, Laevski'yi aldatmasının korkunç bir şey olmadığını düşünüyordu ve bu düşünce onu mutlu ediyordu. Zira ruhen aldatmamıştı, Laevski'yi hâlâ seviyordu. Bu, onu kıskanmasından, arzu etmesinden, evde yokken onu özlemesinden zaten belli oluyordu. Kirilin de

yakışıklı olmasına rağmen sıradan, hatta kaba birisi çıkmıştı; onunla ilişkiyi zaten koparmıştı ve aralarında daha fazla bir şey olmayacaktı. Olup bitenler geride kalmıştı, kimseyi ilgilendirmezdi; Laevski'ye gelince öğrense bile buna inanmazdı.

Kıyıda hanımlar için bir deniz hamamı vardı, erkekler denize açıktan, açık havada giriyorlardı. Hamama giren Nadejda Fyodorovna burada memur karısı Marya Konstantinovna Bityugova ve on beş yaşındaki jimnazyum öğrencisi kızı Katya ile karşılaştı. İkisi de sıranın üzerinde oturmuş soyunuyordu. Marya Konstantinovna iyi yürekli, coşkulu, nazik birisiydi; sözcükleri uzatarak ve heyecanlanarak konuşurdu. Otuz iki yaşına kadar mürebbiyelik yapmış, sonra ufak tefek, dazlak kafalı, saçını şakaklarına tarayan, uysal yaradılışlı bir devlet memuru olan Bityugov ile evlenmişti. Kocasına olan aşkı bugüne kadar hep sürmüştü; onu kıskanıyor, "aşk" sözcüğü geçince kızarıyor ve herkesi kendisinin çok mutlu olduğuna inandırmaya çalışıyordu.

Nadejda Fyodorovna'yı görünce Marya Konstantinovna kendine özgü, bütün tanıdıklarının 'bademsi' diye adlandırdıkları yüz ifadesini takınarak:

"Sevgili dostum!" dedi heyecanla. "Tatlım, ne iyi ettiniz de geldiniz! Birlikte yüzelim. Pek hoş olacak!"

Olga hızla elbisesini ve iç gömleğini çıkarıp attı ve hanımını soyundurmaya başladı.

Çıplak aşçının kaba dokunuşlarından kasılıp büzülen Nadejda Fyodorovna:

"Hava bugün dünkü kadar sıcak değil, yanılıyor muyum?" dedi. "Dün boğucu sıcaktan neredeyse ölüyordum."

"Oh, evet, tatlım! Ben de nefes alıp vermekte çok zorlandım. İnanır mısın, dün üç kez yüzdüm... Bir düşünsenize, üç kez! Hatta Nikodim Aleksandrıç endişeye kapıldı."

Nadejda Fyodorovna aşçıya ve memurun karısına bakarak 'Bu kadar da çirkin olunabilir mi?' diye aklından geçirdi; bakışlarını Katya'ya çevirdi ve 'Kızcağızın boyu bosu hiç de fena değil' diye düşündü. Memurun karısına dönerek, "Sizin Nikodim Aleksandrıç çok, ama çok tatlı!" dedi. "Tek kelimeyle, ben ona âşığım!"

"Ha-ha-ha!" diye zoraki güldü Marya Konstantinovna. "Bu, harika!"

Giysilerinden kurtulan Nadejda Fyodorovna içinde güçlü bir uçma arzusu hissetti; ona, eğer kollarını kanat gibi çırpabilseydi mutlaka yukarılara uçabilecekmiş gibi geldi. Soyununca, aşçısı Olga'nın onun beyaz vücuduna iğrenerek baktığını fark etti. Asker karısı olan genç Olga kocasıyla resmî nikâhlı olarak yaşadığı için kendisini hanımından daha iyi durumda ve daha üstün görüyordu. Nadejda Fyodorovna, Marya Konstantinovna ve Katya'nın da kendisine saygı göstermediğini ve ondan korktuklarını hissetti. Bu can sıkıcı bir şeydi, itibarını onların gözünde yükseltmek amacıyla:

"Bizim Petersburg'da şimdi daça hayatının en hararetli zamanı yaşanıyor," dedi. "Benim de, kocamın da o kadar çok arkadaşı var ki! Gidip onları görmek gerekiyor."

"Kocanız galiba mühendisti, değil mi?" diye çekinerek sordu Marya Konstantinovna.

"Ben Laevski'yi kastetmiştim. Onun çok eşi dostu var. Fakat ne yazık ki annesi kibirli bir aristokrat, aklı kıt..."

Nadejda Fyodorovna sözünü bitirmeden suya atladı, onu Marya Konstantinovna ve Katya izledi.

"Şu dünyamızda ne kadar da çok boş inanç, hurafe var," dedi Nadejda Fyodorovna. "Hayat hiç de göründüğü gibi kolay değil."

Aristokrat ailelerde mürebbiyelik yapmış ve yüksek sosyeteyi iyi bilen Marya Konstantinovna:

"Ah, evet!" dedi. "İnanır mısınız, tatlım, Garatınski'lerde hem kahvaltıda hem öğle yemeğinde tuvalet giymek zorundaydım, tıpkı bir aktris gibi. Maaşımın dışında gardırobum için de ayrı para veriyorlardı."

Marya Konstantinovna suda hep kızı Katya ile Nadejda Fyodorovna'nın arasında bulunmaya çalışıyordu, âdeta Nadejda Fyodorovna'nın yıkandığı su kızına temas etmesin istiyordu. Hamamın denize açılan açık kapısından yüz adım ötede denizde yüzen birisi görünüyordu.

"Anne, bak bu bizim Kostya!" dedi Katya.

Marya Konstantinovna korkuyla, gurk gurk diye sesler çıkararak:

"Ah, ah! Ah! Kostya!" diye bağırdı. "Geri dön! Geri dön!"

On dört yaşında bir erkek çocuğu olan Kostya annesi ve kız kardeşi önünde cesaret gösterisi yapmak için suya daldı ve daha da uzağa yüzdü, fakat yorularak hemen geri döndü; ciddi ve gergin yüzünden kendi gücüne güvenmediği açıkça belli oluyordu.

"Bu oğlan çocukları baş belası, tatlım!" dedi Marya Konstantinovna, sakinleşerek devam etti: "Bir bakarsın, kaşla göz arasında boynunu kırmış! Ah, şekerim, anne olmak ne kadar hoş ve aynı zamanda ne kadar zor! Her şeyden korkuyorsun."

Nadejda Fyodorovna hasır şapkasını giyerek denize atladı. Dört sajen* kadar yüzdükten sonra sırt üstü yattı.

---

* *Sajen:* 2.13 metre değerinde uzunluk ölçüsü birimi. *–çev.*

Bulunduğu yerden ufka kadar uzayıp giden denizi, gemileri, kıyıdaki insanları, şehri görebiliyordu; bütün bunlar ve bunlara eşlik eden boğucu sıcak ile saydam, narin dalgalar yüreğini hoplatıyor, kulağına "yaşamak, yaşamak lazım..." diye fısıldıyordu. Hemen yanı başından bir yelkenli tekne havayı ve suyu yararak enerjik bir şekilde, hızla geçti; dümenin başındaki erkek Nadejda Fyodorovna'ya bakıyordu, kendisine bakılması çok hoşuna gitti...

Yüzmeden sonra hanımlar giyindiler ve oradan birlikte ayrıldılar. Nadejda Fyodorovna bir yandan tuzlu dudaklarını yalayarak, karşılaştığı tanıdıkların selamlarına gülücüklerle yanıt verirken, bir yandan da konuşuyordu:

"İki günde bir sıtmam tutuyor, oysa kilo kaybetmiyorum. Ben her zaman topluydum, bana öyle geliyor ki, şimdi daha da tombullaştım."

"Bu insanın yapısıyla ilgili, tatlım! Örneğin, benim gibi şişmanlamaya meyilli olmayan birisi ne yerse yesin fark etmiyor. Fakat, tatlım, siz şapkanızı ıslatmışsınız."

"Sorun değil, kurur."

Nadejda Fyodorovna kıyıda gezinen ve aralarında Fransızca konuşan beyaz giyimli kişilere yine rastladı. Her nedense göğsünde yine bir sevinç dalgası hissetti, bir zamanlar dans ettiği ya da eskiden rüyasında gördüğü o kocaman salon belleğinde hayal meyal canlandı. Ruhunun derinliklerinde bir şey ona, kendisinin aşağılık, bayağı, kötü, değersiz bir kadın olduğunu fısıldıyordu...

Marya Konstantinovna kapılarının önünde durdu ve Nadejda Fyodorovna'yı birazcık oturması için içeriye davet etti.

"Buyurmaz mısınız, tatlım!" dedi rica eden bir sesle ve aynı anda, belki de daveti reddeder diye umarak tedirginlikle Nadejda Fyodorovna'ya baktı.

"Memnuniyetle," diyerek daveti kabul etti Nadejda Fyodorovna. "Size gelmeyi ne kadar sevdiğimi biliyorsunuz," dedi eve girerken.

Marya Konstantinovna onu oturttu, kahve servisi yaptı, yumurtalı francala ikram etti ve sonra eski öğrencilerinin, Garatınski'lerin şimdi evlenmiş bulunan kızlarının fotoğraflarını gösterdi. O bitince Katya ve Kosti'nin karnelerine baktılar, notların tümü çok iyiydi, ancak notların gerçek değeri daha da iyi anlaşılsın diye Marya Konstantinovna iç geçirerek şimdilerde jimnazyumda okumanın ne kadar zor olduğundan şikâyet etti... Misafirini oldukça iyi ağırladı; bir yandan ona acıyor, bir yandan da Nadejda Fyodorovna'nın orada bulunmasının Kosti ve Katya'nın ahlakını olumsuz yönde etkileyebileceği düşünerek kaygılanıyordu. Nikodim Aleksandrıç'ın evde olmamasına seviniyordu. Çünkü bütün erkeklerin bu tür kadınlara düşkün olduğu görüşündeydi, Nadejda Fyodorovna kocası üzerinde de kötü bir etki yaratabilirdi.

Marya Konstantinovna misafiriyle sohbet ederken, bu akşam için düzenlenen pikniği ve Von Koren'in makaklara, yani Laevski ile Nadejda Fyodorovna'ya haber verilmemesi konusundaki tembihini hiç aklından çıkarmıyordu. Fakat birden nasıl olduysa piknik haberini kazara ağzından kaçırıverdi, kıpkırmızı kesildi ve şaşkınlık içinde:

"Umarım, siz de gelirsiniz!" dedi.

VI

GÜNEY YÖNÜNE giden yol izlenerek şehirden yedi verst gidilecek, Kara Çay ile Sarı Çayın birleştiği yerdeki duhanın* önünde durulacak ve orada balık çorbası pişirilecek diye aralarında sözleştiler. Saat beşi biraz geçe yola çıktılar. En önde Samoylenko ve Laevski bir arabanın üzerinde gidiyorlardı. Onları izleyen üç atın koşulu olduğu kaleskada Marya Konstantinovna, Nadejda Fyodorovna, Katya ve Kostya vardı; erzak dolu sepetle kap kacak da bu arabadaydı. Bir sonraki arabada polis komiseri Kirilin ve Nadejda Fyodorovna'nın üç yüz ruble borçlandığı tüccar Açmianov'un oğlu genç Açmianov'dan başka, karşı küçük sıranın üzerinde ayağını altına alarak kıvrılmış oturan, ufak tefek, zarif giyimli, saçları şakaklarına taralı Nikodim Aleksandrıç vardı. En arkadan Von Koren ve diyakoz geliyorlardı; diyakozun ayağının dibinde içi balık dolu sepet duruyordu.

Karşı yönden gelen bir kağnıya ya da eşeğine binmiş gelen bir Abazaya rastladıklarında Samoylenko sesinin var gücüyle:

"Sağaa!" diye bağırıyordu.

Von Koren, diyakoza:

"İki yıl sonra gerekli para ve kadro hazır olunca bir araştırma gezisine başlayacağım," diye anlatıyordu. "Kıyıyı izleyerek Vladivostok'tan Bering Boğazına kadar gideceğim ve daha sonra boğazdan Yenisey'in ağzına kadar aşağıya ineceğim. Harita çıkaracağız, bölgenin bitki örtüsünü ve hayvan dokusunu saptayacağız, ayrıntılı jeolojik, antropolojik ve etnografik araştırmalar yapaca-

* Kafkas dillerinde dükkân, han, aşevi, meyhane gibi yerler için kullanılan genel ad. Türkçe "dükkân" sözcüğünden geçmiş olması çok olasıdır. *-çev.*

ğız. Benimle birlikte gelip gelmeyeceğinize siz kendiniz karar verin."

"Bu mümkün değil," dedi diyakoz.

"Nedenmiş?"

"Ben bağımlı bir insanım, ailem var."

"Karınız size izin verir. Onun geçimini sağlarız. Hatta eğer onu genel yarar için rahibe olmaya ikna ederseniz bu daha da iyi olur. Bu size de keşiş olma imkânı sağlar ve o zaman geziye rahip olarak katılırsınız. Bunları sizin için ben organize edebilirim."

Diyakoz sustu.

"Teolojinin sizi ilgilendiren kısmını iyi biliyor musunuz?" diye sordu zoolog.

"Hayır, iyi bilmiyorum."

"Hımm... Bu konuda size bir yardımım olamaz, zira teolojiyle benim de ilgim çok az. Bana size gerekli olan kitapların listesini verin, kışın Petersburg'dan göndereyim. Din adamı seyyahların gezi notlarını da okumanız gerekecek, aralarında çok iyi etnologlar ve Doğu dilleri uzmanları var. Onların yöntem ve tarzlarını öğrenince bir işin üstesinden gelmeniz çok daha kolaylaşacaktır. Mademki şimdilik kitap yok, zamanınızı boşa harcamayın; bana gelin, pusula üzerine çalışalım, meteorolojinin üzerinden geçelim. Bütün bunlar gerekli şeyler."

"Ama yine de..." diye mırıldandı diyakoz ve güldü. "Kendim için merkezî Rusya'da bir yer talebinde bulundum. Başrahip amcam bana yardım edeceğine söz verdi. Sizinle gelirsem onları boş yere rahatsız etmiş durumuna düşeceğim."

"Sizin kararsızlığınızı bir türlü anlayamıyorum. Eğer yalnızca tatil günleri ayinlerde görev alan, diğer günler

çalışmayan sıradan bir diyakoz olarak hayatınıza devam **ederseniz** on yıl sonra tıpkı bugünkü gibi olacaksınız; sadece sakalınız ve bıyıklarınız daha çok uzamış olacak, o kadar. Oysa siz on yıl sonra farklı bir insan olarak araştırma gezisinden döneceksiniz, bir şeyler gerçekleştirmiş olmanın bilinci dünyanızı zenginleştirecek."

Kadınların arabasından korku ve heyecan çığlıkları duyuldu. Arabalar kayalık kıyıya tamamen dik bir yamaca oyulmuş bir yol üzerinde ilerliyordu. Herkese, atlar sanki yüksek bir duvara tutturulmuş bir rafın üzerinde dörtnala gidiyormuş, arabalar her an uçuruma yuvarlanacakmış gibi geliyordu. Sağda deniz uzayıp gidiyor, solda üzerinde yer yer siyah lekelerin bulunduğu, sürüngen köklerin tırmandığı, kırmızı damarlı, pürüzlü, kahverengi bir duvar yükseliyordu. Yukarıda köknarlar korku ve merakla aşağıya bakıyormuşçasına başlarını eğmişlerdi. Bir dakika sonra yeniden çığlık ve kahkahalar koptu, yamaca asılı dev kayaların altından geçiliyordu.

"Ne akla hizmet de sizinle geldim, anlamıyorum," dedi Laevski. "Ne kadar aptalca ve bayağı! Benim kuzeye gitmem, kaçıp kurtulmam gerek, bense her ne hikmetse kalkıp bu aptal pikniğe geliyorum."

Atlar sola döndüğünde Sarı Çayın içinden geçtiği geniş vadi gözler önüne serildi; sarı, bulanık, çılgın çay güneşin altında parıl parıl parıldıyordu...

"Sen şuna bir bak, ne manzara!" dedi Samoylenko.

"Saşa,* ben bunda güzel bir şey göremiyorum," diye yanıtladı Laevski. "Sürekli olarak doğaya hayranlık duyman kendi hayal gücünün kıtlığını göstermen demektir. Hayal gücümün bana verebilecekleriyle kıyaslandığında bütün bu dereler, kayalar çocuk oyuncağı kalır."

* Saşa, Aleksandr'ın küçültülmüş halidir. *-çev.*

Arabalar şimdi çay boyunca ilerliyordu. İki yanda yükselen kayalık yamaçlar yavaş yavaş birbirine yaklaşıyor, vadi daralıyor, ileride bir boğaza dönüşüyordu. Biraz önce yanından geçtikleri sarp dağlar doğanın üst üste yığdığı ve birbirleri üzerine korkunç bir baskı uygulayan dev kayalardan meydana gelmişti; Samoylenko onlara bakarken her seferinde istemeden inleyip sızlanıyordu. Asık suratlı güzel dağlar yer yer dar yarıklarla ve boğazlarla kesiliyor, bu boğazlardan, gelip geçen yolcuların üzerine gizemli, nemli bir rüzgâr esiyordu. Boğazların ağızlarından başka dağlar gözüküyordu; kahverengi, pembe, leylak rengi, dumanlı ya da güneşin altında ışıl ışıl dağlar! Boğazlardan geçerken arada bir, yükseklerden aşağıya, kayaların üzerine gürültüyle dökülen suların şarıltısı duyuluyordu.

"Ah, lanet olası dağlar..." diye iç geçirdi Laevski. "Ne kadar da bıktım sizden!"

Kara Çayın Sarı Çaya karıştığı, mürekkebe benzeyen siyah suyun sarı suyla boğuşarak onu kirlettiği noktada, yolun tarafında Tatar Kerbalay'ın duhanı vardı. Çatıda Rus bayrağı asılıydı, tabelasında ise tebeşirle "Konforlu Duhan" yazılıydı. Duhanın yanında içine masaların ve sandalyelerin yerleştirildiği çitle çevrili küçük bir bahçe bulunuyordu. Bahçede dikenlerle kaplı bakımsız çalılığın ortasında tek başına duran güzel bir kara servi ağacı vardı.

Ufak tefek, çevik bir Tatar olan Kerbalay, üzerinde mavi bir gömlek ve beyaz bir önlükle yolun üzerinde ayakta duruyordu. Ellerini göbeğinde birleştirerek iyice eğildi, gelen arabaları selamladı; gülümseyince beyaz, parlak dişleri göründü.

"Merhaba, Kerbalayka!" diye bağırdı Samoylenko. "Biz biraz daha öteye gidelim, sen sandalyeleri ve samovari oraya getir. Çabuk ol!"

Kerbalay tıraşlı başını salladı ve bir şeyler mırıldandı, fakat ancak arkadaki arabadakiler onun ne dediğini anlayabildi: "Alabalık var, zatıâlileri!"

"Getir, getir onları!" diye yanıt verdi Von Koren.

Duhandan beş yüz adım ötede arabalar durdu. Samoylenko üzerlerine oturmak için uygun taşların bulunduğu küçük bir çimenlik alan seçti; yerde fırtınanın devirdiği saçaklı kökleri dışarıda, iğne yaprakları kuruyup sararmış bir ağaç vardı. Çayın üzerine dar bir ahşap köprü kurmuşlardı; diğer kıyıda tam karşıda mısır kurutmak için dört alçak kazık üzerine inşa edilmiş, masaldaki tavukayakları üzerine kurulmuş kulübeyi anımsatan bir ambar vardı. Ambarın kapısında küçük bir merdiven asılı duruyordu.

Herkesin ilk izlenimi buradan bir daha dışarı çıkıp kurtulmanın asla mümkün olamayacağı şeklindeydi. Ne tarafa baksalar, üst üste yığılmış dağlar üzerlerine doğru geliyor, akşam gölgesi duhandan, kara servi ağacından bu tarafa doğru hızla yayılıyordu. Gölge, dar ve kıvrımlı Kara Çay vadisinin olduğundan daha dar, dağların ise daha yüksek görünmesine sebep oluyordu. Kafile derenin homurtulu akışını ve ağustosböceklerinin sonu gelmez ötüşlerini duyabiliyordu.

Coşkuyla derin derin soluklanan Marya Konstantinovna:

"Büyüleyici!" dedi. "Çocuklar, bakınız, ne kadar güzel! Ne sessizlik böyle!"

"Evet, gerçekten de güzel," diye onayladı Laevski. Manzarayı beğenmişti, fakat gökyüzüne, ardından da duhanın bacasından çıkan mavi dumana bakınca nedense birdenbire hüzünlendi. "Evet, güzel," diye yineledi.

"İvan Andreyiç, bu manzarayı sözcüklerle tarif edebilir misiniz!" dedi Marya Konstantinovna, ağlamaklı gözlerle.

"Neden?" diye sordu Laevski. "İzlenim her türlü tarifte, tasvirden daha iyidir. Her insanın doğadan izlenim yoluyla doğrudan edindiği bu renk ve ses zenginliğini yazarlar laf kalabalığıyla çirkin ve tanınmaz hale getirir."

Oturmak için suyun kenarında kendisine en büyük taşı seçen Von Koren taşa tırmanırken:

"Öyle mi?" diye sordu, soğuk bir edayla. Sonra doğrudan Laevski'ye bakarak, "Öyle mi?" diye yineledi. "Ya *Romeo ve Juliet*? Yahut örneğin, Puşkin'in "Ukrayna Gecesi"?* Doğa gelip onların ayaklarına kapanmak zorundadır."

Düşünmeye ve tartışmaya üşenen Laevski:

"Belki..." diye onayladı. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra, "Kaldı ki, *Romeo ve Juliet* dediğiniz özünde nedir?" diye sürdürdü. "Kutsal, şairane, büyüleyici bir aşk: alttaki kokuşmuşlukları gizlemek için kullanılan güller. Romeo dediğin de diğer herkes gibi bir hayvan."

"Sizinle ne konuşulursa konuşulsun meseleyi hep aynı şeye çekiyorsunuz..."

Katya'yla ilgilenen Von Koren sözünü yarıda kesti.

"Neye çekiyormuşum?" diye sordu Laevski.

"Size, örneğin, 'Ne kadar güzel bir üzüm salkımı!' diyorlar, sizse, 'Evet, ama o üzüm ağızda çiğnenip midede sindirildiğinde ne kadar çirkin olur' diye yanıt veriyorsunuz. Böyle demenin ne yararı var? Yeni bir şey değil ve... özünde garip bir alışkanlık!"

Laevski, Von Koren'in kendisini sevmediğini biliyordu ve bu yüzden ondan çekiniyordu; onun katıldığı buluşmalarda Laevski'ye, sanki mekân çok darmış, herkes

---

* "Tiha Ukrainskaya Noç" (Sessiz Ukrayna Gecesi): Aleksandr Puşkin'in, *Poltava* (1828-29) adlı manzum eseri içinde yer alan, Koçubey'in son gecesini anlatan şiiri. *-çev.*

çok sıkışık durumdaymış ve kendisinin hemen arkasında dikilip duran birisi varmış gibi geliyordu. Von Koren'e hiçbir yanıt vermedi, yana çekildi ve pikniğe geldiği için pişmanlık duydu.

"Beyler ateş için çalı çırpı toplamaya marş marş!" diye komut verdi Samoylenko.

Kirilin, Açmianov ve Nikodim Aleksandriç dışında herkes bir yerlere dağıldı. Kerbalay sandalyeleri getirdi, yere halı serdi ve birkaç şişe şarap bıraktı. Polis komiseri Kirilin boylu boslu, görkemli, her türlü havada resmî ceketinin üzerine kaput giyen, mağrur duruşu, ağırbaşlı yürüyüşü, kalın ve biraz da kısık sesiyle taşralı genç bir polis şefini anımsatan biriydi. Sanki biraz önce zorla uykudan uyandırılmış gibi uyuşuk ve hüzünlü bir hali vardı.

Kirilin sözcükleri yavaş yavaş telaffuz ederek, Kerbalay'a:

"Bu getirdiğin de nedir, sığır herif?" diye çıkıştı. "Ben sana Kvareli* getir dedim, sen ne getiriyorsun, Tatar suratlı? Sakın!"

Nikodim Aleksandriç çekingen ve nazik bir tavırla:

"Yanımızda bol miktarda şarap getirdik, Yegor Alekseyiç," dedi.

"Ne olmuş getirdiyseniz? Ben de kendi şarabım olsun istiyorum. Pikniğe katılıyorum ve kendi payıma düşeni getirme hakkına sahip olduğumu düşünüyorum. Dü-şünü-yorum! On şişe Kvareli getir!"

Kirilin'in parası olmadığını bilen Nikodim Aleksandriç:

"Niçin bu kadar çok ısmarlıyorsunuz?" diye hayretini ifade etti.

"Yirmi şişe! Otuz!" diye bağırdı Kirilin.

---

* Şarabı ile ünlü Gürcü şehri ve bu şarabın markası. *-çev.*

Açmianov, Nikodim Aleksandrıç'a:

"Zararı yok, bırak ısmarlasın, ben öderim," dedi.

Oldukça neşeli olan Nadejda Fyodorovna haşarı bir havadaydı. Atlayıp zıplamak, kahkaha atmak, bağırmak, birilerine sataşmak, cilveleşmek istiyordu. Üzerinde ucuz basmadan hercai desenli mavi elbisesi, ayağında kırmızı ayakkabıları, başında aynı hasır şapkasıyla, kendini minnacık, basit, bir kelebek kadar hafif ve cisimsiz bir varlık olarak görüyordu. Sallanan dar köprünün üzerinden hızla geçiyor, başı dönsün diye bir dakika kadar orada sürekli suya bakıyor, sonra çığlık ve kahkahalar atarak mısır kurutma ambarının olduğu yöne doğru koşuyordu. Erkeklerin tümünün, hatta Kerbalay'ın bile kendisine hayran olduğunu düşünüyordu. Hızla çöken akşam karanlığında ağaçlarla dağlar, atlarla arabalar birbirlerine karışıp seçilemez olduğunda ve duhanın pencerelerinde ışıklar yanmaya başladığında Nadejda Fyodorovna kayalar ve dikenli çalılıklar arasında kıvrılarak yükselen patika yolu izleyerek dağın yamacına tırmandı ve bir taşın üzerine oturdu. Aşağıda ateş yanmaya başlamıştı. Yukarı sıvanmış kollarıyla ateşin civarında bir o yana bir bu yana hareket eden diyakoz arada bir ateşe çalı çırpı atıyor, uzun bir sopanın ucuna bağlanmış kaşıkla kazanı karıştırıyordu; uzun, koyu gölgesi ateşin çevresini dolaşıyordu. Yüzü bakır kırmızısı bir renk alan Samoylenko tıpkı kendi mutfağında olduğu gibi yine büyük bir gayret içinde, telaşla ateşin etrafında dönüyor, öfkeyle:

"Tuz nerede beyler?" diye bağırıyordu. "Yoksa unuttunuz mu? Nedir böyle, hepiniz derebeyleri gibi yayılıp serildiniz, ben tek başıma çırpınıp duruyorum!"

Laevski ile Nikodim Aleksandrıç devrik ağacın üzerine yan yana oturmuş dalgın bakışlarla ateşi seyredi-

yordu. Marya Konstantinovna, Katya ve Kostya sepetten çaydanlıkları, fincan ve tabakları çıkarıyordu. Von Koren kollarını çaprazlama kavuşturmuş, bir ayağını taşın üzerine koymuş, kıyıda suyun kenarında duruyor ve bir şeyler düşünüyordu. Ateşten yayılan kızıl lekeler yerde insan karaltılarının arasında gölgelerle birlikte dolaşıyor, dağın, ağaçların, köprünün ve mısır kurutma ambarının üzerinde titreşiyordu. Çayın öte yanında ateşin tamamen aydınlattığı sarp ve engebeli yamaç ışıkta göz kırpıyor, yansısı suya düşüyordu; hızla akan dalgalı su bu yansıyı ufak parçalara bölüp parçalıyordu.

Kerbalay'ın kıyıda temizlediği balığı getirmeye giden diyakoz yarı yolda durarak etrafına baktı.

'Aman tanrım, ne kadar güzel!' diye düşündü. 'İnsanlar, kayalar, ateş, alacakaranlık, azman bir ağaç ve başka da bir şey yok; ne kadar güzel!' Diğer kıyıda mısır kurutma ambarının yanında birtakım yabancı insanlar peyda oldu. Işık titrediği ve ateşin dumanı o yöne doğru gittiği için bu insanların hepsini bir anda tek bir bakışta görmek mümkün olmuyordu. Parçalı resimler göze çarpıyor, kâh kıllı bir şapka ve ak düşmüş bir sakal, kâh mavi bir gömlek, kâh omuzdan dize kadar eski püskü bir giysi ve belde enine bir hançer, kâh kömürle çizilmişçesine gür ve keskin siyah kaşlara sahip esmer bir genç yüzü görünüp kayboluyordu. Yabancılardan beşi daire şeklinde yere oturdu, geri kalan beşi ise mısır kurutma ambarına gitti. Bunlardan birisi elleri arkasında, sırtı ateşe dönük olarak ayakta durmuş bir şeyler anlatıyordu; anlattığı şey çok ilginç bir şey olmalıydı, zira Samoylenko ateşin altına çalı çırpı atınca ateş parlamış, etrafa kıvılcımlar saçılmış, ambar iyice aydınlanmıştı ve bu aydınlıkta ambarın kapısından dışarıya bakan iki yüzün sükûnet içinde büyük

bir dikkatle anlatılanları dinlediği ve yerde daire şeklinde oturanların da o tarafa dönerek konuşan kişiyi dinlemeye başladıkları görülebiliyordu. Aradan bir süre geçince yerde oturanlar alçak sesle yanık bir şarkı söylemeye başladılar, büyük oruçta söylenen kilise ilahilerini anımsatıyordu... Onları dinleyen diyakoz on yıl sonra araştırma gezisinden dönünce nelerle karşılaşacağını hayalinde canlandırmaya başladı. Keşiş kökenli, genç, misyoner bir rahip, muhteşem bir geçmişe sahip tanınmış bir yazar olacaktı; önce başrahipliğe sonra piskoposluğa atanacaktı. Katedralde ayin yönetecek, başında altından ayin başlığı, göğsünde tuttuğu kutsal üçlü ikonasıyla vaiz kürsüsüne çıkacaktı. Elinde üçlü ve ikili şamdanlarla halk kalabalıklarını kutsayacaktı. "Göklerden bak ve gör, tanrım, ilgilen bu asmayla. İlgilen sağ elinin diktiği filizle!"* diye yüksek sesle seslenecekti. Çocuklar melek sesleriyle "Kutsal tanrı" diye ilahi söyleyerek yanıt vereceklerdi...

"Diyakoz, balık nerede kaldı?" diye bağıran Samoylenko'nun sesi duyuldu.

Ateşin yanına dönen diyakoz bu kez hayalinde sıcak bir temmuz günü tozlu yolda yürüyen kilise tören alayını canlandırdı. Önde mujikler aziz tasvirli bayrağı, onların arkasında köylü kadınlar ve genç kızlar ikonaları taşıyordu. Onları, koro şarkıcısı erkek çocukları ve saçlarının arasına saman çöpü iliştirilmiş, yanağı sarılı zangoç izliyordu. Zangocun ardından diyakozun kendisi, diyakozun peşinden de elinde bir haç taşıyan başı takkeli rahip yürüyordu. Onları arkadan toz bulutu altında mujikler, köylü kadınlar ve çocuklardan oluşan bir kalabalık izliyordu. Rahibin ve diyakozun karıları da, başlarında eşarpları, bu kalabalığın içerisindeydi. Koro ilahiler söylüyor, bebekler

* Zebur: 80:14 –*çev.*

ağlıyor, bıldırcınlar çığrışıyor, çayırkuşları dem çekiyordu... İşte kafile durdu ve sürüye kutsal su serptiler... Yeniden ilerlemeye başladılar ve diz çökerek yağmur yağması için dua okudular. Sonra yeme içme, sohbet başladı... 'Bu da güzel...' diye düşündü diyakoz.

VII

KİRİLİN İLE AÇMİANOV patika yoldan dağa tırmandılar. Açmianov geride kaldı, sonra da durdu, Kirilin ise Nadejda Fyodorovna'nın yanına doğru yürüdü.

"İyi akşamlar!" dedi ve elini şapkasına götürerek resmî selam verdi.

"İyi akşamlar."

"Öyle mi?" dedi Kirilin, düşünceli bir edayla gökyüzüne bakarak.

Nadejda Fyodorovna kısa bir suskunluktan sonra:

"Ne öyle mi?" diye sordu ve Açmianov'un kendilerini gözetlediğini fark etti.

"Demek ki," diye alçak sesle sürdürdü konuşmasını komiser, "aşkımız daha çiçek açmadan solup yitti, deyim yerindeyse. Bunu nasıl anlamamı istersiniz? Sizin açınızdan bu bir çeşit cilveleşme miydi, yoksa beni parmağınızda oynatabileceğiniz, boş gezenin boş kalfası olarak mı görüyorsunuz?"

"O bir hataydı! Beni yalnız bırakınız!" dedi sertçe Nadejda Fyodorovna; bu büyüleyici güzel akşam saatlerinde komiserin yüzüne korkuyla bakarak hayretler içinde kendine 'Acaba bu adamdan hoşlandığım ve onu kendime yakın hissettiğim bir anı gerçekten yaşadım mı?' diye sordu.

"Öyle olsun!" dedi Kirilin, bir süre suskun bekledikten sonra devam etti: "Peki! Sizin daha iyi bir ruh haline

kavuşmanızı bekleyelim; bu arada, sizi temin ederim ki ben namuslu, düzgün bir insanım ve kimsenin bundan şüphe duymasına da izin vermem. Kimse benimle oyun oynayamaz! *Adieu!*"

Komiser elini şapkasına götürerek selam verdi ve yana çekilerek çalılıkların arasında kayboldu. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra Açmianov kararsızca Nadejda Fyodorovna'ya yaklaştı.

"Güzel bir akşam!" dedi hafif Ermeni aksanıyla.

Açmianov fena bir çocuk değildi; modaya uygun giyinir, iyi terbiye görmüş bir genç olarak her zaman sade bir tavır sergilerdi. Fakat Nadejda Fyodorovna babasına üç yüz ruble borcu olduğu için onu sevmezdi. Üstelik pikniğe tezgâhtarları davet etmeleri de canını sıkmıştı. Ayrıca, özellikle ruhunu böylesine temiz hissettiği bu akşam onun yanına gelmesi de sinir bozucuydu.

"Genel olarak piknik başarılı oldu," dedi Açmianov, bir süre sustuktan sonra.

"Evet," diye onayladı Nadejda Fyodorovna ve sanki o anda borçlu olduğunu hatırlamış gibi, umursamaz bir edayla, "Evet, mağazanıza söyleyin, bugün yarın İvan Andreyiç uğrayarak üç yüz rubleyi ya da tam olarak kaçsa o parayı ödeyecek."

"Sizin tanrının her günü bu borcu hatırlatmamanız için bir üç yüz ruble daha vermeye hazırım. Bayağı, sıradan şeyleri dillendirmenin ne gereği var?"

Nadejda Fyodorovna güldü; aklına gülünç bir fikir geldi, eğer isteseydi ve ahlaken yeterince zayıf olsaydı bu borçtan bir dakikada kurtulabilirdi. Örneğin, eğer bu yakışıklı, genç budalanın başını döndürseydi! Aslında bu ne kadar da gülünç, saçma ve vahşice bir şey olurdu! Ansızın içinden onun gönlünü çelip kendine âşık etmek, onu so-

yup soğana çevirmek, onu terk etmek ve sonra da olacakları seyretmek arzusu geçti.

"Size bir öğütte bulunmama izin veriniz," dedi Açmianov, çekingen bir tavırla. "Kirilin'den sakınmanızı rica ediyorum. Her yerde sizin hakkınızda korkunç şeyler anlatıyor."

"Her aptalın benim hakkımda anlattıklarını bilmek için içimde bir arzu duymuyorum," dedi Nadejda Fyodorovna soğuk bir tavırla ve içini bir huzursuzluk kapladı; genç, yakışıklı Açmianov'la cilveleşip ona oyun oynama fikri ansızın çekiciliğini kaybetti.

"Aşağıya inmemiz gerek, çağırıyorlar," dedi.

Aşağıda balık çorbası artık hazırdı. Yemeği tabaklara doldurdular ve yalnızca pikniklerde rastlanan şekilde, bir dini tören havası içinde yediler. Herkes balık çorbasının çok lezzetli olduğunu, evde asla bu kadar lezzetli bir balık çorbası yemediğini söylüyordu. Bütün pikniklerde olduğu gibi, yığınla peçete, paket, gereksiz kullanılmış yağlı kâğıt, rüzgârda etrafa dağılmıştı; hangi bardak kimin bardağı, hangi ekmek kime ait kimse bilmiyordu. Her taraf karanlıktı, ateş de eskisi gibi güçlü yanmıyordu, kalkıp altına çalı çırpı atmaya üşeniyorlardı; şarabı, tuzu halıya, dizlerine döküyorlardı. Herkes şarap içiyordu, Kostya ve Katya'ya da yarım bardak verdiler. Nadejda Fyodorovna birinci bardağı, ardından ikinciyi içti, biraz sarhoş olunca kafasını meşgul eden Kirilin'i unuttu.

Şarap içince neşelenen Laevski:

"Mükemmel bir piknik, büyüleyici bir akşam, ama ben iyi bir kışı bütün bunlara yeğlerdim," diyerek "Gümüşi bir renge bürünüyor kunduz yakalığı buz zerreciklerinden"* dizesini okudu.

---

* Puşkin'in *Yevgeni Onegin* adlı manzum eserinden bir mısra. *-çev.*

"Herkesin zevki farklı," dedi Von Koren.

Laevski bir huzursuzluk hissetti; piknik ateşinin sıcağı sırtına vuruyordu, Von Koren'in ona karşı duyduğu nefretse göğsünü ve yüzünü yakıyordu. Dürüst, zeki bir insanın muhtemelen temel bir nedenden kaynaklanan bu nefreti onuruna dokunuyor, moralini bozuyordu; bu nefrete karşı koyma gücünü kendinde bulamayan Laevski yılışık bir tonla Von Koren'e:

"Doğayı büyük bir tutkuyla seviyorum ve doğa bilimleriyle uğraşmadığım için pişmanlık duyuyorum," dedi. "Sizi kıskanıyorum."

"Bense ne pişmanlık duyuyorum ne de kıskanıyorum," diye söze katıldı Nadejda Fyodorovna. "Bir insanın halk bunca sefalet içindeyken böceklerle, kurtlarla ciddi bir şekilde uğraşabilmesini anlayamıyorum."

Nadejda Fyodorovna'nın görüşüne katılan Laevski'nin doğal bilimlerle en ufak bir tanışıklığı yoktu ve bu yüzden hayatlarını karıncaların antenlerini, hamamböceklerinin pençelerini araştırmaya adamış insanların buyurucu tarzları, ciddi, bilgece halleri ile hiçbir zaman barışamamıştı. Bu insanların antenlere, pençelere ve protoplazma denilen şeylere (nedense protoplazmayı istiridye şeklinde hayal ediyordu) dayanarak insanın kökenini ve insan hayatını kapsayan soruları çözmeye girişmeleri Laevski'yi her zaman öfkelendiriyordu. Fakat Laevski, Nadejda Fyodorovna'nın biraz önceki sözlerinde bir sahtelik, ikiyüzlülük hissetti ve sırf ona karşı çıkmak için:

"Mesele böcekler değil, mesele çıkarılan sonuçlar!" dedi.

VIII

BİR HAYLİ GEÇ BİR VAKİTTE, saat on birde evlerine dönmek üzere arabalarına bindiler. Çayın öteki kıyısında kahkaha atarak aralarında koşu yarışı yapan Nadejda Fyodorovna ve Açmianov dışında herkes yerine oturmuştu.

"Beyler, acele edin!" diye bağırdı onlara Samoylenko.

"Hanımlara şarap vermemeliydiniz," dedi alçak sesle Von Koren.

Piknikten, kafasının içindeki düşüncelerinden ve Von Koren'in nefretinden yorulup bitkin düşen Laevski, Nadejda Fyodorovna'yı alıp getirmek üzere ona doğru yürüdü. Neşeli, mutlu, kendini tüy gibi hafif hisseden Nadejda Fyodorovna güçlükle soluklanarak ve kahkaha atarak Laevski'nin iki elini birden yakaladı, başını onun göğsüne yasladı; bir adım geri çekilen Laevski sertçe:

"Bir aşüfte gibi davranıyorsun!" dedi.

Bu azar çok kaba kaçmıştı, o kadar ki Laevski'nin kendisi bile ona acıdı. Nadejda Fyodorovna, Laevski'nin kızgın, yorgun yüzündeki nefreti, acımayı, kendine karşı duyduğu öfkeyi gördü ve o anda ruhen çöktü. Haddini aştığını, aşırı laubali davrandığını anladı; mahzunlaştı, kendini can sıkıcı, şişman, kaba ve sarhoş biri olarak hissetti ve karşısına çıkan ilk arabaya atladı. Açmianov da onunla birlikte aynı arabaya binmişti. Laevski Kirilin'le, zoolog Samoylenko'yla, diyakoz da hanımlarla aynı arabada oturuyordu. Kafile yola koyuldu.

Von Koren pardösüsüne bürünüp gözlerini kapayarak:

"İşte, makak maymunları nasıllarmış görüldü..." diye söze başladı. "Dediğini duydun, böcekler, kurtlar üzerine çalışmak istemiyormuş, zira halk sefalet çekiyormuş. Bütün makaklar bizim gibi böcekle uğraşan insanları böy-

le görür. Köle ruhlu, sinsi bir ırk, onlarca nesil boyunca yumruk ve kırbaçla korkutulmuş; yalnızca güç karşısında titrer, duygulanır ve dalkavukluk eder. Fakat makak maymununu, onu boyunduruk altına alacak kimsenin bulunmadığı serbest bir alana bıraktığınızda orada rahatlar, serpilip gelişir ve kendini, gerçek potansiyelini gösterir. Onların resim sergilerinde, müzelerde, tiyatrolarda ya da bilim üzerine konuştuklarında ne kadar cesur davrandıklarına dikkat et; öfkelenir, övünür, başkaldırır, küfürlü konuşur, eleştiri yaparlar... Ve ne yapıp edip mutlaka eleştirirler, bu köleliğin bir özelliğidir. Bak dinle, serbest meslek mensuplarına yankesicilerden daha çok küfür edilir, çünkü toplumun dörtte üçü kölelerden, işte bu makak maymunlarından oluşmaktadır. Bir kölenin sana elini uzatıp içten bir duyguyla 'Yaptığın iş için sana teşekkür ederim' dediği duyulmamıştır."

"Ne istediğini bilemiyorum," dedi Samoylenko esneyerek. "Zavallı kadıncağız saf yüreklilikle seninle zekice şeyler üzerine konuşmak istedi, sense hemen bundan bir sonuç çıkarıyorsun. Sen Laevski'ye bir sebepten ötürü öfkelisin, Nadejda Fyodorovna'ya ise onunla birlikte olduğu için kızıyorsun. O fevkalade bir kadın!"

"Eh, saçma! Sıradan bir kapatma işte, ahlaksız ve bayağı. Dinle Aleksandr Davidiç, sen kocasıyla birlikte yaşamayan, hiçbir iş yapmayan, yalnızca hi-hi-hi, ha-ha-ha ile zaman geçiren sıradan köylü kadınlarını görünce onlara 'Haydi, bakalım, git çalış!' diyorsun. Peki, şimdi burada niçin tereddüt ediyorsun ve gerçeği söylemekten korkuyorsun? Çünkü Nadejda Fyodorovna bir denizcinin değil de bir bürokratın kapatması, sadece bunun için, öyle değil mi?"

"Ona ne yapmam gerek?" diye kızdı Samoylenko. "Onu döveyim mi, öyle mi?"

"Kötülüğü, kusuru pohpohlama! Bizler kişinin kusurunu onun arkasından ayıplıyoruz, bu ise birisine elimiz cepte iken nanik yapmaya benziyor. Ben bir zoolog ya da sosyoloğum, ikisi de aynı kapıya çıkar, sen doktorsun. Toplum bize inanıyor; Nadejda İvanovna gibi hanımefendilerin varlığının bu toplum ve gelecek nesiller için ne tür korkutucu tehlikeler oluşturduğunu onlara göstermek zorundayız."

"Fyodorovna," diye düzeltti Samoylenko. "Peki, toplum ne yapmalı?"

"Toplum mu? Bu onun bileceği bir iş. Benim fikrime göre, en kestirme ve en doğru yol zorlamadır. *Manu militari** kadını kocasına göndermek gerek; eğer kocası reddederse o zaman çalışma kampına ya da herhangi bir ıslah evine gönderilmeli."

"Uff!" diye iç geçirdi Samoylenko, kısa bir suskunluktan sonra alçak sesle sordu: "Geçen gün Laevski gibi insanların ortadan kaldırılması gerektiğini söyledin... Bana söyler misin, eğer... diyelim devlet ya da toplum seni onu yok etmekle görevlendirdi, sen bunu yapmaya cesaret eder miydin?"

"Elim titremeden yapardım."

IX

EVE GELİNCE Laevski ve Nadejda Fyodorovna karanlık, havasız, sıkıcı odalarına girdiler. İkisi de susuyordu. Laevski mumu yaktı; Nadejda Fyodorovna ise pardösüsünü ve şapkasını çıkarmadan oturdu, bakışlarını yukarı çe-

* (*Lat.*) "Asker zoru ile." –*çev.*

virerek hüzünlü gözlerle suçlu suçlu Laevski'ye baktı. Laevski onun kendisinden bir açıklama beklediğini anladı. Ancak onun için açıklamada bulunmak sıkıcı, yararsız ve azap verici bir şeydi. Öte yandan, kendini tutamayıp ona bu denli kaba davrandığı için yüreğinde bir ağırlık hissediyordu. Üzerinde taşıdığı ve her gün ona okumaya niyetlendiği ama okuyamadığı mektup tesadüfen cebinde eline geldi ve şimdi ona bu mektubu verirse dikkatini başka bir konuya çekmiş olacağını düşündü.

'İlişkimizin belirlenmesi zamanı geldi,' diye içinden geçirdi. 'Mektubu vereceğim, ne olacaksa olsun.'

Mektubu cebinden çıkardı ve Nadejda Fyodorovna'ya verdi.

"Oku. Seni ilgilendiriyor." dedi.

Laevski mektubu verdikten sonra kendi çalışma odasına gitti, karanlıkta kanepenin üzerine yastıksız uzandı. Nadejda Fyodorovna mektubu okudu ve ona sanki tavan çöküyormuş, duvarlar üzerine devriliyormuş gibi geldi. Ansızın kendisini daracık, karanlık ve ürperti veren bir mekânda hissetti. Hızlı hızlı üç kez haç çıkardı ve:

"Onun ruhuna huzur ver, tanrım... Huzur içinde yatsın..." diyerek ağlamaya başladı.

"Vanya!" diye Laevski'ye seslendi. "İvan Andreyiç!"

Yanıt alamadı. Laevski'nin odadan çıkmadığını ve oturduğu sandalyenin arkasında ayakta durduğunu sanan Nadejda Fyodorovna bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağlayarak:

"Onun öldüğünü neden bana daha önce söylemedin?" diye sordu. "Söyleseydin, pikniğe gitmezdim, böyle korkunç kahkahalar atmazdım... Erkekler bana kaba, bayağı şeyler söylediler. Ne büyük bir günah, ne büyük bir gü-

nah! Kurtar beni, Vanya, kurtar beni... Ben aklımı yitirdim... Ben mahvoldum..."

Laevski onun hıçkırıklarını işitiyordu. Hava dayanılmaz derecede boğucu geldi, nefes alamıyordu ve kalbi yerinden çıkacakmış gibi çarpmaya başladı. Can sıkıntısı içinde doğrularak odanın ortasında ayakta dikilip durdu, sonra karanlıkta el yordamıyla masanın yanındaki koltuğu bularak üzerine oturdu.

'Bu bir hapishane' diye düşündü. 'Kaçıp uzaklaşmak lazım... Buna dayanamam...' Gidip iskambil oynamak için saat artık geçti, şehirde restoran da yoktu. Yeniden uzandı, hıçkırıkları duymamak için kulaklarını tıkadı; aniden Samoylenko'ya gidebileceği düşüncesi aklına geldi. Nadejda Fyodorovna'nın yanından geçmemek için pencereden bahçeye indi, ön bahçe duvarından atlayarak sokağa çıktı. Ortalık karanlıktı. Limanda büyük bir yolcu gemisi vardı, ışıklarından biraz önce geldiği anlaşılabiliyordu... Çıpa zincirinden çıkan şangırtılar duyuluyordu. Kıyıdan gemi yönüne doğru kırmızı bir ışık hızla hareket etti; bu, gümrükçülerin teknesiydi.

'Yolcular kamaralarında uyuyordur...' diye düşündü Laevski ve başkalarının iç huzurunu kıskandı.

Samoylenko'nun evinde pencereler açıktı. Laevski pencerelerin birinden içeriye baktı, sonra bir diğerinden daha baktı; odalar karanlık ve sessizdi.

"Aleksandr Davidiç, uyuyor musun?" diye seslendi. "Aleksandr Davidiç!"

Bir öksürük sesi ve telaşlı bir bağırış duyuldu:

"Kim o? Ne halt etmeye uyandırıyorsunuz?"

"Benim, Aleksandr Davidiç. Özür dilerim."

Kısa bir süre sonra kapı aralandı; kandilin yumuşak ışığı parıldadı, başında beyaz gece takkesiyle

Samoylenko'nun tepeden tırnağa beyazlar içindeki devasa endamı göründü.

Uyku sersemliği içinde güçlükle soluyan ve bir yandan da vücudunu kaşıyan Samoylenko:

"Ne var?" diye sordu. "Dur bekle, kapının demirlerini indireyim."

"Zahmet etme, pencereden girerim..."

Laevski pencereye tırmanarak içeri atladı, Samoylenko'nun yanına gelince onun elini kavrayarak, titreyen bir sesle;

"Aleksandr Davidıç, bana yardım et, kurtar beni!" dedi. "Sana yalvarıyorum, rica ediyorum beni anla! Durumum dayanılmaz bir işkenceye dönüştü. Eğer iki gün daha böyle giderse kendimi boğarak öldüreceğim, tıpkı... bir köpek gibi!"

"Dur bakalım! Tam olarak neden bahsediyorsun?"

"Mumu yak!"

"Hoppala..." diye iç geçirdi Samoylenko. Mumu yakarken: "Vay canına... Saat biri geçmiş bile kardeşim," dedi.

Mumun aydınlığı ve Samoylenko'nun varlığı sayesinde yüreğinde büyük bir hafifleme hisseden Laevski:

"Özür dilerim, fakat evde kalamıyorum," dedi. "Sen, Aleksandr Davidıç, benim en iyi, tek arkadaşımsın... Tüm ümidim sende. İster isteyerek, ister gönülsüz yap, ama tanrı aşkına bana yardım et. Ne pahasına olursa olsun buradan gitmeliyim. Bana borç para ver!"

"Hey Allahım!" diye iç geçirdi Samoylenko, kaşınmayı sürdürerek. "Tam uykuya dalacakken vapurun düdük sesleri, peşinden sen... İhtiyacın olan para çok mu büyük?"

"En az üç yüz ruble. Yüz ruble ona bırakmam için, iki yüz ruble de bana yol için gerekli... Sana zaten dört yüz

ruble civarında borcum var, ama tümünü göndereceğim... Tümünü..."

Samoylenko eliyle iki favorisini birden avuçladı, bacaklarını açarak yaylandı ve düşünceye daldı.

"Demek ki," diye mırıldandı, dalgın dalgın, "üç yüz... Evet... Fakat benim bu kadar param yok; birilerinden borç almak gerekecek."

Laevski, Samoylenko'nun yüz ifadesinden onun kendisine borç vermek istediğini ve mutlaka vereceğini tahmin ederek:

"Birilerinden borç al, tanrı aşkına!" dedi. "Al, kesinlikle ödeyeceğim. Petersburg'a varır varmaz oradan göndereceğim. Bu konuda sakın endişe etme. Bak ne diyeceğim Saşa," diye neşelenerek ekledi, "haydi şimdi biraz şarap içelim!"

"Elbette... Şarap da içebiliriz."

Yemek odasına geçtiler.

Masaya üç şişe şarap ve bir tabak dolusu şeftali koyan Samoylenko:

"Peki, Nadejda Fyodorovna ne olacak?" diye sordu. "Herhalde burada kalmayacak, değil mi?"

İçinde beklenmedik bir sevinç taşkınlığı hisseden Laevski:

"Her şeyi ayarlayacağım, her şeyi..." dedi. "Ona daha sonra para göndereceğim, o da Petersburg'a gelecek... Orada ilişkimizi gözden geçireceğiz. Senin sağlığına, dostum!"

"Biraz bekle!" dedi Samoylenko. "Önce bunu iç... Benim bağın üzümünden. Şu şişe ise Navaridze'nin üzümünden, bu da Ahatulov'unki... Üç ayrı çeşidi de dene ve açık yüreklilikle fikrini söyle... Benimki sanki biraz ekşi, fazla asitli gibi. Ee? Sana öyle gelmiyor mu?"

"Evet. Beni rahatlattın, Aleksandr Davidıç. Teşekkürler... Neşem yerine geldi."

"Ekşi mi, değil mi?"

"Canı cehenneme, bilmiyorum. Fakat sen muhteşem, hayrete şayan bir insansın!"

Samoylenko, Laevski'nin solgun, telaşlı, sevecen yüzüne bakarken Von Koren'in 'böylelerinin yok edilmesi gerektiği' görüşünü hatırladı ve Laevski, herkesin kolayca incitebileceği ve yok edebileceği zayıf, savunmasız bir çocuk gibi göründü ona.

"Barışmak için annene ne zaman gideceksin?" diye sordu Samoylenko. "Bu durum hoş değil."

"Evet, evet, mutlaka gideceğim."

Kısa bir süre sessizlik oldu. İlk şişeyi bitirdiklerinde Samoylenko:

"Von Koren ile de barışmalısın. Her ikiniz de harika, sıradışı zeki insanlarsınız, ama birbirinize kurtlar gibi bakıyorsunuz."

"Evet, o harika, fevkalade zeki bir insan," diye onayladı Laevski, herkesi övmeye ve bağışlamaya hazır görünerek. "O olağanüstü bir insan ama onunla anlaşmama imkân yok. Hayır! Huylarımız, yapımız çok farklı. Ben uyuşuk, zayıf, uysal yaradılışlıyım; belki iyi bir anımda ona elimi uzatabilirdim, fakat eminim o nefretle bana arkasını dönerdi..."

Şarabından bir yudum içen Laevski bir köşeden ötekine gezindi, odanın ortasında durarak:

"Von Koren'i çok iyi anlıyorum," dedi. "O sert, güçlü, despot bir karaktere sahip. Sürekli araştırma gezisinden bahsettiğini duyuyorsun, bu boş bir söz değil. Ona ısız topraklar ve mehtaplı geceler lazım; bir düşünsene, açık gökyüzünün altında dört bir yandaki çadırlarda Von Koren'in ağır yolculuklardan bitkin düşmüş aç, hasta Ka-

zakları, rehberleri, hamalları, doktoru, rahibi uyuyor. Bir tek o uyumuyor, Stanley* gibi portatif bir kamp sandalyesinin üzerinde oturuyor ve kendini bu ıssız toprakların hükümdarı ve bu insanların patronu olarak görüyor. O bir yerlere doğru gidiyor, gidiyor da gidiyor, adamları birbiri ardına inleyerek telef oluyor; fakat o hâlâ gidiyor ve en sonunda kendisi de mahvoluyor, ölüyor, ama ne de olsa bir despot ve ıssız toprakların hükümdarı olarak kalıyor. Zira mezarının başındaki haç o topraklara hükmetmeyi sürdürüyor ve gelip geçen kervanlar tarafından otuz kırk mil uzaklıktan görülebiliyor. Bu adamın orduda görevli olmamasına üzülüyorum. Ondan muhteşem bir başkomutan, askerî bir deha çıkardı. Emrindeki süvari birliğini gözünü kırpmadan nehirde boğdurur, cesetlerinden köprüler kurdururdu; savaşta böylesi gözü peklikler her türlü tahkim ve taktikten daha çok gereklidir. Ah, onu çok iyi anlıyorum! Söyler misin, o neden burada parasını çarçur ediyor? Burada neyin peşinde?"

"Von Koren burada deniz faunasını inceliyor."

"Hayır, hayır, kardeşim, hayır!" dedi Laevski, iç geçirerek. "Vapurda yolcular arasındaki bir bilim adamı bana Karadeniz'in fauna bakımından çok fakir olduğunu, denizin derinliklerindeki aşırı hidrojen sülfür yüzünden organik hayatın mümkün olmadığını söylemişti. Ciddi zoologların hepsi Napoli ya da Villefranche'deki biyoloji istasyonlarında çalışıyor. Von Koren bağımsız ve dikbaşlı birisi; Karadeniz'i burada başka kimse çalışmadığı için tercih ediyor. Üniversiteyle ilişkileri bozuk, o önce bir despot, sonra zoolog olduğu için bilim adamlarını ve arkadaşlarını yakından tanımak gibi bir arzusu yok. Göre-

* Henry Morton Stanley (1841-1904): Orta Afrika'da ulaşılması zor pek çok bölgeyi keşfeden gazeteci kökenli Galli kâşif. *-Rus. ed.*

ceksin, ileride büyük işler başaracak. Daha şimdiden araştırma gezisinden döndüğünde üniversitelerimizden entrikayı ve kayırmayı söküp atmayı ve bilim adamlarına zorla boyun eğdirmeyi hayal ediyor. Despotluk askerî alanda nasıl güçlüyse bilim alanında da aynen öyle güçlüdür. Von Koren bu pis kokulu kasabada ikinci yazını geçiriyor, zira köyde birinci olmak şehirde ikinci olmaktan iyidir. O burada bir kral, bir kartal! Bütün yerel halkı demir yumruğu altında tutuyor ve otoritesiyle onlara baskı yapıyor. Herkesi kendine tabi etti, başkalarının işine karışıyor; her şey işine yarıyor, herkes ondan korkuyor. Ben onun pençesinden sıvışıp kaçıyorum, o bunu hissettiği için benden nefret ediyor. Benim yok edilmem ya da çalışma kampına gönderilmem gerektiğini sana söylemedi mi?"

"Evet," dedi Samoylenko gülerek.

Laevski de güldü ve şarabını yudumladı. Şeftaliden tadarak:

"Onun idealleri de despotça!" dedi gülümseyerek. "Sıradan, normal ölümlüler eğer genel kamu yararına çalışıyorlarsa yakınlarındaki kimseleri düşünürler, yani beni, seni, kısaca insanı. Von Koren içinse insanlar birer köpek yavrusudur, birer hiçtir; onlar Von Koren'in hayatının amacı olamayacak kadar önemsizdir. Von Koren şimdi didinip çalışıyor ve ileride araştırma gezisine giderek orada da ölümüne çalışacaktır, ama bunları yakınındaki insana duyduğu sevgi adına değil, insanlık, gelecek nesiller, ideal insan soyu gibi soyut şeyler adına yapacaktır. O insan soyunun iyileştirilmesi için gayret sarf ediyor; bu açıdan bizler onun gözünde köleden başka bir şey değiliz, toplara barutuz, yük katırlarıyız. O, kimilerini ortadan kaldırabilir ya da trenlere istif edip çalışma kamplarına tıkayabilir, diğer birilerini sıkı disiplinle zapturapt altına alarak

Arakçeyev'in* yaptığı gibi akşam davul sesiyle yatağa girmeye sabah davul sesiyle uyanmaya mecbur edebilir. Namusumuzu ve ahlaki değerlerimizi korumak için başımıza harem ağaları dikebilir, dar, tutucu ahlak anlayışımızın dışına çıkan herkesin kurşuna dizilmesi için emir verebilir ve bütün bunları insan soyunun iyileştirmesi adına yapar... Peki, insan soyu dediği şey ne? İllüzyon, serap... Despotlar her zaman birer illüzyonist olmuşlardır. Ben Von Koren'i çok iyi anlıyorum kardeşim. Onu takdir ediyorum ve onun önemli birisi olduğunu inkâr etmiyorum. Bu dünya onun gibilerin üzerinde duruyor. Eğer dünya sadece bizim gibi insanlara bırakılmış olsaydı, bütün iyi niyetimiz ve temiz kalpliliğimizle, şu asılı resme sinekler ne yapmışsa biz de dünyaya aynı şeyi yapardık. Evet!"

Laevski, Samoylenko'nun yanına oturdu ve samimi duygularla konuşmasını sürdürdü:

"Ben boş, değersiz, ahlaksız bir adamım! Soluduğum hava, içtiğim şu şarap, aşk, kısaca bugüne kadar yaşadığım bu hayat için hiçbir bedel ödemedim; her şeyi yalan, aylaklık ve korkaklık karşılığında elde ettim. Bugüne kadar insanları ve kendimi aldattım, bundan azap duydum; ancak benim duyduğum azap ucuz ve bayağı türden bir azaptı. Von Koren'in bana olan nefretine yüreksizce boyun eğiyorum, zira zaman zaman ben de kendimden nefret ediyor ve kendimi hor görüyorum."

Heyecanlanarak yeniden bir köşeden ötekine gezinmeye başlayan Laevski konuşmasını sürdürdü:

"Kendi kusurlarımı açık bir şekilde görüp onları itiraf edebildiğim için mutluyum. Bu, benim yeniden doğarak

* Aleksey A. Arakçeyev (1769-1834): Çar I. Aleksandr döneminin ikinci yarısında (1815-1825) çarın sağ kolu konumuna yükselmiş, disiplin ve baskıcı yönetimiyle ünlü Rus generali ve devlet adamı. *-çev.*

başka bir insan olmama yardım edecektir. İki gözüm, bu yenilenmeyi nasıl tutkuyla, ne kadar acı çekerek arzuladığımı ah bir bilseydin! Ve sana yemin ediyorum, ben insan olacağım! Olacağım! Bilmiyorum, şaraptan mı böyle konuşuyorum, yoksa bunlar gerçekten içimden geçenler mi... Bana öyle geliyor ki, şu anda senin yanında yaşadığım böylesine aydınlık, saf anları uzun süreden beri hiç yaşamadım."

"Uyku vakti geldi, kardeşim..." dedi Samoylenko.

"Evet, evet... Özür dilerim. Şimdi kalkıyorum."

Laevski aceleyle mobilyaların arasında ve pencere kenarlarında şapkasını aradı.

"Teşekkürler..." dedi, iç geçirerek. "Teşekkürler... Okşayıcı ve tatlı söz sadakadan daha üstündür. Beni hayata döndürdün."

Şapkasını buldu, durarak suçlu suçlu Samoylenko'ya baktı. Yalvaran bir tonla:

"Aleksandr Davidiç!" dedi.

"Ne var?"

"İzin ver, iki gözüm, geceyi sende geçireyim!"

"Tabii, lütfen... Neden olmasın?"

Laevski kanepenin üzerine uzandı ve uzun bir süre daha doktorla konuşmaya devam etti.

X

PİKNİKTEN ÜÇ GÜN SONRA Marya Konstantinovna haber vermeden Nadejda Fyodorovna'ya uğradı; içeri girer girmez, daha selamlaşmadan ve şapkasını çıkarmadan onun iki elini yakalayarak göğsüne bastırdı ve büyük bir heyecan içinde:

"Tatlım, çok telaşlandım, şaşırdım," dedi. "Bizim sevimli, iyi kalpli doktorumuz dün benim Nikodim

Aleksandrıç'a kocanızın öldüğünü söylemiş. Söyler misiniz değerli dostum, bu doğru mu?"

"Evet, doğru. O öldü," diye yanıtladı Nadejda Fyodorovna.

"Bu korkunç bir şey, korkunç, tatlım! Fakat her musibette bir hayır vardır. Kocanız muhtemelen büyüleyici, olağanüstü, kutsal bir insandı; böyle insanlara yeryüzünden daha çok cennetin ihtiyacı var."

Marya Konstantinovna'nın yüzünün bütün hatları ve her bir noktası sanki cildinin altında zıplayan minnacık iğneler varmış gibi titriyordu; bademsi gülüşünü yineleyerek coşku içinde:

"Şu halde özgürsünüz tatlım," dedi, güçlükle nefes alarak. "Şimdi artık başınızı dik tutup insanların gözünün içine cesurca bakabilirsiniz. Bugünden sonra tanrı ve insanlar, sizin İvan Andreyiç ile birlikteliğinizi kutsayacaktır. Bu çok hoş bir şey! Sevinçten titriyor, söyleyecek söz bulamıyorum. Ben sizin görücünüz olacağım... Biz Nikodim Aleksandrıç ile sizi o kadar çok seviyoruz ki, izin veriniz sizin yasal, temiz evliliğinizi kutsayalım. Ne zaman, ne zaman evlenmeyi düşünüyorsunuz?"

Marya Konstantinovna'dan ellerini kurtaran Nadejda Fyodorovna:

"Bu konuyu hiç düşünmemiştim," dedi.

"Nasıl olur, tatlım! Siz düşünmüşsünüzdür, düşünmüşsünüzdür!"

"Tanrı şahittir, düşünmedim," diyerek güldü Nadejda Fyodorovna. "Evlenmek neyimize gerek bizim? Bunun bir gereklilik olduğunu düşünmüyorum. Nasıl yaşıyor idiysek öyle yaşamaya devam edeceğiz."

"Ne dediğinizin farkında mısınız!" dedi Marya Konstantinovna dehşete kapılarak. "Tanrı aşkına, siz ne diyorsunuz!"

"Çünkü evlenmemiz işleri daha iyi hale getirmeyecek. Tersine, daha da kötüleştirecek. Özgürlüğümüzü kaybedeceğiz."

"Tatlım! Tatlım, siz ne diyorsunuz!" diyerek bir çığlık attı Marya Konstantinovna, geri çekilerek ellerini çırptı. "Çok aşırıya kaçıyorsunuz! Kendinize gelin! Yerleşip bir yuva kurmalısınız!"

"Yuva kurmak derken neyi kastediyorsunuz? Ben henüz hiç yaşamadım ki! Siz kalkmış yuva kurmaktan bahsediyorsunuz."

Nadejda Fyodorovna gerçekten de henüz hiç yaşamadığını hatırladı. Enstitüyü bitirince sevmediği bir adamla evlenmiş, sonra Laevski ile karşılaşmış ve o zamandan beri de onunla birlikte, daha iyi bir şeyler olmasını umarak, bu sıkıcı, ıssız kıyıda yaşamıştı. Buna hayat denilebilir miydi?

'Gerçi evlenmemiz gerekiyor...' diye düşündü, fakat Kirilin ve Açmianov aklına gelince kızardı.

"Hayır, bu imkânsız. Hatta İvan Andreyiç önümde diz çöküp yalvarsaydı, yine de reddederdim," diye ekledi.

Marya Konstantinovna yüzünde üzgün ve ciddi bir ifade olduğu halde birkaç dakika kadar bakışlarını aynı noktaya sabitleyerek konuşmadan kanepenin üzerinde oturdu. Sonra kalkarak soğuk bir edayla:

"Hoşça kalın, tatlım! Rahatsız ettiğim için özür dilerim; benim için hiç de kolay değil ama yine de söylemek zorundayım, bugünden itibaren aramızda her şey bitmiştir ve İvan Andreyiç'e olan derin saygıma rağmen evimin kapısı size artık kapanmıştır."

Marya Konstantinovna bu sözleri öylesine büyük bir ağırbaşlılık havası içinde söylemişti ki kendi üslubundan

kendisi de etkilendi. Yeniden titremeye başlayan yüzünü yumuşak, bademsi bir ifade kapladı; iki elini olanlardan korkmuş ve mahcup olmuş Nadejda Fyodorovna'ya uzatarak yalvaran bir ses tonuyla:

"Tatlım, bir dakikacık olsun beni öz anneniz ya da ablanız olarak kabul edin! Sizinle bir anne kadar açık yüreklilikle konuşacağım."

Nadejda Fyodorovna'nın göğsünde öylesine büyük bir sıcaklık, sevinç ve kendine acıma duygusu kabardı ki, annesi gerçekten de dirilmiş, karşısında duruyormuş gibi geldi ona. Marya Konstantinovna'yı coşkuyla kucakladı, yüzünü onun omzuna bastırdı. Her ikisi de ağlamaya başladı. Kanepenin üzerine oturdular, tek bir sözcük söyleyecek gücü kendilerinde bulamayarak, birbirlerinin yüzüne bakmaksızın bir süre daha ağlamayı sürdürdüler.

"Sevgili çocuğum," diye söze başladı Marya Konstantinovna, "size hiç acımadan katı gerçekleri yüzünüze karşı dile getireceğim."

"Tabii, lütfen, buyurunuz!"

"Bana güvenin, tatlım. Buradaki hanımların arasında sizi yalnızca benim kabul ettiğimi hatırlayın. Beni daha ilk günden itibaren dehşete düşürdünüz, fakat diğerleri gibi sizi horlamaya, size karşı nefret duyguları beslemeye yüreğim el vermedi. Sevimli, iyi yürekli İvan Andreyiç'e âdeta kendi oğlummuş gibi acıdım, merhamet duydum. Yaban ellerde genç bir adam, deneyimsiz, zayıf, annesiz... Onun için üzüldüm, azap çektim... Kocam onunla tanışmamızı istemiyordu, fakat ben onu konuşa konuşa ikna ettim... Böylece İvan Andreyiç'i evimizde ağırlamaya başladık; tabii onunla birlikte sizi de kabul ettik, aksi halde İvan Andreyiç gücenirdi. Evde bir oğlum, bir kızım var... Beni anlıyorsunuz, nazik çocuk aklı, saf çocuk kalbi...

'Ama kim bu küçüklerden birini günaha düşürürse...'* misali... Sizi evime kabul ettiğimde çocuklarım için yüreğim titriyordu. Ah, anne olduğunuzda benim korkumu anlayacaksınız. Sizi, affedersiniz, saygıdeğer birisi olarak kabul etmeme herkes şaşırıyordu, bana imada bulunuyorlardı... Eh, tabii, dedikodular, zan ve yakıştırmalar... Ruhumun derinliklerinde sizi suçluyor, kınıyordum, fakat siz acınacak durumdaki mutsuz, uçarı biriydiniz, aklınız bir karış havadaydı. Size karşı duyduğum merhamet yüreğime acı veriyordu."

Tüm gövdesiyle titreyen Nadejda Fyodorovna:

"Fakat neden? Neden? Ben kime ne yaptım?" diye sordu.

"Siz korkunç bir günahkârsınız. Kilise mihrabının önünde kocanıza karşı içtiğiniz andınızı tutmadınız. O güzelim genç erkeği ayarttınız; sizinle karşılaşmasaydı belki de kendi çevresindeki iyi bir aileden kendine bir hayat arkadaşı bulacak ve şimdi o da herkes gibi olacaktı. Onun gençliğini mahvettiniz. Hiç konuşmayın, konuşmayın tatlım! Günahlarımızda suçlu tarafın erkekler olduğuna inanmıyorum. Erkekler ev hayatında havaidirler, onlar kalpleriyle değil akıllarıyla yaşarlar; pek çok şeyi anlayamazlar, kadınsa her şeyi anlar. Her şey kadına bağlıdır. Kadına çok şey verilmiştir, bu yüzden ondan çok şey istenir. Eh, tatlım, eğer kadın bu anlamda erkekten daha aptal ve daha zayıf olsaydı, tanrı oğullarımızın, kızlarımızın eğitimini ona emanet eder miydi? Daha sonra, sevgili dostum, siz her çeşit utanma duygusunu unutarak kötü yola saptınız. Sizin yerinizde başka bir kadın olsaydı insanlardan saklanır, kapanıp evinde otururdu; insanlar onu yalnızca, solgun, tepeden tırnağa siyahlar içinde, gözleri yaşlı halde tanrının mabedinde görürlerdi ve içten

* Matta İncil'i: 18:6. *-çev.*

bir merhamet duyarak, 'Tanrım, bu günahkâr melek yeniden sana dönüyor...' derlerdi. Fakat siz, tatlım, her türlü sadeliği unuttunuz, günahınızla âdeta gururlanarak, ölçüsüzce, açık bir şekilde yaşadınız; hoplayıp zıpladınız, kahkahalar attınız. Ben size baktıkça dehşete kapılıp titriyordum ve siz bizim evimizde otururken tanrının gökten tepemize yıldırımlar yağdırmasından korkuyordum."

Marya Konstantinovna, Nadejda Fyodorovna'nın bir şeyler söylemek istediğini fark ederek:

"Tatlım, hiç konuşmayın, hiç konuşmayın!" dedi. "Bana güvenin, sizi aldatmayacağım ve tek bir gerçeği bile ruhunuzun gözünden saklamayacağım. Beni dinleyin, sevgili dostum... Tanrı büyük günahkârları işaretlemektedir ve size de işaret konmuştur. Hatırlayın, giydiğiniz elbiseler her zaman korkunçtu!"

Elbiseleri konusunda her zaman çok olumlu görüşlere sahip olan Nadejda Fyodorovna ağlamayı keserek hayretle Marya Konstantinovna'ya baktı. O ise:

"Evet, korkunç!" diye sürdürdü konuşmasını. "Herhangi birisi giyim kuşamınızdaki yapmacık zarafete ve rüküşlüğe bakarak davranışlarınız konusunda hüküm verebilir. Size bakan herkes gülüyor ve omuz silkiyordu, bense üzülüyordum, içim içimi yiyordu... Özür dilerim, tatlım, siz pasaklısınız! Sizinle deniz hamamında buluştuğumuzda tüylerim diken diken oldu. Dış giyiminiz hadi neyse, ama iç eteğiniz, kombinezonunuz... yüzüm kızardı, tatlım! Zavallı İvan Andreyiç'in kravatını da uygun bir şekilde bağlayacak bir kimsesi yok; biçarenin çamaşırlarından, potinlerinden evde ona kimsenin bakmadığı açıkça belli oluyor. Ve o, zavallı cancağızım, her zaman aç; gerçekten, eğer evde semaverle, kahveyle ilgilenecek birisi yoksa o zaman ister istemez insan maaşının yarısını pav-

yonda yemeğe harcar. Eviniz ise en basit ifadeyle felaket, felaket! Şehirde hiç kimsenin evinde sinek yokken sizde sinekten geçilmiyor, tabakların, fincanların hepsi simsiyah. Pencere önlerine ve masaların üzerlerine dönüp bir bakın, toz, sinek ölüleri, bardaklar... Bardakların orada ne işi var? Ve tatlım, şu saate kadar masanız hâlâ toplanmamış. Yatak odanıza ise insan girmeye utanıyor; sağa sola rastgele savrulmuş çamaşırlar, duvarlarda çeşit çeşit kauçuk, lastik nesneler, leğenler, kaplar... Tatlım, bir koca bu işlerden anlamak zorunda değildir, ama karısı onun karşısına bir melek kadar tertemiz çıkmaya mecburdur. Ben her sabah hava daha tam aydınlanmadan kalkıyor, Nikodim Aleksandrıç'ım beni uykulu halimle görmesin diye yüzümü soğuk suyla yıkıyorum."

"Bunlar boş, saçma şeyler!" dedi Nadejda Fyodorovna, ağlayarak. "Eğer mutlu olsaydım... oysa öylesine mutsuzum ki!"

Ağlamamak için kendini zor tutan Marya Konstantinovna, iç geçirerek:

"Evet, evet, çok mutsuzsunuz!" dedi. "Ve sizi gelecekte korkunç acılar bekliyor! Yalnızlık içinde geçecek bir yaşlılık, hastalıklar ve sonra mahşerdeki korkunç sorgulama... Dehşet, dehşet! Şimdi kaderin kendisi size yardım elini uzatıyor, siz ise onu akılsızca itiyorsunuz. Evlenin, hemen evlenin!"

"Evet, evet, evlenmeliyiz." dedi Nadejda Fyodorovna. "Fakat bu imkânsız!"

"Nedenmiş?"

"Mümkün değil! Ah, eğer bir bilseydiniz!"

Nadejda Fyodorovna, Kirilin'den, dün akşam iskelede buluştuğu genç, yakışıklı Açmianov'dan, üç yüz ruble borcu sildirme gibi çılgın, gülünç bir fikrin kafasına nasıl

girdiğinden, bunu ne kadar eğlenceli bulduğundan, akşam geç saatlerde eve döndüğünde kendini nasıl satılık ve iflah olmaz bir ahlaksız olarak hissettiğinden bahsetmek istedi. Bunun nasıl olup bittiğini onun kendisi de bilmiyordu. Şu anda Marya Konstantinovna'nın önünde borcu mutlaka ödeyeceğine dair yemin etmek istiyordu, fakat hıçkırıklar ve utanç duygusu konuşmasına engel oluyordu.

"Buradan gideceğim!" dedi. "İvan Andreyiç kalabilir, ben gideceğim!"

"Nereye?"

"Rusya'ya."

"Orada nasıl geçineceksiniz? Hiçbir şeyiniz yok."

"Çeviri işi yapacağım ya da... ya da kütüphane açabilirim..."

"Hayal kurmayın tatlım. Kütüphane için para lazım. Neyse, ben gidiyorum, siz sakinleşin ve yeniden düşünün; yarın neşeli bir ruh hali içinde bana gelin. Harika olacak! Hadi, hoşça kal küçük meleğim! Öpmeme izin verin."

Marya Konstantinovna, Nadejda Fyodorovna'yı alnından öptü, üzerine haç çıkardı ve sessizce dışarı çıktı. Hava kararmaya başlamıştı, Olga mutfakta mumu yaktı. Ağlamaya devam eden Nadejda Fyodorovna yatak odasına geçerek yatağa uzandı. Şiddetli bir sıtma nöbeti onu sarsmaya başladı. Doğrulmadan yattığı yerde soyundu, elbisesini ayaklarına doğru kıvırarak itti ve battaniyenin altında kıvrılıp yattı. Su içmek istedi, fakat su verecek kimse yoktu.

"O borcu ödeyeceğim!" diye sayıkladı. Hezeyan sırasında kendini güya bir hastanın başucunda oturuyor olarak gördü ve o hastayı tanıdı, kendisiydi. "Geri ödeyeceğim!" diye sayıklamayı sürdürdü. "Benim para için bunu yaptığımı düşünmem aptalca bir şeydi. Gidince

Petersburg'dan ona o parayı göndereceğim. Önce yüz... sonra bir yüz daha... ve sonra yine bir yüz..." Gecenin geç bir saatinde Laevski eve döndü. Nadejda Fyodorovna yüzünü ona çevirerek:

"Önce yüz... sonra bir yüz daha..." diye sayıkladı.

"Kinin alsaydın," dedi ona Laevski ve 'Yarın çarşamba, vapur var, ben gidemiyorum. Demek ki, daha ta cumartesine kadar burada kalmam gerekecek...' diye düşündü.

Nadejda Fyodorovna yatakta dizlerinin üzerine doğruldu. Mum ışığından gözleri kamaşmış halde, gülümseyerek:

"Ben az önce bir şey konuştum mu?" diye sordu.

"Hayır, konuşmadın. Yarın sabah doktora araba göndermeliyiz. Uyu."

Yastığı alarak kapıya yöneldi. Nadejda Fyodorovna'yı bırakarak buradan ayrılmaya kesin olarak karar verdikten sonra ona karşı bir acıma ve suçluluk duygusu hissetmeye başlamıştı Laevski. Onun karşısında, öldürülmesine karar verilen yaşlı ya da hasta bir atın karşısında duyulan türden hafif bir utanç duyuyordu. Kapı aralığında durdu, başını çevirerek ona baktı ve:

"Piknikte sinirlenmiştim ve sana kaba sözler söyledim. Beni affet, tanrı aşkına," dedi.

Bunu söyledikten sonra kendi çalışma odasına gitti; uzandı, uzun bir süre uyuyamadı.

Ertesi gün sabahleyin Samoylenko, üzerinde resmî tatil günü dolayısıyla giydiği tören elbisesi, bütün apolet ve nişanları takılı olduğu halde, Nadejda Fyodorovna'nın nabzını ölçüp diline baktıktan sonra yatak odasından dışarı çıktı. Eşikte dikilmiş duran Laevski ona telaşla:

"Eee, ne oldu? Ne oldu?" diye sordu. Yüzünde korku, aşırı endişe ve ümit ifadesi vardı.

"Sakin ol, tehlikeli bir şey yok. Alelade sıtma," diye yanıtladı Samoylenko.

Laevski sabırsızlıkla kaşlarını çatarak:

"Ben onu kastetmedim," dedi. "Parayı buldun mu?"

Samoylenko bozuldu, kapıya bakarak:

"Kuzum, özür dilerim," diye mırıldandı. "Tanrı aşkına bağışla! Boşta parası olan hiç kimse yok; şimdilik beşer onar ruble topladım, hepsi yüz on ruble. Bugün birileriyle daha konuşacağım. Sabırlı ol!"

"Fakat süre cumartesi bitiyor!" diye fısıldadı Laevski, sabırsızlıktan titreyerek. "Bütün azizler aşkına, cumartesine kadar bul! Eğer cumartesi gidemezsem hiçbir şeye ihtiyacım kalmayacak... Hiçbir şeye! Bir doktorun nasıl parası olmaz, anlayamıyorum!"

"Tanrım, sen bize acı!" diye hızlı hızlı fısıldadı Samoylenko, gergin bir tonla, hatta boğazından bir cıvıltı sesi çıktı. "Tüm paramı aldılar, yedi bin alacağım var; öte yandan çevremde herkese borçluyum. Şimdi, suç bende mi?"

"Yani, cumartesine kadar parayı buluyorsun, değil mi?"

"Gayret edeceğim."

"Sana yalvarıyorum, iki gözüm! Para cuma sabahı elimde olsun."

Samoylenko reçete yazmak için oturdu, tek bir karışım halinde hazırlanmak üzere, *kinin çözeltisi, kalii bromati, ravent şurubu, tincturae gentianae, aquae feoniculi* yazdı; ilaçların acılığı belli olmasın diye pembe bir şurup ekledi ve çıkıp gitti.

XI

VON KOREN, tören elbisesi içinde kendisine doğru gelmekte olan Samoylenko'yu görünce:

"Sanki beni tutuklamaya geliyormuş gibi görünüyorsun," dedi.

"Bu civardan geçiyordum, uğrayıp zoologun hatırını sorayım diye düşündüm," diyen Samoylenko, zoologun basit tahtaları birbirlerine çivileyerek yaptığı büyük masanın başına geçerek oturdu. Pencerenin kenarında oturmuş birtakım yazıların kopyasını çıkaran diyakozu "Merhabalar, kutsal peder!" diyerek başıyla selamladı. "Birkaç dakika oturup öğle yemeği hazırlıklarıyla ilgilenmek üzere eve koşacağım. Vakit geliyor... Size engel olmadım ya?"

Minnacık harflerle yazılmış kâğıtları masanın üzerine yayan zoolog:

"Hayır, katiyen," diye yanıt verdi. "Kopyalayarak metinleri çoğaltıyoruz."

Samoylenko, üzerinde kurutulmuş bir böğü örümceği ölüsü bulunan tozlu kitabı kendine doğru dikkatlice çekerek:

"Aman tanrım, aman tanrım..." dedi, iç geçirerek. "Vay canına! Bir düşünsene, diyelim ki herhangi bir yeşil böcek kendi işinin peşinde bir yerlere giderken yolda ansızın böylesine lanetli bir şeye rastlıyor. Nasıl bir dehşetin yaşanacağını gözümde canlandırabiliyorum."

"Evet, tahmin ediyorum."

"Düşmanlarından korunması için zehri var mı?"

"Evet, hem kendini savunması hem de düşmana saldırabilmesi için."

"İşte, böyle..." diye iç geçirdi Samoylenko. "Doğada her şey amaca uygun ve açıklanabilir nitelikte aziz dostlarım. Yalnız benim anlayamadığım bir şey var. Sen, büyük bir zekâsın, bana bunu açıkla, lütfen. Bildiğin gibi bazı küçük vahşi hayvanlar oluyor, sıçan kadar; görünüşü güzel fakat son derecede, nasıl söyleyeyim, alçak ve ahlaksız. Bu

küçük vahşi, diyelim, ormanda gidiyor, bir kuş görüyor ve hemen onu yakalayıp midesine indiriyor. Biraz daha gidiyor, otların arasında içinde yumurtaların bulunduğu bir yuva görüyor. Canı yemek istemiyor, tok, fakat yine de yumurtanın birini dişleriyle kırıyor, diğerlerini pençesiyle yuvanın dışına atıyor, dağıttıyor. Sonra bir kurbağaya rastlıyor ve onunla oynamaya başlıyor. Kurbağaya işkence ettikten sonra yoluna devam ediyor, yalanıyor, derken bir böceğe rastlıyor. Böceğe bir pençe savuruyor... Ve böylece yolu üzerindeki her şeyi bozuyor, dağıtıp parçalıyor... Diğer hayvanların inlerine giriyor, durduk yerde karınca yuvalarını dağıtıyor, dişleriyle salyangozları eziyor... Sıçanla karşılaşıyor, onunla dövüşe girişiyor. Bir yılan ya da fare yavrusu mu görüyor, onu boğması lazım. Ve bütün gün böyle sürüp gidiyor. Hadi, söyle, böyle bir vahşi hayvan ne için gerekli? Niçin yaratılmış?"

"Ne tür bir vahşi hayvandan bahsettiğini bilmiyorum," dedi Von Koren. "Muhtemelen böcekçillerden olmalı. Ee, ne var bunda? Kuş dikkatsiz olduğu için ona yakalanıyor; içi yumurta dolu yuvayı dağıtıyor, zira kuş yuvayı ustaca yapmamış ve gizlemeyi başaramamış. Kurbağanın ise muhtemelen renk değiştirmeyle ilgili bir kusuru vardı, aksi halde uzaktan onu göremezdi. Senin küçük vahşi hayvan yalnızca zayıfları, yeteneksizleri, dikkatsizleri, kısaca, kusurluları, doğanın soyunu sürdürmesini uygun görmediklerini yok ediyor. Daha becerikliler, daha dikkatliler, daha güçlü ve daha gelişmiş olanlar hayatta kalabiliyor. Böylece senin küçük vahşi, hiç kuşkusuz yüce amaca, mükemmele doğru ilerlemeye hizmet ediyor."

"Evet, evet, evet... Bu arada, kardeşim, bana yüz ruble borç ver," dedi Samoylenko çekinmeden.

"Peki, veririm," dedi Von Koren. "Böcekçiller arasında çok ilginç hayvanlara rastlanır. Örneğin köstebek. Zararlı böcekleri yediği için faydalı olduğu söylenir. Hikâyeye göre, Almanın birisi imparator I. Wilhelm'e köstebek postundan bir kürk hediye etmiş, imparator bu kadar çok sayıda yararlı hayvanı telef ettiği için adamı kınamış. Ayrıca köstebek zalimlikte senin küçük vahşi yaratıktan hiç de geri kalmaz ve çayırları korkunç derecede bozduğu için de zararlıdır."

Von Koren çekmeceyi açarak içinden bir adet yüz rublelik banknot çıkardı.

Çekmeceyi kapayarak, "Köstebeklerin tıpkı yarasalar gibi çok güçlü göğüs kafesleri vardır," diye sürdürdü konuşmasını. "Müthiş derecede gelişmiş kemikleri ve kasları, olağanüstü donanımlı bir ağzı vardır. Eğer köstebek fil kadar büyük olsaydı, her şeyi yıkıp geçen, baş edilemez bir yaratık olurdu. İlginçtir, iki köstebek yer altında karşılaştığında sanki anlaşmış gibi ikisi de geniş bir alan açmak üzere toprağı kazmaya başlar. Daha rahat dövüşebilmeleri için bu alana ihtiyaçları vardır. Alan tamamlanınca aralarında gaddarca bir savaş başlar, zayıf olan yere düşene kadar kavga sürer. Şu yüz rubleyi al," dedi Von Koren, ses tonunu düşürerek. "Fakat koşulum var, Laevski için alıyorsan vermem."

"Laevski için alıyorum diyelim!" diye parladı Samoylenko. "Seni ne ilgilendirir?"

"Laevski içinse veremem. Borç vermeyi sevdiğini biliyorum. Eşkıya Kerim senden borç istese verirsin. Bu husta sana yardım edemem, özür dilerim."

Ayağa kalkan Samoylenko, sağ elini sallayarak:

"Evet, Laevski için istiyorum," dedi. "Evet, onun için. Paramı nasıl harcayacağımı bana öğretmeye hiçbir iblisin

hakkı yoktur. O parayı bana vermeniz size ters mi geliyor? Öyle mi?"

Diyakoz kahkahayı bastı.

"Öfkeleneceğine biraz düşün," dedi zoolog. "Beyefendi Laevski'ye iyilikte bulunmak, benim görüşüme göre, yabani otları sulamak ya da çekirgeleri beslemek kadar akılsızca bir şeydir."

"Benim görüşüme göre de, bizler yakınımızdaki insanlara yardım etmekle yükümlüyüz," diye bağırdı Samoylenko.

"Bu durumda şu bahçe duvarının dibinde yatan aç Türk'e yardım et! O bir işçi, senin Laevski'nden çok daha yararlı birisi. Bu yüz rubleliği ona veriver! Yahut da o parayı araştırma gezisi için bana bağışla!"

"Sana soruyorum, veriyor musun, vermiyor musun?"

"Bana açık yüreklilikle söyle, parayı ne için istiyor?"

"Bu bir sır değil. Onun cumartesi günü Petersburg'a gitmesi gerek."

"İşe bak sen!" dedi Von Koren, sözcükleri uzatarak. "Aha!.. Şimdi anlaşıldı. Peki, o da onunla birlikte gidiyor mu, yoksa nasıl oluyor?"

"Nadejda Fyodorovna şimdilik burada kalıyor. Laevski Petersburg'da işlerini yoluna koyunca ona para gönderecek, o da o zaman gidecek."

"Ustaca!" dedi zoolog ve kısa, tiz bir gülüşle tepki verdi. "Ustaca! Zekice düşünülmüş!"

Hızla Samoylenko'ya yaklaştı, yüz yüze gelecek şekilde önünde durdu, gözlerinin içine bakarak:

"Bana dürüstçe yanıt ver, Laevski kapatmasından bıktı mı? Evet mi? Söyle, bıktı mı? Öyle mi?"

"Evet," dedi Samoylenko ve başından aşağı ter boşaldı.

"Ne kadar iğrenç!" dedi Von Koren, tiksinti duyduğu yüz ifadesinden belli oluyordu. "Şu iki şıktan birisi, Aleksandr Davidıç, ya sen de onunla aynı kumpasın içindesin ya da, özür dilerim, sen bir budalasın. Seni bir çocuk gibi, en aşağılık biçimde aldattığının farkında değil misin? Kapatmasından ayrılmak istediği ve onu burada bırakıp gideceği gün gibi açık! O da sana yük olacak sonunda, cebinden para verip Petersburg'a göndermek zorunda kalacaksın. Senin harika arkadaşın meziyetleriyle seni bu kadar mı kör etti ki, en basit şeyleri göremiyorsun?"

"Bu dediğin sadece bir sezgi," diyerek oturdu Samoylenko.

"Sezgi, öyle mi? Peki, niçin onu da yanına almıyor da tek başına gidiyor? Ona sor bir bakalım, neden önce kapatması, sonra kendisi gitmiyor? Anasının gözü!"

Arkadaşıyla ilgili birdenbire ortaya atılan bu kuşku ve ipuçları karşısında çaresiz kalan Samoylenko kendini halsiz hissetti ve tavrını yumuşattı.

Laevski'nin kendisinde kaldığı geceyi hatırlayan Samoylenko:

"Ama bu imkânsız," dedi. "O öylesine acı çekiyor ki!"

"Bundan ne çıkar? Hırsızlar ve kundakçılar da acı çekiyor!"

Derin düşüncelere dalan Samoylenko:

"Varsayalım ki sen haklısın..." dedi. "Öyle olsun... Fakat o genç bir adam, yaban ellerde... bir öğrenci; bizler hepimiz öğrenciyiz, burada bizden başka ona destek olacak kimse yok."

"Onunla sen farklı zamanlarda üniversitede okuduğunuz ve orada ikiniz de hiçbir şey yapmadığınız için, sırf bu yüzden ona yardım ediyor, tiksindirici şeyler yapıyorsun. Bu ne saçmalık!"

"Dur, meseleyi soğukkanlılıkla ele alalım. Şöyle yapılabilir diye düşünüyorum..." dedi Samoylenko, parmaklarını oynatarak. "Ben parayı vereceğim, anlıyorsun ya, fakat ondan bir hafta sonra Nadejda Fyodorovna'ya yol için para göndereceğine dair namus, şeref sözü alacağım."

"Ve o sana namus sözü verecek, hatta o sırada gözleri yaşaracak ve kendi sözüne kendi de inanacak; fakat onun sözünün ne değeri olabilir? Sözünü tutmayacak ve bir iki yıl sonra Nevski Prospekt'te kolunda yeni sevgilisi ile ona rastladığınızda, size uygarlık tarafından sakat bırakıldığından, kendisinin Rudin'in kalıbından yapılmış sahte bir kopya olduğundan bahsederek temize çıkmaya çalışacaktır. Bırak onu, tanrı aşkına! Pislikten uzak dur, pisliği ellerinle karıştırma!"

Bir dakika kadar düşünen Samoylenko kararlı bir şekilde:

"Fakat ben yine de ona para vereceğim. Sen ne dersen de. Yalnızca sezgilere, tahmine bakarak bir insanı reddedecek durumda değilim."

"Pekâlâ. Öpüş bari onunla."

"O halde bana yüz ruble ver," diye çekingen bir tavırla rica etti Samoylenko.

"Vermeyeceğim."

Bir sessizlik oldu. Samoylenko ruhen çökmüştü; yüzünü suçlu, gururu kırılmış ve yılışkan insanlara özgü bir ifade kaplamıştı. Apoletlerini ve nişanlarını takıp takıştırmış, iri cüsseli bu adamın suratında böylesine acıklı, çocuksu bir mahcubiyet ifadesi görmek bir hayli garip kaçıyordu.

"Buranın piskoposu kendi bölgesini kupa arabasıyla değil de at sırtında dolaşıyor," dedi diyakoz, kalemini elinden bırakarak. "At üstünde otururken görünümü olağanüstü dokunaklı. Sadeliğinde ve alçakgönüllülüğünde kutsal kitabın ululuklarından pek çok şey var."

Konunun değişmiş olmasından memnun görünen Von Koren:

"O iyi bir adam mıdır?" diye sordu.

"Tabii ki, aksi mümkün mü? Eğer iyi bir adam olmasaydı onu piskopos olarak takdis ederler miydi?"

"Piskoposlar arasında çok iyi ve yetenekli insanlar bulunuyor," dedi Von Koren. "Ne yazık ki piskoposların çoğunun şöyle bir zayıf yanı var: Kendilerini devlet adamı olarak görüyorlar. Birileri Ruslaşma/Ruslaştırma ile meşgul, diğer birileri bilimi eleştiriyor. Bunlar onların işi değil. Bunlarla uğraşacaklarına kilise kurallarına daha çok uysalar çok daha iyi ederler."

"Meslekten olmayan birisi piskoposları yargılayamaz."

"Nedenmiş o, diyakoz? Piskopos da benim gibi bir insan."

"Öyle ama öyle değil," diye içerledi diyakoz, kalemini eline alarak. "Eğer siz onun gibi olsaydınız kutsama gücünüz olurdu, o zaman siz de bir piskopos olurdunuz. Siz bir piskopos olmadığınıza göre piskoposla aynı değilsiniz."

"Kapa çeneni, diyakoz!" diye çıkıştı Samoylenko, canı sıkılmış halde. Von Koren'e dönerek, "Bak, dinle, ne düşündüm. Bu yüz rubleyi bana borç verme. Kışa kadar üç ay daha bende tabldot yemek yiyeceksin. Bu üç ayın parasını bana peşin ver," dedi.

"Vermeyeceğim."

Samoylenko gözlerini kırpıştırdı, yüzü kıpkırmızı oldu; mekanik bir şekilde üzerinde örümcek bulunan kitabı önüne çekerek baktı. Sonra kalktı, şapkasını eline aldı. Von Koren ona acımaya başladı.

Ayağıyla vurarak bir kâğıt parçasını hiddetle köşeye fırlatan Von Koren:

"İşte, buyurun bu tür beylerle bir arada yaşayınız ve iş yapınız!" dedi. "Bunun bir iyilik, sevgi olmadığını, tersine korkaklık, disiplinsizlik, bir zehir olduğunu anlayın artık! Aklınla yaptıkların, hiçbir işe yaramayan iradesiz yüreğin tarafından yok ediliyor! Jimnazyumda okurken tifo olmuştum; halime acıyan halam bana salamura mantar yedirdi. Neredeyse ölüyordum. Halam da sen de anlamalısınız ki, insana gösterilen sevgi ne kalpte, ne mide boşluğunda ne de beldedir, işte buradadır!" diyen Von Koren avucunu alnına vurdu.

"Al!" diyerek yüz rublelik kâğıt parayı fırlattı.

"Boş yere kızıyorsun, Kolya!.." dedi Samoylenko yumuşakça, parayı alarak. "Seni çok iyi anlıyorum, fakat... kendini benim yerime koy!"

"İradesiz, yaşlı bir adamsın sen, hepsi bu!"

Diyakoz kahkahayı bastı.

"Dinle, Aleksandr Davidiç, son ricam," dedi Von Koren hararetle, "o düzenbaza parayı verirken şu koşulu öne sür: Ya ikisi birlikte gitsin ya da önce hanımefendisi gitsin, aksi halde parayı verme. Onun nazını çekmene gerek yok. Aynen böyle söyle, eğer söylemezsen sana şerefim üzerine yemin ediyorum, çalıştığı daireye gideceğim ve onu merdivenlerden aşağı atacağım; seninle ise bütün ilişkimi keseceğim. Böyle bilesin!"

"Ne yani? İkisinin birlikte gitmesi ya da önce kadını göndermesi onun işine daha çok gelir," dedi Samoylenko. "Buna memnun bile olacaktır. Neyse, hoşça kal!"

Samoylenko nazikçe vedalaşarak çıktı, fakat kapıyı tam kapatacağı sırada dönerek Von Koren'e baktı, korkunç bir yüz ifadesi takınarak:

"Seni, kardeşim, Almanlar bozmuş! Evet, Almanlar!" dedi.

XII

ERTESİ GÜN, yani perşembe günü Marya Konstantinovna Kostya'sının yaş günü için hazırlıklar yapmıştı. Herkesi öğleyin börek yemeye davet etti, akşam da sıcak çikolata içilecekti. Akşamleyin Laevski ile Nadejda Fyodorovna kapıdan içeri girdiklerinde, çikolatasını içmiş halde misafir odasında oturmakta olan Von Koren, Samoylenko'ya:

"Onunla konuştun mu?" diye sordu.

"Hayır, henüz konuşmadım."

"Bana bak, onun nazını çekme. Bu insanların arsızlıklarını anlayamıyorum. Evsahibi ailenin onların evlilik dışı birliktelikleri konusundaki görüşünü çok iyi biliyorlar, buna rağmen kalkıp buraya geliyorlar."

"Her önyargıya, hurafeye boyun eğecek olursak, hiçbir yere varamayız," dedi Samoylenko.

"Kitlelerin evlilik dışı aşka ve ahlaksızlığa karşı duyduğu tiksinti bir hurafe mi yoksa?"

"Kesinlikle, hurafe ve kin! Askerler hafifmeşrep bir kız görünce hemen kahkaha atarak onu ıslıklar, sor bakalım kendileri neymiş?"

"Islıklamaları boşuna değil. Genç kızların gayrimeşru çocuklarını boğmaları ve kürek cezasına çarptırılmaları, Anna Karenina'nın kendini trenin altına atması, köylerde kapılara katran sürmeleri, Katya'nın saf ve pak halinin, nedenini bilmeden, senin de benim de hoşumuza gitmesi, her birimizin saf aşkın olmadığını bilmemize rağmen ona belli belirsizce özlem duymamız... Bütün bunlar birer hurafe ve önyargı mı yoksa? Bu, doğal ayıklama yasasından bozulmadan kalan yegâne şey, kardeşim; cinsler arası ilişkileri düzenleyen bu anlaşılmaz güç olmasaydı, Laevski'ler sana dünyanın kaç bucak olduğunu gösterirlerdi ve insanlık iki yıla kalmaz soysuzlaşırdı."

Laevski misafir odasına girdi, herkesle selamlaştı, yılışkan bir edayla gülümseyerek Von Koren'in elini sıktı. Uygun bir zaman yakalayınca Samoylenko'ya:

"Özür dilerim, Aleksandr Davidıç, seninle iki kelime konuşmam gerek," dedi.

Samoylenko yerinden kalktı, onu belinden kavradı ve ikisi Nikodim Aleksandrıç'ın çalışma odasına çekildiler.

"Yarın cuma..." dedi Laevski, tırnaklarını kemirerek. "Söz verdiğin şey tamam mı?"

"İki yüz on ruble buldum sadece. Gerisini bugün ya da yarın bulurum. Merak etme!"

"Tanrıya şükür!" diye iç geçirdi Laevski, sevinçten elleri titredi. "Sen beni kurtardın, Aleksandr Davidıç, tanrı üzerine, hayatım üzerine ve daha başka ne istiyorsan onun üzerine yemin ederim ki, bu parayı sana gider gitmez göndereceğim. Eski borcumu da göndereceğim."

Rengi kızaran Samoylenko, Laevski'nin ceketinin düğmesini tutarak:

"Bak, Vanya..." dedi, "aile işlerine karıştığım için beni bağışla, fakat... neden Nadejda Fyodorovna'yla birlikte gitmiyorsunuz?"

"Ne tuhaf adamsın, bu hiç mümkün mü? Birimizin mutlaka burada kalması lazım, aksi halde alacaklılar ortalığı ayağa kaldırır. Dükkânlara yedi yüz ruble borçluyum, daha fazla da olabilir. Dinle, onlara bu parayı gönderip çenelerini kapatacağım; işte o zaman Nadejda Fyodorovna buradan ayrılacak."

"Peki... niçin onu daha önce göndermiyorsun?"

"Ah, tanrım, bu hiç mümkün mü?" diye şaşkınlığını ifade etti Laevski. "O bir kadın, orada tek başına ne yapabilir? Bir şeyden anlıyor mu sanki? Bu sadece bir zaman kaybı ve boş yere para israfı olur."

'Doğru,' diye düşündü Samoylenko, fakat Von Koren'le konuşmasını hatırlayınca bakışlarını yere çevirdi ve suratını asarak:

"Senin görüşüne katılamıyorum," dedi. "Ya birlikte gidiniz ya da önce onu gönder. Aksi halde... aksi halde sana parayı vermeyeceğim. Bu benim son sözüm..."

Samoylenko geri çekildi, sırtıyla kapıyı açarak misafir odasına girdi; yüzü kıpkırmızı kesilmişti ve korkunç bir mahcubiyet içindeydi.

'Cuma... Cuma...' diye düşünüyordu Laevski, misafir odasına dönerken. 'Cuma...' Ona bir fincan sıcak çikolata verdiler. Sıcak çikolata dudaklarını ve ağzını yaktı. Bir yandan da, 'Cuma... Cuma...' diye düşünmeye devam ediyordu. "Cuma" sözcüğünü her nedense kafasından bir türlü atamıyordu. Cuma sözcüğünden başka bir şey düşünemiyordu; fakat beyniyle değil de yüreğinin bir yerleriyle cumartesi günü artık gidemeyeceğini açık bir şekilde algılıyordu. Şık giyimli, saçları şakaklarına doğru taralı Nikodim Aleksandrıç, Laevski'nin önünde durarak:

"İstirham ederim, lütfen alır mısınız?.." diye ikramda bulundu.

Marya Konstantinovna misafirlere Katya'nın karnesini gösterdi, sözcükleri uzatarak.

"Şimdilerde, okumak korkunç derecede zorlaştı. Ne kadar çok şey istiyorlar..." dedi.

"Anne!" diye inlemeye benzer bir ses çıkardı Katya, övgü dolu sözlerden utanarak nereye saklanacağını bilemedi. Laevski de karneye baktı ve kızı övdü. Din dersi, Rusça, Hal ve Gidiş, beşler ve dörtler Laevski'nin gözleri önünde dans etmeye başladı; bunlar, kafasına takılan "Cuma" sözcüğü, Nikodim Aleksandrıç'ın şakaklarına doğru taranmış saçları ve Katya'nın kırmızı yanakları

Laevski'nin içinde öylesine muazzam, öylesine dayanılmaz bir can sıkıntısı yarattı ki, çığlık atmamak için kendisini zor tuttu. Bir yandan da kendine 'Bu nasıl mümkün olabilir, gidemiyorum?' diye soruyordu.

Posta oyunu oynamak üzere çuha kaplı iki oyun masasını yan yana koyarak birleştirdiler, etrafına geçerek oturdular. Laevski de oturdu; gülümseyerek cebinden bir kurşun kalem çıkardı, bir yandan da boyuna 'Cuma... Cuma...' diye geçiriyordu aklından, 'Cuma...' Durumunu iyice düşünüp gözden geçirmek istiyordu, fakat düşünmekten korkuyordu. O kadar uzun zamandan beri özenle kendinden bile sakladığı hilesini doktorun yakalamış olmasını kabul etmek ona korkunç geliyordu. Laevski kendi geleceğiyle ilgili bir şey düşündüğünde hiçbir zaman düşüncelerine tam, sonuna kadar özgürlük tanımazdı. Kompartımana oturur ve giderdi, hayatındaki sorunları çözme yolu buydu; düşüncelerinin daha fazla ileri gitmesine izin vermezdi. Arada bir, tıpkı ovada, uzaklarda çakan silik bir ışık gibi zaman zaman kafasında bir düşünce parlardı, örneğin, Petersburg'un küçük sokaklarından birinde, uzak bir gelecekte, Nadejda Fyodorovna'dan ayrılabilmek ve borçlarını ödeyebilmek için küçük bir yalana başvurmak zorunda kalacağını düşlerdi. Yalnızca bir kez yalan söyleyecekti ve ondan sonra baştan aşağı yenilenecek, yeni bir hayata başlayacaktı. Çok güzel olacaktı bu, küçük bir yalan pahasına kocaman bir gerçeği satın alacaktı.

Şimdi doktor borç vermeyi reddederek onun hile ve yalanını kaba bir şekilde yüzüne vurunca Laevski yalanın kendisi için sadece uzak gelecekte değil, bugün, yarın, bir ay sonra ve belki de hayatının sonuna kadar gerekli olduğunu anlamaya başladı. Gerçekten de buradan çekip gidebilmek için Nadejda Fyodorovna'ya, alacaklılara ve çalış-

tığı dairedeki üstlerine yalan söylemesi gerekiyordu. Daha sonra Petersburg'da para bulabilmesi için annesine yalan söylemesi icap ediyordu, ona Nadejda Fyodorovna'dan ayrıldığını söylemeliydi. Annesi ona en fazla beş yüz ruble verebilirdi, demek ki doktora karşı yalancı çıkacaktı, zira kısa zamanda ona para gönderecek durumda olmayacaktı. Sonra Nadejda Fyodorovna Petersburg'a gelince ondan ayrılabilmesi için küçük büyük pek çok yalana başvurması gerekecekti; yeniden gözyaşları, can sıkıntısı, bıktırıcı iğrenç hayat, pişmanlıklar sürüp gidecek, yani, yenilenme, yeni hayat asla olmayacaktı! Yalnızca aldatma, başka da bir şey yok! Laevski'nin hayal gücünde yığınla yalan, kocaman bir yalan dağı canlandı. Bu yalan dağını bir kerede atlayıp geçebilmek, parça parça yalan söylememek için sert eylemlere karar vermesi gerekiyordu. Örneğin, tek bir kelime söylemeden yerinden kalkmalı, şapkasını alarak parasız çekip gitmeliydi; fakat Laevski kendisi için bunun imkânsız olduğunu hissetti.

'Cuma, Cuma... Cuma...' diye düşündü yeniden.

Posta oyunu için pusulalara notlar yazıldı, ikiye katlanarak Nikodim Aleksandrıç'ın eski silindir şapkasının içine konuldu. Yeteri kadar pusula birikince postacı rolünü oynayan Kostya masanın etrafını dolaşarak pusulaları dağıttı. Gülünç notlar alan ve aldıklarından daha gülünç şeyler yazmaya çalışan diyakoz, Katya ve Kostya kendilerinden geçmiş mest olmuşlardı.

Pusulasında "Konuşmamız lazım" yazısını okuyan Nadejda Fyodorovna, Marya Konstantinovna ile göz göze geldi, Marya Konstantinovna yüzünde bademsi gülümseyişiyle ona baş işareti yaptı.

'Ne konuşacağız ki?' diye düşündü Nadejda Fyodorovna. 'Eğer her şeyi konuşamıyorsan konuşmanın ne anlamı

kalıyor!' Misafirliğe gitmek üzere evden çıkmadan önce Nadejda Fyodorovna, Laevski'nin kravatını bağlamıştı; bu sıradan basit şey onun yüreğini şefkat ve kederle doldurmaya yetmişti. Laevski'nin yüzündeki endişeli ifade, dalgın bakışları, solgun rengi, son zamanlardaki anlaşılmaz değişimi, öte yandan Nadejda Fyodorovna'nın ondan sakladığı korkunç, tiksindirici sır, kravatı bağlarken ellerinin titremesi, sanki bütün bunlar her nedense Nadejda Fyodorovna'ya, Laevski ile ortak yaşamlarının sona yaklaştığını ima ediyorlarmış gibi geliyordu. Nadejda Fyodorovna, Laevski'nin yüzüne âdeta o bir ikonaymış gibi korku ve pişmanlık duyarak bakıyor, içinden 'Bağışla, bağışla...' diye geçiriyordu. Tam karşısında Açmianov oturuyordu ve siyah, sevdalı gözlerini ondan ayıramıyordu. Nadejda Fyodorovna içinde bir kıpırdanma, arzu hissetti; kendinden utandı ve sıkıntının, üzüntünün bile onun, bugün olmasa bile yarın kirli tutkuların esiri olmasına engel olamayacağından, içkiye doymaz ayyaşlar gibi kendini durduramayacağından korktu.

Nadejda Fyodorovna kendisi için utanç verici, Laevski içinse küçük düşürücü olan bu hayatı daha fazla sürdürmemek için buradan gitme kararı aldı. Gitmesine izin versin diye Laevski'ye ağlayarak yalvaracaktı; eğer karşı çıkarsa ondan habersiz kaçacaktı. Olup bitenlerden ona bahsetmeyecekti. Kendisini temiz hatıralarla anmasını istiyordu.

Nadejda Fyodorovna başka bir pusulayı açtı, "Seviyorum, seviyorum, seviyorum" yazıyordu, Açmianov'dandı.

Nadejda Fyodorovna uzaklarda, ücra bir yerde yaşayıp çalışacaktı; "Meçhul birinden" imzasıyla Laevski'ye para, işlemeli gömlekler, sigara gönderecekti. Ona yalnızca yaş-

lılığında ya da onun hemşireye muhtaç olacak kadar ağır hasta olması durumunda dönecekti. Laevski yaşlılığında onun neden kendisini terk ettiğini, neden karısı olmayı reddettiğini öğrenecek ve fedakârlıklarını dikkate alarak onu affedecekti.

"Uzun bir burnunuz var" diye yazıyordu başka bir pusulada, diyakoz ya da Kostya'dan olmalı.

Nadejda Fyodorovna, Laevski'yle nasıl vedalaşacağını da hayalinde canlandırıyordu; onu tutkuyla kucaklayacak, elini öpecek ve onu bütün hayatı boyunca, evet, bütün hayatı boyunca seveceğine dair yemin edecekti. Sonra uzaklarda ücra bir köşede yabancı insanlar arasında yaşarken, bir yerlerde yaşayan bir dostu, sevdiği birisi olduğunu her gün düşünecek, bu saf, yüce gönüllü, ulvi insanı, kendisiyle ilgili temiz anıları koruyan bu kişiyi daima hatırlayacaktı.

"Sizi şerefimle temin ederim ki, eğer bugün bana randevu vermezseniz gerekli önlemleri alacağım. Dürüst insanlara bu şekilde davranılmaz, bunu anlamanız lazım!" Bu pusula Kirilin'dendi.

XIII

LAEVSKİ İKİ PUSULA ALMIŞTI; birini açarak okudu: "Gitme, kuzum."

'Bunu kim yazabilir?' diye düşündü Laevski. 'Kesinlikle Samoylenko değil... Diyakoz da olamaz, gideceğimi o bilmiyor. Yoksa Von Koren mi?' Zoolog masanın üzerine eğilmiş piramit resimleri çiziyordu; gözlerinin içi Laevski'ye sanki gülümsüyormuş gibi geldi.

'Muhtemelen Samoylenko ağzından kaçırdı' diye düşündü Laevski.

İkinci pusulada da aynı, uzun kuyruklu harflerle, zikzaklı, kargacık burgacık el yazısıyla "Birileri cumartesi günü gidemeyecek" diye yazıyordu.

'Aptalca bir alay' diye düşündü Laevski. 'Cuma, cuma...'

Boğazında bir şey hissetti; elini yakasına götürerek öksürmeye çalıştı, fakat öksürük yerine boğazından bir kahkaha fışkırdı.

"Ha-ha-ha!" diye kahkahayla gülüyordu. "Ha-ha-ha!"

'Bana neler oluyor' diye düşündü.

"Ha-ha-ha!"

Laevski kendine hâkim olmaya çalışıyordu; eliyle ağzını kapadı, fakat kahkaha göğsüne ve boğazına basınç yapıyordu, eli ağzını kapayamaz oldu.

'Ne kadar aptalca bir şey!' diye düşündü, gülmekten katılarak. 'Deliriyor muyum, nedir?' Kahkahaların şiddeti gittikçe daha da arttı, *bichon* türü süs köpeğinin havlamasını andıran bir şeye dönüştü. Laevski masanın başından kalkmak istedi, ancak ayakları tutmadı; masanın üzerinde garip bir şekilde istem dışı oynayan sağ eliyle çırpıntılı bir hamle yaparak pusulaları kavradı ve buruşturdu. İnsanların şaşkın bakışlarını, Samoylenko'nun ürkmüş ciddi yüzünü ve zooloğun buz gibi soğuk, alay ve nefret dolu gözlerini üzerinde hissetti ve histeriye tutulduğunu anladı.

'Ne kadar çirkin, ne utanç verici bir durum!' diye düşündü, gözyaşlarının sıcaklığını yüzünde hissederek. 'Ah, ah, ne kadar ayıp! Daha önce hiç böyle bir şey başıma gelmemişti...'

İşte, birileri koluna giriyor, başını arkadan destekliyor ve alıp bir yere götürüyorlar. İşte gözlerinin önünde bir

bardak parlayıverdi, bardak dişlerine çarpıyor, su göğsüne dökülüyor. İşte küçük bir oda, ortada yan yana iki yatak, üzerleri kar gibi beyaz, tertemiz örtülerle kaplı. Yataklardan birinin üzerine yıkılıyor ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlıyor.

"Bir şey yok, bir şey yok..." diyor Samoylenko. "Olağan bir şey... Olağan bir şey..."

Korkudan buz kesilen, bütün gövdesiyle titreyen ve korkunç bir şeylerin olacağı önsezisine kapılan Nadejda Fyodorovna yatağın yanında ayakta durmuş, telaşla:

"Neyin var? Ne? Tanrı aşkına konuş..." diye soruyordu.

'Kirilin ona bir şey yazmış olmasın sakın?' diye düşündü Nadejda Fyodorovna.

"Bir şey yok..." dedi Laevski, gülerek ve aynı zamanda ağlayarak. "Sen git, kuzum."

Yüzünde ne bir nefret ne de tiksinti ifadesi vardı, demek ki o bir şey bilmiyor. Nadejda Fyodorovna biraz sakinleşti ve misafir odasına döndü. Yanına oturan Marya Konstantinovna onun elini tutarak:

"Telaşlanma, tatlım!" dedi. "Geçer bu. Erkekler de biz günahkârlar kadar zayıf yaratıklardır. Her ikiniz de bir bunalım yaşıyorsunuz... Bu açıkça görülüyor! Ee, tatlım, yanıt bekliyorum. Haydi konuşalım."

Laevski'nin hıçkırıklarına kulak kabartan Nadejda Fyodorovna:

"Hayır, konuşmayalım," dedi. "İçim sıkılıyor... İzin veriniz gideyim."

"Ne diyorsunuz, ne diyorsunuz, tatlım?" diye şaşkınlığını dile getirdi Marya Konstantinovna. "Akşam yemeği yemeden sizi bırakacağımı mı sanıyorsunuz? Bir şeyler atıştıralım, sonra yolunuz açık olsun."

"İçimde bir sıkıntı var..." diye mırıldanan Nadejda Fyodorovna, düşmemek için iki eliyle koltuğun kolunu kavradı.

Misafir odasına giren Von Koren:

"Onunkisi histeri nöbeti!" dedi, fakat Nadejda Fyodorovna'yı görünce mahcup oldu ve dışarı çıktı.

Histeri nöbeti geçince Laevski uzandığı yabancı yatakta doğrularak oturdu ve:

'Rezalet, genç kızlar gibi hüngür hüngür ağladım' diye düşünmeye başladı. 'Ben tuhaf ve iğrenç birisi olmalıyım herhalde. Arka kapıdan çıkıp gideceğim... Ayrıca, bu, histerimi fazla ciddiye alıyorum anlamına geliyor, onunla dalga geçip eğlenmeliydim...' Laevski aynada kendine baktı, biraz oturduktan sonra kalkıp misafir odasına gitti.

"İşte, buradayım!" dedi gülümseyerek. Utancı acı verecek derecede yoğundu, orada bulunuşunun diğer insanları da utandırdığını hissetti.

"Bu tür olaylar da oluyor," dedi otururken. "Şuracıkta oturuyordum, birden, biliyor musunuz, böğrümde korkunç bir sancı hissettim... Katlanılması imkânsız bir sancı, sinirlerim dayanamadı ve... böyle aptalca bir sonuç doğuverdi. Çağımız asabi bir çağ, elden ne gelir!"

Laevski akşam yemeğinde şarap içti, sohbete katıldı ve ara sıra sarsıla sarsıla iç geçirerek, sanki sancısının hâlâ devam ettiğini göstermek istiyormuş gibi böğrünü ovuşturdu. Nadejda Fyodorovna dışında hiç kimsenin kendisine inanmadığını görüyordu.

Saat dokuzdan sonra bulvarda gezinti yapmak üzere evden çıktılar. Kirilin'in kendisiyle konuşmaya kalkışmasından korkan Nadejda Fyodorovna sürekli olarak Marya Konstantinovna'nın ve çocukların yanı başında yürümeye çalıştı. Korku, üzüntü ve sıtma nöbeti önsezisi onu hal-

siz bırakmış, yormuştu; ayaklarını zar zor sürüklüyordu. Buna rağmen eve gitmedi, zira peşinden Kirilin'in ya da Açmianov'un yahut da her ikisinin birden eve geleceğinden emindi. Kirilin arkada Nikodim Aleksandrıç ile birlikte yürüyordu ve alçak sesle:

"Be-nim-le kimsenin oyun oyna-ma-sına izin vermem! İzin ver-mem!" diye şarkı mırıldanıyordu.

Bulvardan pavyona saptılar ve kıyı boyunca yürüdüler, uzun uzun denizde oluşan yakamoz ışıklarını seyrettiler. Von Koren denizin neden fosfor gibi ışın yaydığını açıklamaya girişti.

XIV

"VİNT OYNAMA SAATİM GELDİ..." dedi Laevski. "Beni bekliyorlar. Hoşça kalın arkadaşlar."

"Bekle, ben de seninle geliyorum," diyerek onun koluna girdi Nadejda Fyodorovna.

Toplulukla vedalaşarak ayrıldılar. Kirilin de vedalaştı, Laevski'lerle aynı yöne gideceğini söyleyerek onlarla birlikte yürümeye başladı.

'Ne olacaksa, olacak...' diye düşündü Nadejda Fyodorovna. 'Bırak, olsun...' Sanki bütün kötü hatıraları belleğinden dışarı fırlamış, güçlükle soluklanarak karanlıkta onunla birlikte yürüyorlarmış gibi geldi ona; kendisi de tıpkı mürekkep hokkasına düşmüş bir sinek gibi kaldırımda güçlükle sürünerek ilerliyor, Laevski'nin beline ve koluna siyah lekeler bulaştırarak onu kirletiyordu. 'Eğer Kirilin kötü bir şey yaparsa bu onun değil, tek başıma benim kabahatim olacak' diye düşünüyordu. Kirilin bir zamanlar onunla, daha önce hiçbir erkeğin konuşmadığı şekilde konuşmuş, o da hemen o anda Kirilin'le bütün

ilişkisini bir ip gibi koparıp atmış, onu geri dönüşü olmayacak şekilde defterden silmişti. Peki, burada suçlu olan kimdi? Tutkulu arzularından kendini kaybetmiş halde, belki de sırf biçimli vücudu ve uzun boyundan ötürü hiç tanımadığı bir yabancıya gülümsemiş ve daha iki buluşmada kendisini bıktıran bu yabancıyı terk etmişti. 'Şimdi bu ona, bana karşı canı istediği gibi davranma hakkı vermez miydi?' diye düşünüyordu Nadejda Fyodorovna.

"Burada seninle ayrılıyoruz, kuzum," dedi Laevski, durarak. "İlya Mihayloviç* seni eve kadar geçirir."

Laevski başıyla Kirilin'i selamladı, hızla bulvarı enine geçerek Şeşkovski'nin pencerelerinde ışık yanan evine yöneldi; biraz sonra küt diye kapanan kapının sesi duyuldu.

"İzin veriniz size açıklamada bulunayım," diye söze başladı Kirilin. "Ben çocuk değilim, herhangi bir Açkasov ya da Laçkasov, Zaskasov hiç değilim... Ciddi bir dikkatle dinlenmemi talep ediyorum."

Nadejda Fyodorovna'nın kalbi hızla atmaya başladı. Hiçbir yanıt vermedi.

"Bana karşı tavrınızdaki ani, sert değişmeyi başlangıçta naza çekme, cilve diye yorumluyordum," diye sürdürdü konuşmasını Kirilin. "Şimdiyse, görüyorum ki siz ciddi, dürüst insanlara karşı nasıl davranılacağını bilmiyorsunuz. Canınız, tıpkı şu Ermeni çocukla olduğu gibi benimle de sadece eğlenmek, oyun oynamak istedi. Oysa ben ciddi, namuslu bir insanım ve bana, namuslu insanlara davranıldığı gibi davranılmasını talep ediyorum. Şimdi artık sizin emrinizdeyim..."

Nadejda Fyodorovna ağladı, gözyaşlarını gizlemek için yüzünü öteye çevirirken:

---

* Yazar daha önce (s. 58) Kirilin'in adını ve baba adını "Yegor Alekseyiç" olarak vermişti. –*Rus. ed.*

"Üzgünüm..." dedi.

"Ben de üzgünüm, fakat bu neye yarar?"

Kirilin kısa bir süre sustuktan sonra açık bir şekilde, sözcüklerin arasına boşluk bırakarak:

"Tekrar ediyorum, hanımefendi, eğer bu akşam bana randevu vermezseniz skandal çıkaracağım, hem de bu akşam."

"Bırakınız bu akşam yalnız kalayım," dedi Nadejda Fyodorovna. Sesi o kadar acıklı ve zayıftı ki kendi sesini tanıyamadı.

"Size bir ders vermem lazım... Bu kaba üslup için özür dilerim ama size ders vermek zorundayım. Evet, maalesef, size ders vermek zorundayım. Sizden iki randevu istiyorum, birisi bugün, diğeri de yarın. Yarından sonra nereye ve kiminle gitmek istiyorsanız gidebilirsiniz, tamamen özgürsünüz. Bugün ve yarın."

Nadejda Fyodorovna evinin bahçe kapısına gelince durdu. Bütün gövdesiyle titriyor, karanlıkta polisin beyaz üniforması dışında başka bir şey göremiyordu.

"Bırakın, gideyim," diye mırıldandı. "Siz haklısınız, ben korkunç bir kadınım... Ben suçluyum, fakat bırakın gideyim... Rica ediyorum..." Eli polisin soğuk eline dokununca ürperdi. "Size yalvarıyorum..."

"Çok yazık!" diye iç geçirdi Kirilin. "Çok yazık! Sizi bırakmak gibi bir niyetim yok; size bir ders ve bir mesaj vermek istiyorum, kaldı ki, madam, ben kadınlara hiç güvenmem."

"Perişan haldeyim..."

Nadejda Fyodorovna denizin tekdüze uğultusuna kulak verdi, yıldızlarla dolu gökyüzüne baktı ve bir an önce bütün bunlara bir son vermeyi, denizi, yıldızları, erkekleri

ve sıtma nöbetleri ile birlikte bu lanet olası hayatı idrak duyusundan kurtulmayı arzuladı...

"Yalnız benim evimde olmaz..." dedi soğuk bir sesle. "Beni başka bir yere götürün."

"Myuridov'un evine gidelim, en iyisi orası."

"Neresi orası?"

"Eski tabyanın yakınında."

Nadejda Fyodorovna hızla caddeye yöneldi, sonra dağlara doğru çıkan sokağa saptı. Etraf karanlıktı. Lambaları henüz karartılmamış evlerin açık pencerelerinden kaldırıma yer yer soluk ışık huzmeleri vuruyordu. Nadejda Fyodorovna kendisini kâh mürekkep hokkasına düşen kâh tırmanıp hokkadan dışarı çıkarak ışığa yeniden kavuşan bir sinekmiş gibi görüyordu. Kirilin onu arkadan izliyordu. Bir yerde ayağı takıldı, az kalsın düşecekti, güldü.

'O sarhoş,' diye düşündü Nadejda Fyodorovna. 'Fark etmez... fark etmez... Bırak olsun.' Açmianov da az sonra toplulukla vedalaşarak ayrıldı, kendisini sandal gezintisine davet etmek üzere Nadejda Fyodorovna'nın peşinden gitti. Onun evine geldi, bahçe duvarından içeriye baktı. Pencereler ardına kadar açıktı, fakat ışık yoktu.

"Nadejda Fyodorovna!" diye seslendi.

Aradan bir dakika kadar geçince yeniden seslendi.

"Kim o?" diye Olga'nın sesi duyuldu.

"Nadejda Fyodorovna evde mi?"

"Hayır, henüz gelmedi."

'Garip... Çok garip,' diye düşündü Açmianov, büyük bir huzursuzluk duydu. 'Oysa evine gidecekti...' Açmianov bulvar üzerinde biraz gezindi, sonra caddeye geçti, Şeşkovski'nin penceresinden içeriye baktı. Laevski masanın başında ceketsiz oturmuş dikkatlice elindeki iskambil kâğıtlarına bakıyordu.

'Garip, çok garip...' diye mırıldandı Açmianov, Laevski'nin histeri nöbetini hatırlayınca bir utanma duygusu hissetti. 'Peki, Nadejda Fyodorovna evde olmadığına göre, nerede?' Yeniden Laevski'lerin evine geldi ve karanlık pencerelere baktı. Bugün öğleyin Bityugov'larda rastladığı Nadejda Fyodorovna'nın kendisine akşam sandal gezintisine çıkmaya söz verdiğini hatırlayarak, 'Bu bir aldatma, aldatma...' diye düşündü.

Kirilin'in yaşadığı evde pencereler karanlıktı ve kapıdaki sıranın üzerinde bir bekçi oturur vaziyette uyuyordu. Pencerelere ve bekçiye bakınca Açmianov'un kafasında her şey aydınlık hale geldi. Evine gitmeye karar verdi, birkaç adım attı, fakat nasıl olduysa kendini yine Nadejda Fyodorovna'nın evinin önünde buldu. Burada bir sıranın üzerine oturdu, kıskançlıktan ve küçük düşürülme duygusundan dolayı başının alevler içinde kaldığını hissederek şapkasını çıkardı.

Şehrin kilisesinin saati günde iki kez çalardı, öğlen ve gece yarısı. Saat gece yarısını vurduktan hemen sonra telaşlı ayak sesleri duyuldu.

"Demek ki, yarın akşam yine Myuridov'un evinde. Saat sekizde. Hoşça kalın."

Açmianov duyduğu sesin Kirilin'e ait olduğunu anladı. Bahçe duvarının dibinde Nadejda Fyodorovna göründü, sıranın üzerinde oturan Açmianov'un farkına varmayarak onun yanından bir gölge gibi geçti. Bahçe kapısını açtı, kapıyı geri kapamadan yürüyüp eve girdi. Odasına girince bir mum yaktı; hızla soyundu fakat yatağa uzanmadı, bir sandalyenin önüne geçerek dizleri üzerine oturdu, sandalyeyi kucakladı ve alnını ona dayadı.

Laevski saat ikiden sonra eve döndü.

XV

YALANINI, HEPSİNİ BİR ANDA, toptan söylemek yerine kısım kısım söylemeye karar veren Laevski ertesi gün saat birden sonra para istemek üzere Samoylenko'ya gitti, cumartesi mutlaka gitmeliydi. İçinde bulunduğu ağır psikolojik duruma bir de derin bir mahcubiyet duygusu ekleyen dünkü histeri nöbetinden sonra bu şehirde kalması düşünülemezdi. Kafasındaki plana göre, eğer Samoylenko kendi koşullarında ısrar ederse, dediklerini kabul ederek parayı alacak, yarın hareket saati geldiğinde Nadejda Fyodorovna'nın gitmeyi reddettiğini söyleyecekti. Bunların tümünü onun iyiliği için yaptığına Nadejda Fyodorovna'yı bu akşam ikna edebilirdi. Von Koren'in etkisi altında bulunduğu açıkça belli olan Samoylenko eğer para vermeyi tamamen reddeder ya da yeni koşullar ileri sürerse, Laevski bugün yük gemisiyle, hatta yelkenli bir botla bile olabilir, Noviy Afon ya da Novorossiysk'e geçecek, oradan annesine acındırıcı bir telgraf çekecek ve annesi ona yol parası gönderene dek orada kalacaktı.

Samoylenko'ya geldiğinde misafir odasında Von Koren'le karşılaştı Laevski. Zoolog öğle yemeği için biraz önce gelmişti ve her zamanki gibi albümü açmış, silindir şapkalı erkek ve başlıklı hanım fotoğraflarına bakıyordu. 'Ne kötü zamanlama, laf bombardımanına tutabilir bizi' diye düşündü Laevski.

"Merhabalar!"

"Merhabalar," diye yanıt verdi Von Koren, Laevski'nin yüzüne bakmadan.

"Aleksandr Davidiç evde mi?"

"Evet, mutfakta."

Laevski mutfağa yöneldi, fakat kapıdan Samoylenko'nun salatayla meşgul olduğunu görünce misafir odasına geri dönerek oturdu. Laevski zoologun bulunduğu ortamlarda her zaman huzursuz oluyordu, şimdiyse dünkü histeriden bahsedilecek diye korktu. Bir dakikadan fazla süren bir sessizlik oldu. Von Koren aniden bakışlarını Laevski'ye çevirerek:

"Dünkü olaydan sonra kendinizi nasıl hissediyorsunuz?" diye sordu.

"Harika!" diye yanıt verdi Laevski, kızararak. "Aslında, dün öyle fevkalade bir şey olmadı..."

"Düne kadar histeri atağının hanımlara özgü olduğunu sanıyordum, bu yüzden başlangıçta sizde Aziz Vitus dansı* var diye düşündüm."

Laevski yılışık bir edayla gülümsedi ve içinden, ne kadar nezaketsizce bir davranış, oysa bundan bahsetmenin benim için ne kadar ağır olduğunu çok iyi biliyor, diye düşündü.

"Evet, gülünç bir olaydı," dedi, gülümsemeyi sürdürerek. "Bütün sabah gülüp durdum. Histeri atağının tuhaf tarafı, onun saçma olduğunu biliyorsunuz ve içinizden ona gülüyorsunuz, fakat aynı zamanda ağlıyorsunuz. Asabi çağımızda kendi sinirlerimizin esirleriyiz; sinirlerimiz bizim efendimiz, bize istedikleri gibi hükmediyorlar. Bu bakımdan uygarlığın bize büyük zararı oldu..."

Laevski konuşuyor, bir yandan da Von Koren'in kendisini ciddiyetle ve dikkatle dinlediğini, âdeta bir inceleme yapıyormuşçasına gözünü dahi kırpmadan kendisine baktığını görerek canı sıkılıyordu. Ayrıca, Von Koren'e karşı

* Aziz Vitus dansı (Sydenham koresi sendromu): Yüz, el ve ayaklarda istemdışı kasılma ve hareketlere sebep olan bir sinir sistemi bozukluğu. *-çev.*

duyduğu nefrete rağmen yüzündeki yılışık gülümsemeyi yerinden söküp atamadığı için de kendine kızıyordu.

"Gerçi, kabul etmek gerek ki," diye sürdürdü Laevski, "geçirdiğim atağa yol açan, onunla doğrudan ilişkili sebeplerin yanı sıra çok sayıda diğer başka etmen mevcuttu. Son zamanlarda sağlığım oldukça bozuldu. Buna can sıkıntısını, sürekli parasızlığı... insan ve ortak ilgi alanı yokluğunu ekleyiniz... Durumum valiliğin durumundan daha kötü!"

"Evet, durumunuz ümitsiz," dedi Von Koren.

Altında bir alayın mı yoksa gereksiz bir kehanetin mi saklı olduğu belli olmayan bu sakin, soğuk sözler Laevski'yi incitti. Zooloğun dün akşamki alay ve tiksinti dolu bakışlarını hatırladı; kısa bir suskunluktan sonra:

"Durumumun nasıl olduğunu siz nereden biliyorsunuz?" diye sordu, yüzündeki gülümseme kaybolmuştu.

"Durumunuzun nasıl olduğunu biraz önce kendiniz bizzat söylediniz; kaldı ki dostlarınız size o kadar yakın bir ilgi gösteriyorlar ki bütün gün sizden başka konu konuşulmuyor."

"Hangi dostlarım? Yoksa Samoylenko mu?"

"Evet, o da dâhil."

"Aleksandr Davidiç'a ve bütün dostlarıma, genel olarak, benim için daha az endişelenmeleri için rica etmeliydim."

"İşte Samoylenko geliyor, ondan sizin için daha az endişelenmesini rica edebilirsiniz."

"Üslubunuzu anlayamıyorum..." diye mırıldandı Laevski; zooloğun kendisinden nefret ettiğini, onu küçümsediğini, onunla alay ettiğini, kendisinin en kötü ve en uzlaşılmaz düşmanı olduğunu sanki şimdi, şu anda anlamış gibi bir duyguya kapıldı.

"Bu üslubunuzu bir başkasına karşı kullanın," diye ekledi Laevski, zor duyulan bir sesle. Tıpkı dünkü gülme arzusu gibi göğsünü ve boğazını tıka basa dolduran nefret duygusundan yüksek sesle konuşma gücünü kendinde bulamadı.

Mutfağın boğucu sıcağından terlemiş ve yüzü kızarmış olan Samoylenko içeri girdi, ceketini çıkarmıştı.

"Sen burada mıydın?" dedi. "Merhaba, kuzum. Öğle yemeği yedin mi? Nazlanma! Yedin mi, söyle?"

Laevski ayağa kalkarak:

"Aleksandr Davidiç," dedi, "eğer ben senden herhangi bir özel, kişisel ricada bulunduysam, bu, seni alçakgönüllü olma ve başkalarının sırlarına saygı gösterme yükümlülüğünden azade kıldığım anlamına gelmez."

"Ne demek oluyor bu?" diye şaşkınlık gösterdi Samoylenko.

Heyecandan kâh bir ayağının kâh öteki ayağının üzerine abanan Laevski sesini yükselterek:

"Eğer paran yoksa," dedi, "verme, geri çevir, fakat ne diye sokakta her önüne gelene benim durumumun ümitsiz olduğunu, şunu bunu anlatıp duruyorsun? Yapılan bir kapiklik iyiliğe karşılık bir rublelik lafın edildiği yardımlardan, dost desteğinden nefret ederim! Yaptığın iyiliklerle istediğin kadar övünebilirsin, fakat benim sırlarımı ortalığa yayman için sana kimse yetki vermedi."

"Hangi sırlar?" diye şaşkınlık içinde sordu Samoylenko, kızmaya başladı. "Eğer buraya küfretmek için geldiysen, çek git. Daha sonra gelirsin!"

Samoylenko, bir dostuna kızdığın zaman içinden yüze kadar sayı say ve sakinleş kuralını hatırlayarak içinden hızlı hızlı saymaya başladı.

"Her ikinize de bana ihtimam göstermemeniz için rica ediyorum," diye sürdürdü Laevski. "Dikkatiniz benim üzerimde olmasın. Benim ne yaptığım, nasıl yaşadığım kimi ilgilendirir? Evet, buradan çekip gitmek istiyorum! Evet, borçla yaşıyorum, içki içiyorum, başka birisinin nikâhlı karısı olan bir kadınla yaşıyorum, histeri ataklarım var, bayağıyım, başkaları kadar derin düşünceli biri değilim... fakat bunlardan kime ne? Kişilik özelliklerine saygı gösteriniz!"

Otuz beşe kadar gelmiş olan Samoylenko:

"Sen, kardeşim, özür dilerim, ama..." diye söze başlamak istedi.

"Kişiliğe, benliğe saygı gösteriniz!" diye Samoylenko'nun sözünü kesti Laevski. "Başkaları hakkındaki bu sonu gelmez dedikodular, ah vahlar, sürekli izleme ve dinlemeler, bu dostça acımalar... bunların hepsinin canı cehenneme! Bana borç para veriyorlar ve koşul koyuyorlar, sanki ben bir çocuğum! Beni nasıl küçük düşürdüklerini tanrı bilir! Hiçbir şey istemiyorum!" diye bağırdı, heyecandan sendeledi ve bir kez daha histeri nöbeti geçirmekten korktu. 'Demek oluyor ki, cumartesi gitmiyorum' diye düşündü, kafasında hızla düşünceler beliriyordu. "Hiçbir şey istemiyorum! Yalnızca, bana vasi olmaktan vazgeçmenizi rica ediyorum; ben bir çocuk değilim, deli de değilim, lütfen beni gözetim altında tutmaya son veriniz!" dedi.

Diyakoz içeriye girdi, beti benzi solmuş Laevski'yi Knyaz Vorontsov'un portresi önünde el kol hareketleri eşliğinde tuhaf konuşmasını yaparken görünce kapı ağzında durdu, taş kesilmiş gibi orada öylece kaldı.

"Ruhumun sürekli gözetlenmesi," diye sürdürdü Laevski, "içimdeki insanlık onurunu incitiyor; gönüllü ha-

fiyelerden ispiyonculuk faaliyetlerine son vermelerini rica ediyorum. Yeter artık!"

Yüze kadar saymayı tamamlayan ve öfkeden kıpkırmızı kesilen Samoylenko Laevski'nin yanına giderek:

"Bu da ne böyle... ne dediniz bakayım?" diye sordu.

"Yeter!" diye yineleyen Laevski derin bir nefes alarak şapkasını eline aldı.

Samoylenko, sözcüklerin üzerine basa basa, "Ben bir Rus doktoruyum, soylu sınıfındanım ve sivil danışmanlık rütbesine sahibim," dedi. "Hiçbir zaman ispiyonculuk yapmadım ve hiç kimsenin bana hakaret etmesine izin vermem!" diye bağırdı titreyen bir sesle, hakaret sözcüğünü özellikle vurguladı. "Kes sesini!"

Samoylenko'yu ilk kez bu kadar azametli, bu kadar kurumlu, bu kadar çılgın ve öfkeden kıpkırmızı kesilmiş halde gören diyakoz, ağzını eliyle kapatarak hole koştu, orada makaraları koyuverdi. Laevski tıpkı bir sis perdesinin içinden Von Koren'in ayağa kalktığını, elini pantolonunun cebine sokarak âdeta "Hele bir bekleyip olacakları görelim" der gibi bir poz takınarak dikilip durduğunu gördü. Onun bu sakin pozu Laevski'ye son derecede küstahça ve hakaretamiz göründü.

"Lütfen sözlerinizi geri alır mısınız!" diye bağırdı Samoylenko.

Hangi sözleri söylediğini artık hatırlayamayan Laevski:

"Beni rahat bırakınız!" diye yanıt verdi. "Hiçbir şey istemiyorum! Tek istediğim sizin ve Yahudi asıllı Almanların beni rahat bırakması. Aksi halde gerekli önlemleri alacağım! Sizinle dövüşeceğim!"

"Şimdi mesele anlaşıldı," dedi Von Koren, masanın arkasından çıkarak. "Laevski beyefendi yolcuğu öncesinde düello yaparak kendini biraz eğlendirmek istiyor. Ben ona

bu zevki bahşedebilirim. Laevski beyin davetini kabul ediyorum."

"Davet mi?" diye alçak sesle söylenen Laevski zoologa yaklaştı, nefret dolu gözlerle onun esmer alnına ve kıvırcık saçlarına bakarak:

"Davet mi?" diye sordu. "Hay hay! Sizden nefret ediyorum! Nefret ediyorum!"

"Çok memnun oldum. Yarın sabah erkenden Kerbalay'ın yerinin civarında; tüm ayrıntıları sizin zevkinize bırakıyorum. Şimdi, çek arabanı!"

"Nefret ediyorum," dedi Laevski alçak sesle, güçlükle soludu. "Uzun zamandan beri nefret ediyorum. Düello! Evet!"

"Bu adamı def et, Aleksandr Davidiç, aksi halde ben gideceğim," dedi Von Koren. "Beni ısıracak."

Von Koren'in sakin tavrı doktoru biraz yatıştırdı. Nasıl olduysa birden kendine geldi, aklını başına topladı; kollarıyla Laevski'yi belinden kavrayarak onu zoologun yanından uzaklaştırırken bir yandan da heyecandan titreyen sevecen sesiyle mırıldanıyordu:

"Dostlarım benim... Güzel, iyi yürekli dostlarım... Öfkelenip kendinizi kaybettiniz, yeter artık... Yeter... Dostlarım benim..."

Samoylenko'nun yumuşak, dostane sesini duyan Laevski biraz önce hayatında eşi benzeri görülmemiş, tüyler ürpertici, canavarca bir şey yaşadığını hissetti, sanki trenin altında kalmaktan son anda kurtulmuştu. Neredeyse hüngür hüngür ağlayacaktı, elini salladı ve odadan koşarak çıktı.

Kısa bir süre sonra Laevski pavyonda otururken, biraz önce maruz kaldığı nefreti gövdesinde âdeta bir pas izi gibi hissederek:

'Bir başkasının size olan nefretini üstünüzde hissetmeniz,' diye düşünüyordu, 'kendinizi sizden nefret eden kişinin önünde dünyanın en zavallı, en iğrenç, en çaresiz insanı olarak sergilemeniz... Aman tanrım, ne kadar ağır bir şey! Ne kadar rezilce, tanrım!' Soğuk suyla konyak Laevski'yi canlandırıp kendine getirdi. Von Koren'in sakin, kibirli yüzünü, dünkü bakışını, halıyı andıran gömleğini, sesini, bembeyaz ellerini bütün ayrıntılarıyla hayalinde canlandırdı; ona karşı duyduğu şiddetli, tutkulu, doyumsuz nefret hissi göğsünde kımıldamaya, kabarmaya başladı ve içi intikam arzusuyla doldu. Hayalinde Von Koren'i yere yıkarak onu ayaklarıyla çiğnemeye başladı. Olup bitenleri en ufak ayrıntısına kadar hatırlıyordu ve bu önemsiz, değersiz adam karşısında nasıl olup da yılışık yılışık gülümsediğine inanamıyordu. Muhtemelen haritada bile bulunmayan, adam gibi tek bir Petersburglunun bile adını duymadığı bu zavallı kasabada yaşayan sıradan, küçük, kimsenin bilmediği bu insancıkların görüşlerini nasıl olmuştu da ciddiye almış, takdir etmişti. Bu kasabacık ansızın yıkılıp yerle bir olsaydı ya da yangında tamamen yansaydı, bu olayı bildiren telgraf Rusya'da ancak ikinci el mobilya satış ilanlarına gösterilen ilgi kadar bir ilgiyle okunurdu. Yarın Von Koren'i öldürmek ya da onun canını bağışlamak şıkları arasında hiçbir fark yoktu, ikisi de aynı derecede yararsız ve ilginçlikten uzak şeylerdi. İyisi mi, ayağına ya da eline ateş etmeli, sonra da haline gülmeli; bırakayım, bacağı kopmuş bir böceğin otlar arasında kayboluşu gibi o da gizli acılarıyla tıpkı kendisi gibi silik, önemsiz kişilerin oluşturduğu kalabalığın arasında kaybolup gitsin.

Laevski, Şeşkovski'ye gitti, ona olup bitenleri anlattı ve kendisinden düello tanığı olmasını rica etti. Sonra ikisi

birlikte posta-telgraf dairesi müdürüne giderek onun da şahit olmasını rica ettiler ve onun evinde öğle yemeğine kaldılar. Yemekte bol bol şakalaşıp gülüştüler. Laevski tabancayla ateş etmesini hemen hemen hiç bilmediğini söyleyerek kendisiyle dalga geçti, kraliyet nişancısı ve William Tell diye isimler taktı kendine.

"Bu beyefendiye bir ders vermek lazım..." diyordu.

Yemekten sonra iskambil oynamaya başladılar. Laevski bir yandan oyun oynayıp şarap içerken bir yandan da düellonun genel olarak aptalca ve anlamsız bir şey olduğunu, sorunu çözmeyip onu daha da karmaşık hale getirdiğini, fakat bazen de insanın ondan kaçamadığını düşünüyordu. Örneğin, bu olayda Von Koren'i mahkemeye veremezsin ki! Kaldı ki, yarınki düello iyi bir fırsat olacaktı, zira düellodan sonra onun artık bu şehirde yaşaması imkânsızdı. Laevski hafif sarhoş oldu, oyundan zevk alıyor ve kendini oldukça iyi hissediyordu. Fakat güneş batıp karanlık çökmeye başlayınca içine bir huzursuzluk düştü. Bu ölüm öncesinde hissedilen korku değildi, çünkü yemekte ve oyun sırasında her nedense düellonun ciddi bir şey olmadan sonuçlanacağına dair içinde güçlü bir his vardı. Bu, yarın sabah hayatında ilk kez yaşayacağı meçhul şeyin ve yaklaşan gecenin korkusuydu... Gecenin çok uzun ve uykusuz bir gece olacağını, yalnızca Von Koren'i ve onun nefretini değil, yer yer içinden geçmek ve etrafından dolaşmak zorunda olduğu kocaman bir yalan dağını da düşünmesi gerektiğini biliyordu. Oysa bu dağı aşmaya ne gücü ne de kabiliyeti vardı. Laevski'de ani bir değişim gözlendi; sanki birdenbire hastalanmıştı. İskambile ve oradaki insanlara ilgisini tamamen kaybetti; telaşla kendini sağa sola vuruyor, eve gitmek için izin istiyordu. Bir an önce yatağa girmek, hareket etmeden öylece uzanmak ve düşüncelerini gece-

ye hazırlamak arzusundaydı. Şeşkovski ve posta müdürü Laevski'yi evine yolcu ettikten sonra düello hazırlıklarını konuşmak üzere Von Koren'e gittiler.

Laevski evinin civarında Açmianov'la karşılaştı. Delikanlı nefes nefeseydi ve çok heyecanlıydı.

"Ben de sizi arıyordum, İvan Andreyiç!" dedi. "Yalvarıyorum, zaman kaybetmeden hemen gidelim..."

"Nereye?"

"Yabancı bir beyefendi sizi görmek istiyor, sizinle ilgili çok önemli bir meseleymiş. Bir dakikalığına mutlaka ona uğramanızı rica ediyor; sizinle bir konuyu konuşacakmış... Onun için ölüm kalım meselesiymiş..."

Aşırı derecede heyecanlanan Açmianov Ermeni aksanıyla konuşuyordu; aksanı oldukça belirgindi, "*jizn*" (hayat) yerine "*jizen*" diyordu.

"Kimmiş o?" diye sordu Laevski.

"İsmini söylemememi rica etti."

"Ona meşgul olduğumu söyle; isterse yarın görüşebiliriz..."

"Bunu yapamazsınız!" dedi Açmianov, ürpererek. "Sizin için çok çok önemli bir şey söylemek istiyor... Çok hayati bir şey! Eğer gitmezseniz büyük bir bela ile karşılaşacaksınız."

"Çok garip..." diye mırıldandı Laevski; Açmianov'un neden bu kadar heyecanlı olduğunu, kimseye yararı olmayan bu küçük, sıkıcı kasabada ne tür bir sırrın mevcut olabileceğini anlayamıyordu.

"Çok garip," diye yineledi dalgın dalgın. "Peki, gidelim. Fark etmez."

Açmianov hızlı adımlarla önden gidiyordu, Laevski onu izliyordu. Önce caddeyi, ardından ara sokağı boydan boya geçtiler.

"Ne sıkıcı bir şey bu," dedi Laevski.

"Şimdi, şimdi... Çok yakın."

Eski tabyanın yakınında etrafı çevrili iki boş arazinin arasındaki dar yolu geçtiler, sonra büyük bir avluya girdiler ve oradaki küçük eve yöneldiler...

"Bu Myuridov'un evi, öyle değil mi?" diye sordu Laevski.

"Evet."

"Fakat neden böyle ücra yerlere gidiyoruz, anlayamıyorum? Cadde üzerinde de olabilirdi. Çok daha yakın..."

"Zararı yok, zararı yok..."

Laevski'ye tuhaf gözüken bir şey daha oldu; Açmianov onu evin arka kapısına yönlendirdi ve elini sallayarak, sanki daha sessiz yürümesini ve konuşmamasını istiyormuşçasına işarette bulundu.

Açmianov dikkatlice dış kapıyı açtı, ayaklarının ucuna basarak taşlığa girerken:

"Buraya, buraya..." dedi. "Sessizce, sessizce, lütfen... Duyabilirler..."

Açmianov durdu, derin bir nefes alarak fısıltıyla:

"Bu kapıyı açarak içeriye giriniz... Korkmayınız." dedi.

Laevski şaşkınlık içinde kapıyı açtı ve alçak tavanlı, pencerelerinin perdeleri çekilmiş odaya girdi. Masanın üzerinde bir mum duruyordu.

"Kimi arıyorsun?" diye sordu birisi, bitişik odadan. "Myuridka sen misin?"

Laevski sesin geldiği odaya yöneldi, Kirilin'i ve onun yanında duran Nadejda Fyodorovna'yı gördü.

Kendisine söylenen şeyleri katiyen duymadı, geri çekilerek odadan çıktı ve farkına varmadan kendisini caddede buldu. Von Koren'e olan nefreti de, tedirginliği de, hepsi o anda yüreğinden silinip gitmişti. Eve giderken sağ elini

huzursuzca sallıyor, düz yere basmak için dikkatle önüne bakıyordu. Eve geldiğinde, çalışma odasında ellerini ovuşturarak ve sanki ceketi ve gömleği ona dar geliyormuş gibi tedirginlikle omuzlarını ve boynunu oynatarak bir köşeden ötekine gezinip durdu; daha sonra mumu yaktı ve masanın başına geçip oturdu...

XVI

"BAHSETTİĞİNİZ beşeri bilimler eğer kendi gelişim yolları üzerinde matematiksel bilimlerle kesişir ve onlarla yan yana ilerlerse, ancak o zaman insan düşüncesi için yeterli bir düzeye ulaşmış olacaklardır. Bu iki bilim dalının mikroskop altında mı, yeni Hamlet'in monologlarında mı, yoksa yeni bir dinde mi kesişeceğini bilmiyorum; fakat, kanımca, bu buluşma gerçekleşene dek yeryüzü çoktan buz tabakasıyla kaplanmış olacaktır. Beşeri öğretilerin en sağlamı, en dayanıklısı ve en canlısı şüphesiz ki Hazreti İsa'nın öğretisidir. Oysa bakar mısınız, bu öğreti bile ne kadar farklı biçimde yorumlanabiliyor. Birileri askerler, suçlular ve akıl hastaları dışında bütün komşularımızı sevmemizi öğütlüyor. Bunlar, askerlerin sadece savaşta öldürmelerine, suçluların izole edilmelerine ya da infaz edilmelerine, akıl hastalarının ise evlenmemelerine hükmediyorlar. Diğer bir kısım yorumcular ise artıları eksileri göz ardı ederek, komşularımızın hepsini istisnasız sevmemizi söylüyor. Bunların öğretisine göre eğer yüzü urlarla kaplı birisi ya da bir katil yahut da bir saralı gelip kızınıza evlenme teklif ederse veriniz gitsin. Eğer zekâ özürlüler, fiziki güç ve kafa olarak sağlıklı, normal insanlara karşı savaşıyorlarsa onlara direnmeyiniz, boynunuzu kılıcın altına uzatınız. Tıpkı 'sanat için sanat'ta

olduğu gibi bu 'sevgi için sevgi' öğüdü eğer herhangi bir işlerliğe, güce sahip olsaydı, bu, uzun dönemde insan soyunun tamamen sonunu getirecek, böylece yeryüzünde şimdiye kadar işlenmiş canice cinayetlerin en büyüğü, en muazzamı gerçekleşmiş olacaktı. Farklı yorum sayısı oldukça çok; mademki çok sayıda yorum var, o halde ciddi bir akıl bunlardan birisiyle yetinmeyecek, bu yorum yığınına kendi özel yorumunu eklemek için acele edecektir. Bu yüzden soruyu hiçbir zaman, sizin ifadenizle, felsefe ya da Hıristiyanlık temeline oturtmayınız; böyle yaptıkça sorunun çözümünden uzaklaşmış oluyorsunuz."

Zooloğu dikkatlice dinleyen diyakoz bir süre düşündükten sonra:

"Her bir insanın doğasında var olan ahlakla ilgili (manevi) yasayı filozoflar mı icat etti, yoksa onu vücudumuzla birlikte tanrı mı yarattı?" diye sordu.

"Bilmiyorum. Bu yasa bütün halklar ve bütün çağlar bakımından o derecede genel, o derecede ortak ki, bana kalırsa bunu insanla organik ilişki içinde bulunan bir yasa olarak saymak gerek. Zihinde icat edilmiş değil, hep vardı ve var olmaya da devam edecek! Bu yasanın bir gün mikroskop altında gözlenebileceğini iddia etmiyorum, fakat onun insanla organik ilişkisi açık bir şekilde delillerle gösterilebiliyor: Bildiğim kadarıyla, bütün ciddi beyin rahatsızlıkları ve ruh hastalıkları denilen hastalıklar kendisini her şeyden önce bu manevi yasadan sapma şeklinde belli ediyor."

"Çok güzel. Demek ki, midemiz bizden nasıl yemek istiyorsa, ahlaki duyumuz da bizden komşumuzu sevmemizi istiyor. Öyle mi? Fakat bizim doğamız bencillik sebebiyle vicdanımızın sesiyle ve mantığımızla çelişkiye düşüyor ve bu yüzden kafa patlatacak çok sayıda soru or-

taya çıkıyor. Mademki siz soruları felsefe temeline oturtmamızı istemiyorsunuz, bu durumda ortaya çıkacak bu kadar çok sayıdaki sorunun cevabı için kime başvurmak zorundayız?"

"Matematiksel bilimlere ait elimizde var olan sınırlı bilgiye başvurun. Kanıta ve olguların mantığına güvenin. Doğru, bunlar oldukça kıt, fakat kıt oldukları için felsefe gibi oynak ve belirsiz değil! Ahlaki, manevi yasa, diyelim, sizden insanları sevmenizi istiyor. Ee, ne var bunda? Sevginin tanımı, insanlara hali hazırda ve gelecekte şu veya bu biçimde zarar verebilecek, onları tehlikeye atabilecek bütün etkenlerin bertaraf edilmesini içermek zorundadır. Bilgi birikimimiz ve deliller bize ahlaki ve fiziksel anormalliklerin insanlık için bir tehdit oluşturduğunu söylüyor. Eğer böyleyse o zaman anormalliklerle mücadele etmelisiniz! Eğer anormalliği kabul görmüş bir ölçüt düzeyine yükselterek normal kılmaya gücünüz yetmiyorsa, onu zararsız hale getirmeye, başka bir deyişle onu yok etmeye gücünüz ve beceriniz olmalıdır."

"Yani, sevgi, güçlünün zayıfı alt etmesindedir, öyle mi?"

"Şüphesiz, öyle."

"Fakat, işte, güçlüler Hazreti İsa efendimizi çarmıha gerdiler!" dedi diyakoz, hararetle.

"Mesele şu ki, İsa'yı güçlüler değil, zayıflar çarmıha gerdi. İnsanlık kültürü zayıfladı; zayıflayan uygarlık, varoluş ve doğal ayıklama mücadelesini yok etmeye, sıfıra indirgemeye çalışıyor. Zayıfların hızla çoğalması ve güçlülere üstünlük sağlamaları buradan gelmektedir. Kaba ve iptidai biçimleriyle arılara insani fikirler aşılamayı başardığınızı hayal edin. Bu, ne gibi sonuçlar doğuracaktır? Öldürülmesi gereken parazit erkek arılar canlı kala-

caktır. Tabii, canlı kalan bu parazitler balı yiyip bitirecek, işçi arıların düzen ve ahlakını bozacak, onların kovanda havasızlıktan boğulmalarına yol açacaktır. Süreç, zayıfların güçlülere üstünlüğü ve güçlülerin yozlaşması ile sonuçlanmış olacaktır. İnsanlıkla ilgili olarak da şu anda aynı süreç işlemektedir: Zayıflar güçlüleri kovmaktadır. Henüz uygarlıkla yüz yüze gelmemiş yabanıl topluluklarda en güçlü, en bilge, en ahlaklı kişi en önde gider; o bir önder ve hükümdardır. Uygarlık görmüş bizlerse İsa'yı çarmıha gerdik ve hâlâ da çarmıha germeye devam ediyoruz. Demek ki, bizde yetersiz olan, noksan kalan bir şeyler var... Bu 'bir şeyler'i kendi içimizde yeniden yaratıp geliştirmek zorundayız, aksi halde yanlışlıklar, hatalar sürüp gidecektir."

"Fakat güçlülerle zayıfları birbirlerinden ayırmak için elinizde nasıl bir ölçüt var?"

"Bilgi ve delil. Veremi ve sıracayı hastalığın belirtilerinden teşhis ederler, ahlaksızları ve delileri ise davranışlarından."

"Fakat burada hata yapılabilir!"

"Evet, ama sel tehlikesi varken paçaların ıslanmasından korkulmaz."

"Bu söylediğiniz felsefeye girer," dedi diyakoz, gülerek.

"Hiç de değil! Papaz okulunda okuduğunuz felsefe sizi öylesine bozmuş ki, her şeyde yalnızca sis görmek istiyorsunuz. Genç beyninizi tıka basa doldurduğunuz o soyut bilimler aklınızı delilden, apaçık ortada olandan uzaklaştırdığı, ondan soyutladığı için bu adı almaktadır. Şeytanın gözünün içine dosdoğruca bakın, eğer o bir şeytansa onun şeytan olduğunu söyleyin; izahat için Kant'ı, Hegel'i yardıma çağırmayın."

Zoolog kısa bir aradan sonra konuşmasını sürdürdü.

"İki kere iki dört eder, taş bir taştır. İşte, yarın düellomuz olacak. Siz de ben de düellonun aptalca, saçma bir şey olduğunu, çağını çoktan doldurduğunu, aristokrasinin düellosu ile ucuz meyhanelerdeki sarhoş kavgaları arasında öz itibariyle hiçbir farkın olmadığını söyleyip duruyoruz, ama yine de vazgeçmeyecek, gidip dövüşeceğiz. Demek ki, fikirlerimizden, düşüncelerimizden daha güçlü olan başka bir güç, bir kudret var. Savaşın yağmacılık, barbarlık, vahşet, kardeş kanı dökmek olduğunu bas bas bağırıyoruz; bayılmadan kana bakamıyoruz. Ancak, Fransızların ya da Almanların bize karşı en ufak bir hakareti, derhal kendimizi daha canlı ve daha cesur hissetmemize, galeyana gelmemize, canı gönülden 'hurra!' diye nara atarak düşmana saldırmamıza yetiyor da artıyor bile. Siz din adamları silahlarımızı kutsaması için tanrıya çağrı yaparsınız, kahramanlığımız genel ve içten bir coşku seline, ulusal heyecana yol açar. Bu da demek oluyor ki, bizden daha yüksek olmasa bile, bizden ve bizim felsefemizden daha kudretli bir güç vardır. Bu gücü durduramayız, tıpkı denizin üzerinde yükselen şu bulutu durduramayacağımız gibi. Bu güç karşısında ikiyüzlülük etmeyiniz, ona eliniz cepte iken nanik yapmayınız, 'Ah, ne aptalca! Ah, ne kadar köhne! Ah, yazılı kaynaklara uymuyor!' diye söylenmeyiniz; doğrudan o gücün gözünün içine bakınız, onun akla uygun geçerliliğini kabul ediniz. O güç, örneğin zayıf karakterli birisini, sıracalı bir hastayı, soysuzlaşmış bir kavmi yok etmek istediğinde, ona, haplarınızla, yanlış yorumlanmış İncil alıntılarınızla engel olmayınız. Leskov'un* 'Vicdanlı Danil' hikâyesi vardır; Danil şehrin dışında cüzzamlı bir

* Nikolay S. Leskov (1831-1895): Rus roman, hikâye ve oyun yazarı, gazeteci ve dergici. Metinde yazarın "Vicdanlı Danil Efsanesi" (Legenda o sovestnom Danile) adlı hikâyesi kastedilmektedir. *-Rus. ed.*

hasta bulur, sevgi ve İsa aşkına onu besler, giydirir, ısıtır. Eğer bizim bu Danil insanları gerçekten sevseydi o cüzzamlıyı şehirden mümkün olduğu kadar uzağa götürerek bir hendeğe atardı ve kendisi dönüp sağlıklı kimselere hizmet ederdi. İsa bizlere akla uygun, makul ve yararlı bir sevgi anlayışı miras bırakmıştır diye umuyorum."

"Ne tuhaf adamsınız!" diyerek güldü diyakoz. "İsa'ya inanmıyorsunuz, peki, onun adını neden bu kadar sık dile getiriyorsunuz?"

"Hayır, inanıyorum. Fakat kendi tarzımda, sizin tarzınızda değil tabii ki. Ah, diyakoz, diyakoz!" diyerek güldü zoolog; diyakozu belinden kavrayarak, neşeyle, "Ee, yarın düelloya gidiyor muyuz?" dedi.

"Unvanım izin vermez, yoksa gelirdim."

"Unvanım derken neyi kastediyorsunuz?"

"Ben bir din adamıyım. Kutsanmış insanım."

"Ah, diyakoz, diyakoz!" diye yineledi gülerek Von Koren. "Sizinle sohbeti seviyorum."

"İnanç sahibi olduğunuzu söylüyorsunuz," dedi diyakoz. "Nasıl bir inanç bu? Benim rahip bir amcam var, öylesine inançlı ki, kuraklık olduğunda yağmur duası için kıra giderken dönüşte ıslanmasın diye yanına şemsiyesini ve deri yağmurluğunu alır. İnanç dediğiniz işte böyle olur! Hazreti İsa'dan bahsederken yüzü parıltıyla dolar ve onu dinleyen bütün köylü kadınların, mujiklerin gözleri yaşla dolar. Rahip amcam o bulutu durdurabilir, bahsettiğiniz her çeşit gücü bozguna uğratabilirdi. Evet... İnanç dağları yerinden oynatır."

Diyakoz gülerek zoloğun omzunu sıvazladı. Sonra konuşmasını sürdürdü:

"Evet... Siz sürekli olarak dersler veriyor, denizin derinliklerini araştırıyor, güçlü ile zayıfı birbirinden ayırı-

yor, kitaplar yazıyor ve düello çağrıları yapıyorsunuz ve yine her şey aynen eski yerinde duruyor, değişmiyor; oysa bir de şuna bakın: Sıska, zayıf bir ihtiyar kutsal nefesiyle yalnızca tek bir söz söylüyor ya da kılıcını kuşanmış yeni bir Muhammed, atının üzerinde Arap diyarından bu tarafa doğru dörtnala geliyor ve sizin her şeyiniz bir anda tarumar oluyor, Avrupa'da taş üstünde taş kalmıyor."

"Ama diyakoz, bu söylediklerin kesinlikten uzak, suya yazılmış birer yazıdan ibaret!"

"Emeksiz inanç bir ölüden ibarettir; inançsız emek ise daha da kötüdür, sadece zaman kaybıdır, başka da bir şey değil," dedi diyakoz.

Kıyıda peyda olan doktor, zoologu ve diyakozu görünce onların yanına geldi.

"Her şey hazır gibi gözüküyor," dedi, derin derin nefes alarak. "Govorovski ve Boyko düello tanıkları olacak. Sabah beşte yola çıkılacak," Gökyüzüne bakarak, "Nasıl da kapandı! Hiçbir şey görünmüyor, hemen şimdi yağmur boşalacak gibi."

"Umuyorum sen de bizimle geliyorsundur?" diye sordu Von Koren.

"Hayır, tanrı esirgesin. Bugün yeterince eziyet çektim. Benim yerime Ustimoviç gelecek. Onunla konuştum."

Denizin üzerinde uzaklarda bir şimşek parladı ve sonra derinden gelen peş peşe gök gürlemeleri duyuldu.

"Fırtına öncesi hava ne kadar da boğucu!" dedi Von Koren. "Bahse girerim ki, sen çoktan Laevski'ye uğradın ve göğsüne başını dayayarak ağladın."

"Neden ona uğrayacakmışım?" diye yanıtladı doktor şaşkınlıkla. "Daha da neler!.."

Doktor, Laevski'ye rastlama umuduyla bulvar ve cadde üzerinde güneş batana kadar birkaç kez tur atmıştı. Gös-

terdiği aşırı öfkeden ve daha sonrasında sergilediği ani iyi yüreklilik gösterisinden utanıyordu. Laevski'den şakacı bir üslupla özür dilemek, onu azarlamak ve peşinden de sakinleştirmek istiyordu. Ayrıca, ona düellonun Ortaçağ barbarlığının bir kalıntısı olduğunu, ilahi buyruğun, barışmalarına vesile olsun diye onları düelloda buluşturduğunu söylemek arzusundaydı. Olağanüstü zekâya sahip bu harikulade iki insan yarın karşılıklı ateş ettikten sonra birbirlerinin mert, soylu karakterlerini takdir edecek ve dost olacaklardı... Fakat doktor, Laevski ile bir türlü karşılaşamamıştı.

"Neden ona uğrayacakmışım?" diye yineledi Samoylenko. "Ben ona hakaret etmedim, o bana etti. Tanrı aşkına söyler misin, bana niye saldırdı? Ona ne kötülük yaptım? Misafir odasına giriyorum, ortada hiçbir sebep yokken, ansızın bana 'ispiyoncu!' diyor. Aman tanrım! Bana söylesene, tartışma nasıl başladı? Sen ona ne dedin?"

"Ben ona durumunun ümitsiz olduğunu söyledim. Ve bunda haklıydım da. Yalnızca dürüstler ve düzenbazlar her türlü durumdan çıkış yolunu bulabilirler, fakat aynı anda hem dürüst hem düzenbaz olmayı arzulayanlar için çıkış yolu yoktur. Fakat beyler saat on bir olmuş, yarın erken kalkmamız gerek."

Aniden şiddetli bir rüzgâr koptu; deniz kıyısında bir toz bulutu yükseldi, rüzgâr toz bulutunu havada hızla döndürdü. Hortumun uğultusu denizinkini bastırdı.

"Fırtına!" dedi diyakoz. "Gitmeliyiz, aksi halde gözlerimiz tozla dolacak."

Giderlerken Samoylenko şapkasını eliyle tutarak iç geçirdi ve:

"Bu gece gözüme uyku girmez sanırım," dedi.

"Sen hiç endişelenme!" dedi zoolog. "İçin rahat edebilir, düello ciddi bir şey olmadan sona erecek. Laevski yüce gönüllülük gösterip havaya ateş edecektir, aksini yapamaz; bense muhtemelen ateş bile etmeyeceğim. Laevski yüzünden mahkemelerde sürünmek, zaman kaybetmek istemem... Astarı yüzünden pahalı! Söz açılmışken, düellonun cezası ne kadar?"

"Tutuklanma, karşı tarafın ölümü halinde üç yıla kadar bir kalede hapis."

"Petropavlovski Kalesi'nde* mi?"

"Hayır, sanırım askerî bir kalede."

"Gerçi bu delikanlıya bir ders vermek de gerekiyor ya!"

Arkalarında, denizin üzerinde bir şimşek çaktı; şimşeğin ışığıyla evlerin çatıları ve dağlar bir an için görünüp tekrar karanlığa gömüldü. Bulvara yaklaştıklarında üç arkadaş vedalaşarak ayrıldı. Von Koren, doktorun arkasından:

"Umarım hava yarın bize engel çıkarmaz!" diye bağırdığında doktor karanlıkta gözden tamamen kaybolmuş, ayak sesleri de kesilmişti.

"Kim bilir! Allah vere de çıkarmasa!"

"İyi geceler!"

"Gece mi, ne olmuş? Ne dedin?"

Rüzgârla denizin uğultusu gök gürlemelerine karışınca bir şey işitmek mümkün olmuyordu.

"Bir şey yok!" diye bağıran zoolog telaşla evinin yolunu tuttu.

---

* Petropavlovski Kalesi: 1703'te I. Petro tarafından St. Petersburg'un Tavşan (Zayaçiy) Adası'nda yaptırılan ve sonraki dönemlerde politik hapishane olarak kullanılan kale. *-çev.*

XVII

... Elemin yüküyle bezgin zihnime,
Ezici düşünceler üşüşüyor sürüyle;
Belleğim sessizce açıp seriyor
Uzun tomarını önüme;
Ve okurken hayatımı nefretle,
Ürperiyor ve lanetliyorum,
Acıyla sızlanıyor, acı gözyaşı döküyorum,
Ama silemiyorum hüzünlü satırların tekini bile.*

Aleksandr Puşkin

YARIN ONU ÖLDÜRSELER DE, hayatını bağışlayarak alay etseler de bir şey fark etmez, o artık bir ölüdür. Bu onursuz kadın utanç ve ümitsizlik içinde kendini öldürse de, sefalet içinde sürüm sürüm sürünse de bir şey fark etmez, o artık bir ölüdür...

Akşamın geç saatlerinde masanın başında oturan ve hâlâ ellerini ovuşturmaya devam eden Laevski'nin kafasından işte bu düşünceler geçiyordu. Ansızın küt diye açılan pencereden odaya güçlü bir rüzgâr doldu, masanın üzerindeki kâğıtlar havaya uçuştu. Laevski pencereyi kapadı, kâğıtları toplamak üzere yere eğildi. Vücudunda yeni bir terslik, daha önce hiç yaşamadığı bir hantallık hissetti; kendi hareketlerini âdeta tanıyamadı. Dirseklerini sağa sola çarparak, omuzlarını yukarı çekerek ürkek ürkek yürüdü, masaya oturduğunda yeniden ellerini ovuşturmaya başladı. Gövdesi kıvraklığını kaybetmişti.

Ölüm öncesi insanlar genellikle yakınlarına bir not yazar. Bunu hatırlayan Laevski bir kalem alarak titrek el yazısıyla:

---

* Aleksandr Puşkin'in "Vospominanie" (Anılar, 1829) şiirinden. *-çev.*

"Anneciğim!" diye yazdı.

Laevski annesine, onurunu yitirmesine sebep olduğu Nadejda Fyodorovna'ya, bu bedbaht, yapayalnız, yoksul ve zayıf kadına, varlığına inandığı o bağışlayıcı tanrı adına, başını sokacak bir yer vermesini, okşayıcı sözlerle onu teselli etmesini, ayrıca annesinin her şeyi, ama her şeyi, her şeyi unutmasını ve bağışlamasını, katlanacağı fedakârlıkla oğlunun korkunç günahının kefaretini, bir parçasını da olsa, ödemesini yazmak istiyordu. Fakat annesinin, o şişman, sağlam yapılı, yaşlı kadının sabahları başında dantelli başlığı, arkasında dalkavuğu ve süs köpeği olduğu halde evden bahçeye çıkışını hatırladı. Buyurgan ses tonuyla bahçıvana ve hizmetçiye nasıl bağırdığını, yüzünü nasıl bir kibir ve kendini beğenmişlik ifadesi kapladığını hatırladı; bütün bunlar belleğine üşüştü ve yazdığı sözcüğün üzerini çizdi.

Çakan şimşeğin parlak ışığı üç pencerenin üçünü de aydınlattı, peşinden uzun, kulakları sağır eden bir gök gürültüsü koptu; ilkin boğuk bir gürleme duyuldu, arkasından büyük gürültü ve çatırtıların yankısı geldi. Çatırtıların şiddetinden pencerelerin camları zangırdadı. Laevski yerinden kalktı, pencereye yaklaşarak alnını cama dayadı. Dışarıda yağmur öncesi, sert, azametli bir fırtına vardı. Ufukta fırtına bulutları denizin üzerine beyaz kurdeleler şeklinde şimşekler yağdırıyor, çakan şimşeklerin ışıkları ta uzaklara kadar göz alabildiğine uzayıp giden karanlık boşluktaki yüksek, siyah dalgaları aydınlatıyordu. Sağda solda ve tabii evin üstünde de şimşekler çakıyordu.

'Fırtına!' diye mırıldanan Laevski'nin içinde, herhangi bir varlığın ya da herhangi bir nesnenin –bu bir şimşek ya da bulut da olabilirdi– önünde dua etme arzusu doğdu: "Sevgili fırtına!.."

Çocukluğunda yağmur öncesi fırtınada bahçeye şapkasız nasıl koştuğunu, sarı saçlı, mavi gözlü iki kızın onu bahçede nasıl kovaladığını ve yağmurun onları nasıl ıslattığını hatırladı. Coşku içinde kahkahalar atarlardı; fakat şiddetli bir gürleme koptuğunda kızlar safça erkek çocuğu diye onun göğsüne sokulur, o ise haç çıkararak hızlı hızlı "Kutsal, kutsal, kutsal..." diye dua okumaya çalışırdı. Ah, sizler, saf, harikulade hayatın ilk izleri, nereye kayboldunuz, hangi denizde boğuldunuz? Gök gürültüleri artık onu korkutmuyor, doğayı sevmiyor, tanrısı da yok; bir zamanlar tanıdığı bütün saf, insanlara güvenen kızları, o ve onun yaşıtları mahvetti. Bütün hayatı boyunca kendi öz bahçesine tek bir fidan dikmedi, bir tutam yeşil ot bile yetiştirmedi; canlıların ortasında yaşadı ama tek bir sineğin bile canını kurtarmadı, yalnızca yıktı, mahvetti, yalan söyledi, yalan söyledi...

Uçuruma düşen birisinin çalılara tutunmaya çalışması gibi, Laevski, sarılacak parlak bir hatıra bulmaya çalışarak:

'Geçmişimde kötü olmayan bir şey var mı?' diye soruyordu kendisine.

Jimnazyum? Üniversite? Hepsi yalan, düzmece! Kötü bir öğrenciydi, kendisine öğretilen her şeyi unuttu. Topluma hizmet? Bu da yalan, zira memuriyet hayatında hiçbir iş yapmadı, bedavadan maaş aldı. Yaptığı hizmet hazinenin parasını zimmetine geçirmek, ancak bunun bir cezası yok.

Onun gerçeğe ihtiyacı yoktu, zaten gerçeğin peşinde de değildi; kötülük ve yalanla efsunlanmış vicdanı ya uyuyor ya da susuyordu. Sanki yabancı birisiymiş ya da başka bir gezegenden gelmiş gibi insanların ortak faaliyetlerine asla katılmıyordu; insanların acılarına, fikirlerine, inançlarına, bilgilerine, arayışlarına, mücadelelerine tamamen kayıtsız-

dı. İnsanlara tek bir iyi söz söylemezdi, bayağılıktan uzak, yararlı tek bir satır yazmazdı. İnsanlara tek kuruşluk bir yararı dokunmadı, yalnızca onların ekmeklerini yedi, şaraplarını içti, nikâhlı karılarını kaçırdı, onların fikir ve düşünceleriyle yaşadı. İnsanların gözünde ve kendi vicdanında o rezil, asalak hayatını haklı gösterebilmek için, her zaman, sanki onlardan daha yüksek ve daha iyiymiş gibi bir tavır takınmaya çalıştı. Yalan, yalan ve yalan...

Laevski akşam Myuridov'un evinde gördüklerini çok canlı olarak hatırlıyordu; duyduğu ıstırap ve tiksintiden dayanılmaz bir ürküntüye kapılmıştı. Kirilin ve Açmianov iğrençtiler, ancak onlar sadece onun kendisinin başlattığı bir olayı devam ettirmişlerdi; onlar kendisinin suç ortakları ve çıraklarıydı. Kendisine erkek kardeşinden daha fazla güvenen genç, zayıf iradeli bir kadını kocasından, dostlarından ve yurdundan koparark alıp buralara, sıcağın, sıtmanın ve can sıkıntısının kol gezdiği bu topraklara getirmişti. Genç kadın her gün onun aylaklığını, yanlışlarını ve yalanlarını tıpkı bir ayna gibi kendinde yansıtmak zorunda kalmış, güdük, silik, acınacak hayatını bunlarla, yalnızca bunlarla doldurmuştu. Sonra, genç kadından bıkmaya ve ondan nefret etmeye başlamıştı; fakat onu terk edecek kadar yürekli olmadığı için kadını yalanlarıyla, tıpkı bir örümcek ağı gibi gittikçe daha sıkıca sarıp sarmalamaya gayret etmişti... Bu adamlar şimdi geri kalanı tamamlıyorlardı.

Laevski kâh masanın başına dönüp oturuyor kâh kalkıp yeniden pencerenin yanına gidiyordu; mumu söndürüyor, sonra yeniden yakıyordu. Yüksek sesle kendine lanet okuyor, ağlıyor, yakınıyor, af diliyordu; birkaç kez ümitsizlik içinde masaya koşarak kâğıda "Anneciğim!" diye yazdı.

Annesinden başka akrabası ve yakını yoktu; fakat annesi ona nasıl yardım edebilirdi ki? Neredeydi o şimdi? Önünde diz çökmek, ellerini ve ayaklarını öperek ondan af dilemek için Nadejda Fyodorovna'ya koşmak istiyordu, fakat kadıncağız onun kurbanıydı ve sanki o bir ölüymüş gibi Laevski ondan korkuyordu.

'Hayatım mahvoldu!' diye mırıldandı, ellerini ovuşturarak. 'Hâlâ neden hayattayım sanki, tanrım!..' O kendi donuk yıldızını iterek gök kubbeden uzaklaştırmıştı, o artık sönmüş, izi gecenin karanlığına karışmıştı. Yıldızı bir daha gökyüzüne dönemezdi, zira hayat insana yalnızca bir kez veriliyordu ve bunun tekrarı yoktu. Eğer geçmişte kalan günleri ve yılları geri getirmek mümkün olsaydı, o, geçmişteki bütün yalanlarını gerçek ile, aylaklıklarını emek ve alınteriyle, can sıkıntısını sevinçle değiştirir, çaldığı temiz, saf hayatları yeniden sahiplerine geri verir, tanrıyı, doğruyu ve adaleti arar bulurdu. Fakat bu imkânsızdı, tıpkı sönen bir yıldızı yeniden gökyüzüne döndürmenin mümkün olmaması gibi. Bu imkânsızlık onun ümitsizliğe kapılmasına sebep oluyordu.

Fırtına geçince Laevski açık pencerenin önünde otururak sakin sakin başına gelecekleri düşünmeye başladı. Von Koren muhtemelen onu öldürecekti. Bu adamın açık seçik, soğukkanlı ideolojisi zayıf ve yararsız kimselerin yok edilmesine izin veriyordu. Eğer Von Koren karar anında bu görüşünü değiştirecekse, bu, tamamen Laevski'nin onda uyandırdığı nefret ve tiksintinin yardımıyla olacaktı. Eğer hedefi tutturamaz ya da nefret ettiği düşmanıyla alay etmek için onu sadece yaralamakla ya da havaya ateş etmekle yetinirse bu durumda Laevski ne yapacaktı? Nereye gidecekti?

Laevski kendi kendine soruyordu:

'Petersburg'a gitmek? Ama bu, şu anda lanetlediğim o eski hayata yeniden dönmek anlamına gelecektir. Göçmen kuşlar gibi yer değiştirerek kurtuluş arayan birisi hiçbir şey bulamayacaktır, zira onun için her yer birdir. Kurtuluşu insanlarda aramak? Kimde ve nasıl arayacaktı? Samoylenko'nun iyi yürekliliği ve yüce gönüllülüğü de tıpkı diyakozun komiklikleri ya da Von Koren'in nefreti gibi onun kurtuluşuna yardım edemeyecektir. Kurtuluşu yalnızca kendinde aramalı insan, eğer bulamıyorsan o takdirde zaman kaybetmenin bir anlamı yok, kendini öldürmen gerek, işte bu kadar..."

Kaleskanın sesi duyuldu. Ortalık aydınlanmıştı. Evin yanından geçen araba biraz ileriden geri döndü, tekerlekleriyle ıslak kumda gıcırtılı sesler çıkararak gelip evin yanında durdu. Kaleskada iki kişi oturuyordu.

Laevski pencereden onlara:

"Bir dakika bekleyin! Şimdi geliyorum!" diye seslendi. "Uyanığım. Vakit ne çabuk geldi?"

"Evet vakittir. Saat dört. Daha yol gideceğiz..."

Laevski paltosunu ve şapkasını giydi, cebine sigarasını koydu ve düşünceye dalarak ayakta bir süre bekledi; ona sanki yapması gereken başka bir şey daha varmış gibi geldi. Caddede tanıklar alçak sesle konuşuyor, atlar burunlarından gürültüyle soluyordu; bu sesler, herkesin henüz uyuduğu, şafağın yeni yeni söktüğü sabahın bu erken, nemli saatlerinde Laevski'nin yüreğini kötü önseziye benzer bir kederle doldurdu. Ayakta biraz düşündükten sonra yatak odasına geçti.

Nadejda Fyodorovna sıkıca battaniyeye sarınmış vaziyette, yatağının üzerine boylu boyunca uzanmış yatıyordu. Yerinden kımıldamadı, bu haliyle, özellikle başının biçimiyle Mısır mumyalarını anımsatıyordu. Laevski sessiz-

ce ona baktı, içinden ondan özür diledi ve eğer yukarıda gökler katı boş değilse, orada gerçekten bir tanrı varsa, o tanrı bu kadıncağızı koruyacaktır diye düşündü. Eğer tanrı yoksa, o zaman ölsün daha iyi, yaşaması için bir sebep yok.

Nadejda Fyodorovna ansızın yerinden sıçradı, doğrularak yatağın içinde oturdu. Solgun yüzünü yukarıya çevirerek korku içinde Laevski'ye baktı.

"Sen misin? Fırtına geçti mi?" diye sordu.

"Geçti."

Olanları hatırladı, iki eliyle başına kavradı, zangır zangır titremeye başladı.

"Ne kadar korkunç, perişan durumdayım!" dedi. "Halimin korkunçluğunu bir bilebilseydin!" Gözlerini süzerek konuşmasını sürdürdü: "Gelip beni öldürmeni ya da bu yağmur ve fırtınada evden kovup sokağa atmanı bekledim; sense ağırdan aldın... Bir türlü gelemedin..."

Laevski ani bir hareketle onu sıkıca kucakladı, dizlerini, ellerini öpücüklere boğdu. Sonra Nadejda Fyodorovna olanları düşünerek irkildi, Laevski'ye bir şeyler mırıldandı; Laevski onun saçlarını okşadı, yüzüne dikkatlice baktı. Bu bedbaht, günahkâr kadının kendisinin yegâne dostu, hısmı olduğunu, hiç kimsenin onun yerini alamayacağını anladı.

Evden çıkıp arabaya bindiğinde eve canlı olarak dönmeyi gönlünden geçirdi.

XVIII

DİYAKOZ YATAĞINDAN KALKIP GİYİNDİ, kalın boğumlu bastonunu alarak sessizce evden çıktı. Hava karanlıktı, caddeye çıktığında ilk anlarda bastonunu bile göremiyordu. Gökyüzünde tek bir yıldız yoktu, yağmur

tekrar yağacakmış gibi görünüyordu. Etrafa ıslak kumun ve denizin kokusu sinmişti.

Bastonunun kaldırımda nasıl takırtılı sesler çıkardığını, bu takırtının gecenin sessizliğinde büyük bir gürültüyle nasıl tek başına boşluğa yayıldığını fark eden diyakoz: 'Umarım Çeçenler saldırmaz!' diye düşündü.

Diyakoz şehir dışına çıktığında artık yolu ve bastonunu seçebiliyordu; karanlık gökyüzünde yer yer yamayı andıran donuk bulutlar vardı. Çok geçmeden bir yıldız göründü ve tek gözünü ürkek ürkek kırptı. Diyakoz yüksek kayalıklardan oluşan kıyı şeridi boyunca yürüyor ve denizi göremiyordu. Aşağıda uyuyan denizin karanlıkta görünmeyen üşengeç dalgaları âdeta "uf!" diye iç geçirerek ağır ağır kıyıya vuruyordu. Ne kadar da yavaştılar! Adımlarını sayan diyakoz ilk dalga ile ikinci dalga arasında sekize kadar saymayı başardı, altı adım sonra ise üçüncü dalganın sesini duydu. Önceki gibi yine hiçbir şey görünmüyordu; karanlıkta denizin tembel, uykulu uğultusu ve tanrının büyük kargaşayla baş etmeye çalıştığı günlerdeki, sonsuz kadar uzak, akıl erdirilemez zamanın tıkırtıları duyuluyordu.

Diyakoz içinde bir ürperti hissetti. İnançsız kişilerle arkadaşlık ettiği ve hatta onların düellolarını seyretmeye gittiği için tanrının kendisini cezalandırmamasını diledi. Gerçi kansız, saçma ve gülünç bir düello olacaktı ama ne olursa olsun düello bir putperestlik temaşa geleneğiydi ve bir din adamının bu gösteride hazır bulunması hiç de uygun bir davranış değildi. Durdu ve geri döneyim mi diye düşündü. Fakat içindeki güçlü, ele avuca sığmaz merak duygusu şüphelerine ağır bastı ve yoluna devam etti.

'İnançsızlar ama iyi kalpli insanlar, ruhları kurtarılır' diye kendini avuttu. "Mutlaka kurtarılacaktır!" diye yüksek sesle söylendi ve bir sigara yaktı.

İnsanları adil, doğru yargılayabilmek için onların meziyetlerini, niteliklerini hangi ölçütlerle değerlendireceğiz? Diyakoz ruhban okulundaki düşmanı müfettişi hatırladı; müfettiş tanrıya inanıyor, kimseyle düello yapmıyor ve iffetli bir hayat yaşıyordu; fakat bu kişi diyakoza bir zamanlar kumlu ekmek yedirmişti ve bir keresinde neredeyse kulağını koparıyordu. Eğer insanlık ve insan hayatı bu kadar akılsızca tasarlanmış ise, eğer devletin ununu çalan bu zalim hilekâr müfettişe koca okulda herkes tarafından saygı duyuluyorsa, onun sağlığı ve ruhunun kurtuluşu için dua ediliyorsa, bu takdirde Von Koren ve Laevski gibi kişilerin sırf inançsız oldukları için dışlanmaları adalete sığar mı? Diyakoz bu soruya yanıt aramaya başladı, ancak Samoylenko'nun bugünkü gülünç halini hatırlayınca düşünce silsilesi koptu. Yarın ne büyük bir eğlence olacak! Diyakoz çalıların arkasına saklanarak düelloyu nasıl izleyeceğini, yarın öğle yemeğinde Von Koren övünmeye başlayınca kahkaha atarak ona düellonun bütün ayrıntılarını nasıl anlatmaya başlayacağını hayalinde canlandırdı.

"Bütün bunları nereden biliyorsunuz?" diye soracaktı zoolog, o ise "İşte işin püf noktası burada. Evde oturdum, ama her şeyi biliyorum," diye yanıt verecekti.

'Düelloyu gülünç bir tarzda kaleme almalı, kayınpeder okuyup gülsün' diye düşündü diyakoz; 'o kendisine yazılan ya da anlatılan gülünç şeyleri lezzetli bir kaşaya tercih eder.'

Sarı Çay vadisi karşıda uzayıp gidiyordu. Yağmurdan dolayı çay daha gür ve daha azgın akıyordu, eskisi gibi homurdanmıyor, gürlüyordu. Şafak sökmeye başladı. Gri, solgun seher, fırtına bulutuna yetişmek için batıya doğru koşan bulutlar, sislerle kaplı dağlar ve ıslak ağaçlar, hepsi diyakoza çirkin ve hırçın gözüktü. Çayda elini yüzünü yı-

kadı, sabah duasını okudu. Canı çay içmek ve kayınpederinin evinde her sabah smetana ile birlikte servis edilen sıcak puf böreklerinden yemek istedi. Karısını ve onun piyanoda çaldığı "Geri getirilemez" şarkısını hatırladı. Ne tür bir kadındı? Diyakozu kızla tanıştırmaları, kızın istenmesi ve evlenmeleri, hepsi bir haftada olup bitmişti. Evlenmeleri üzerinden daha bir ay bile geçmemişti ki onu görevli olarak buraya gönderdiler. Dolayısıyla, karısının nasıl bir insan olduğunu anlamaya zamanı olmamıştı. Ama yine de onu özlüyordu. 'Ona mektup yazmalıyım' diye düşündü.

Duhanın bayrağı yağmurdan ıslanmış ve pörsümüş, ıslak çatısıyla duhanın kendisi de eski haline göre sanki daha koyulaşmış ve alçalmıştı. Kapının önünde bir kağnı duruyordu. Kerbalay, iki Abaza ve şalvarlı genç Tatar bir kadın –Kerbalay'ın karısı ya da kızı olmalıydı– duhandan dışarıya taşıdıkları içi dolu çuvalları kağnıya, mısır saplarının üzerine istif ediyorlardı. Kağnının yanında bir çift eşek, başlarını öne eğmiş duruyordu. Yükün yerleştirilmesi bitince iki Abaza ve Tatar kadın çuvalların üzerini samanla örtmeye başladı, Kerbalay ise aceleyle eşekleri kağnıya koştu. Diyakoz, muhtemelen kaçak mal, diye düşündü.

İşte iğne yaprakları kurumuş devrik ağaç, işte ateşin kararttığı yer. Piknik en ince ayrıntılarıyla diyakozun belleğinde canlandı; ateş, Abazaların şarkı söyleyişleri, piskoposlukla ilgili tatlı hayaller, haç alayı... Yağmurdan dolayı daha gür akan Kara Çayın rengi daha da kararmıştı. Diyakoz, bitki köklerini sürükleyen çamurlu suların üzerinden aştığı dar köprüyü büyük bir dikkatle geçti, küçük merdiveni tırmanarak mısır kurutma ambarına girdi.

Samanların üzerine uzanırken Von Koren'i hatırlayarak:

'Harika bir kafa!' diye içinden geçirdi. 'Güzel bir kafa, tanrı sağlık versin. Fakat içi zalimce düşüncelerle dolu...'

Von Koren ve Laevski birbirlerinden niçin nefret ediyor? Ne için düello yapıyorlar? Eğer onlar çocukluklarında diyakozun yaşadığı yoksulluğu çekselerdi, eğer onlar, kara cahil, katı yürekli, açgözlü, çıkarcı, kuru ekmek kabuğu kemiren, kaba ve ilkel davranan, döşemeye tüküren, yemek ve ibadet sırasında bile geğiren insanların arasında yaşasalardı, eğer çocukluklarındaki rahat hayat koşulları ve çevrelerindeki seçkin insanlar onları şımartmasaydı, bu iki insan birbirine koşar, karşılıklı olarak kusurlarını seve seve bağışlar ve birbirlerinin mevcut meziyetlerini takdir ederlerdi. Dünyada sırf dış görünüş olarak bile düzgün, iyi insan ne kadar az! Doğru, Laevski kaçık, serseri, tuhaf bir adam, fakat o hırsızlık yapmıyor, gürültüyle döşemeye tükürmüyor, "tıka basa yiyorsun ama çalışmak istemiyorsun" diyerek yediğini karısının başına kakmıyor, çocukları dizginle dövmüyor ya da hizmetçilerine kokmuş et yedirmiyor. Bütün bunlar ona hoşgörüyle bakmamız için acaba yeterli sebep sayılmaz mı? Kaldı ki, kendi kusurları en çok onun başına dert açıyor, tıpkı yaralarının acısını en çok hastanın kendisinin hissetmesi gibi. Von Koren ve Laevski, can sıkıntısından ya da birtakım yanlış anlaşılmalar yüzünden, birbirlerinde soysuzlaşma, neslin yok olması, soya çekim ve bunlara benzer anlaşılması güç şeyler aramak yerine, biraz daha aşağıya inselerdi, nefret ve öfkelerini, kara cehaletten, açgözlülükten, başa kakmalardan, pislikten, galiz küfürden, kadın çığlıklarından inin inim inleyen sokaklara yönlendirselerdi çok daha iyi olurdu...

At arabasının gürültüsü diyakozu düşüncelerinden uyandırdı. Ambarın kapı aralığından baktı, kaleskanın üzerinde üç kişi vardı: Laevski, Şeşkovski ve posta telgraf müdürü.

"Dur!" dedi atlara Şeşkovski.

Üçü de arabadan indi, bir süre bakıştılar. Üstündeki çamurları silkeleyen Şeşkovski:

"Daha gelmemişler," dedi. "Şimdilik, gidip uygun bir yer arayalım. Burası dar, dönecek yer yok."

Çay boyunca yukarıya doğru yürüdüler ve kısa bir süre sonra gözden kayboldular. Tatar sürücü geçip kaleskaya oturdu, kafasını omzuna yaslayarak uyumaya başladı. On dakika kadar bekleyen diyakoz ambardan dışarı çıktı; kendisini tanımasınlar diye başındaki siyah şapkayı çıkarmıştı. Çömelerek ve etrafı gözetleyerek kıyı boyunca çalılıkların ve mısırların içinden kendine yol bularak yürüdü. Otlar ve mısırlar yaştı, ağaçlardan ve çalılardan diyakozun üzerine iri damlalar düşüyordu. Giysisinin ıslanan ve çamurdan kirlenen eteğini yukarı toplayarak:

'Rezalet!' diye mırıldandı. 'Bilseydim gelmezdim.'

Diyakoz kısa bir süre sonra onların seslerini duydu, hemen peşinden de kendilerini gördü. Laevski ellerini ceketinin yenlerine sokmuş, kamburunu çıkararak ufak bir düzlükte bir aşağı bir yukarı hızlı hızlı yürüyordu. Tanıklarsa kıyıda ayakta durmuş sigara sarıyordu.

Laevski'nin yürüyüşünü tanıyamayan diyakoz, 'Çok garip...' diye düşündü. 'Âdeta yaşlı bir adam!' Saatine bakan posta müdürü:

"Onların yaptığı saygısızlık!" dedi. "Bilge kişiler açısından geç kalmak iyi bir şey olabilir, ama bana göre bir alçaklık."

Kara sakallı şişman bir adam olan Şeşkovski etrafa kulak kabartarak:

"Geliyorlar," dedi.

XIX

DÜELLONUN YAPILACAĞI düzlüğe gelen Von Koren iki kolunu doğu yönüne doğru uzatarak:

"Hayatımda ilk kez görüyorum! Ne harika!" dedi. "Bakınız, yeşil ışık huzmeleri!"

Doğuda dağların arkasından iki yeşil ışık huzmesi yükseliyordu. Gerçekten görmeye değerdi. Güneş doğuyordu.

Zoolog başıyla Laevski'nin şahitlerini selamlayarak:

"Merhabalar! Gecikmedim ya?" diye sordu.

Von Koren'in ardından tanıkları da geldi. Beyaz üniformalar giymiş, aynı boyda, çok genç iki subaydı bunlar: Boyko ve Govorovski. Ayrıca, sıska, çekingen Doktor Ustimoviç de gelmişti. Doktor bir elinde içinde bir şeyler bulunan bir bohça taşıyordu, diğer eli arkasındaydı. Genellikle arkadaki elinde sırtına paralel olarak tuttuğu baston olurdu. Doktor bohçayı yere koydu, boşta kalan elini de arkasına götürdü, kimseyle selamlaşmaksızın düzlükte gezinmeye başladı.

Laevski, kısa bir süre sonra ölmesi muhtemel bir kişi olarak dikkatleri üzerinde topladığı için bir huzursuzluk ve bitkinlik hissediyordu. Kendisini bir an evvel ya öldürmelerini ya da eve götürmelerini arzuluyordu. Güneşin doğuşunu hayatında ilk kez şimdi görüyordu. Gün doğumu, yeşil ışık huzmeleri, nem, ıslak potinli insanlar Laevski'nin gözüne, kendi hayatıyla ilişkisi olmayan birer fazlalık, gereksiz şeyler olarak görünüyor, canını sıkıyordu. Bütün bunların onun düşünceleriyle, geçirdiği zor geceyle, hissettiği suçluluk duygusuyla en ufak bir ilişkisi yoktu; işte bu yüzden düelloyu beklemeden seve seve çekip gidebilirdi.

Von Koren'in heyecanı gözden kaçmıyordu, sanki onu her şeyden daha çok yeşil ışıklar ilgilendiriyormuş gibi davranarak heyecanını saklamaya çalışıyordu. Tanıkların kafaları karışıktı; neden burada oldukları, ne yapmaları gerektiği sorularına yanıt ararcasına birbirlerine bakıyorlardı.

"Bana kalırsa, beyler, daha fazla ileriye gitmeye gerek yok," dedi Şeşkovski. "Burası uygun."

"Evet, şüphesiz," diye onayladı onu Von Koren.

Bir sessizlik oldu. Yürümekte olan Ustimoviç birden ani bir hareketle Laevski'ye döndü, alçak sesle:

"Benim koşullarımı muhtemelen size henüz bildirme fırsatı bulamadılar," dedi, nefesini doğrudan onun yüzüne doğru veriyordu. "Her iki taraf da bana on beşer ruble ödeyecek. Hasımlardan birisi ölürse hayatta kalan otuz rublenin tamamını ödeyecek."

Laevski, Ustimoviç'i daha önceden tanıyordu, fakat onun donuk gözlerini, gür bıyıklarını, verem hastalarına özgü cılız boynunu şimdi ilk kez yakından görüyordu. O, doktor değil bir tefeciydi! Nefesi nahoştu, sığır eti kokuyordu. 'Dünyada ne tür insanlar var!' diye düşünen Laevski:

"Peki, tamam," dedi.

Başıyla işarette bulunan doktor, yürüyüşüne kaldığı yerden devam etti. Aslında onun paraya hiç de ihtiyacı olmadığı, sırf duyduğu nefretten dolayı bu konuyu açtığı açıkça belli oluyordu. Herkes düelloya başlama vaktinin geldiğini, çok önceleri başlayan bu meselenin ya düelloyla ya da başka bir şekilde artık bitirilmesi gerektiğini hissediyordu. Ancak, ne düelloya başlayabiliyor ne de sorunu başka bir yolla sonlandırabiliyorlardı, yalnızca ayakta dikilip duruyor ve sigara içiyorlardı. Hayatlarında ilk kez bir düelloda hazır bulunan genç subaylar dikkatle incele-

dikleri beyaz üniformalarının kollarını elleriyle okşuyor, iki sivil arasındaki bu düelloya pek inanmıyor, onu gereksiz görüyorlardı.

Şeşkovski subayların yanına gelerek, alçak sesle onlara:

"Beyler, bu düellonun yapılmaması için elimizden gelen her çabayı göstermeliyiz. Onları barıştırmak gerek," dedi.

Kızararak konuşmasını sürdürdü:

"Dün akşam Kirilin bana uğradı, Laevski'nin dün onu Nadejda Fyodorovna ile birlikteyken yakaladığından, türlü türlü dolaplardan* yakındı."

"Evet, bunu biz de duyduk," dedi Boyko.

"Bakınız işte, görüyorsunuz... Laevski'nin eli titriyor, türlü türlü şey... O şu anda tabancayı bile doğrultamaz. Onunla dövüşmek bir sarhoşla ya da tifolu bir hastayla dövüşmek kadar gayri insani olur. Eğer barıştırma çabası sonuç vermezse, hiç olmazsa düellonun ertelenmesi, bir şey yapılması lazım beyler... Öylesine karmakarışık bir şeytan işi ki insanın midesi kaldırmıyor."

"Von Koren ile konuşunuz."

"Ben düello kurallarını bilmiyorum, bilmek de istemiyorum, kurallarının canı cehenneme. Kendisiyle konuşursam Laevski'nin korktuğunu ve beni ona gönderdiğini düşünecektir. Her neyse, ne isterse düşünsün, onunla konuşacağım."

Şeşkovski kararsız bir tavır içinde, sanki ayağı uyuşmuş gibi hafiften topallayarak Von Koren'in yanına gitti. Yürürken ve boğazını temizlerken bütün vücuduyla âdeta tembelliğin, uyuşukluğun simgesi gibiydi.

---

* Şaşkovski konuşmasında alışkanlıkla sık sık, yerli yersiz, *vsyakaya ştuka* (her türlü şey, türlü türlü şey, hile, dolap) ve *vsyo* (hepsi) sözcüklerini kullanmaktadır. *-çev.*

Şeşkovski zooloğun gömleğindeki çiçeklere dikkatle bakarak:

"Beyefendi, size şunu söylemek zorundayım," diye söze başladı, "aramızda sır olarak kalacak... Ben düellonun kurallarını bilmiyorum, bilmek de istemiyorum, kurallarının canı cehenneme. Bir tanık, türlü türlü şey olarak değil, bir insan olarak olaya bakıyorum, hepsi bu."

"Evet. Ne diyecektiniz?"

"Düello tanıkları dövüşecek olan taraflara barışmalarını önerince genellikle onlar bunu bir şekil şartı olarak görür ve dikkate almazlar. Onur meselesi, hepsi bu! Sizden çok rica ediyorum, İvan Andreyiç'e dikkatle bir bakar mısınız? O bugün, deyim yerindeyse, her zamanki normal halinde değil; aklı başında değil ve acınacak bir durumda. Başından bir felaket geçti. Dedikodudan nefret ederim," Şeşkovski kızardı, etrafına bakındı, "fakat düelloyu yönettiğim için size bildirmeyi gerekli gördüm. Dün akşam Laevski kendi hanımefendisini Myuridov'un evinde bir beyle basmış."

"Ne kadar iğrenç!" diye mırıldanan zooloğun beti benzi uçtu, yüzünü buruşturdu ve "Tuu!" diye yüksek sesle tükürdü. Alt dudağı titriyordu; daha fazla dinlemek istemeyerek Şeşkovski'nin yanından uzaklaştı. Sanki çok acı bir şeyi kazara tatmış gibi yeniden yüksek sesle tükürdü ve sabahtan beri ilk kez başını çevirip Laevski'ye nefret dolu bir bakış fırlattı.

Von Koren'in sinirli ve sıkıntılı hali yavaş yavaş geçti. Başını silkeleyerek, yüksek sesle:

"Beyler, neden bekliyoruz, bu soruyu yanıtlar mısınız? Niçin başlamıyoruz?" diye sordu.

Şeşkovski subaylarla göz göze geldi ve omuzlarını silkti. Yüksek sesle, ortaya konuşarak:

"Beyler!" dedi. "Beyler! Sizlere barışmanızı öneriyoruz!"

"Usulle ilgili işlemleri çabucak bitirelim," dedi Von Koren. "Barışma konusu daha önce konuşuldu. Usulle ilgili şimdi sırada hangi işlem var? Çabuk olun beyler, zaman bizi beklemez."

Mecburen başkalarının işine karışmak durumunda olan Şeşkovski suçluluk ifade eden bir ses tonuyla:

"Biz yine de barışma önerimizde ısrar ediyoruz," dedi. Kızardı, elini kalbinin üzerine koyarak devam etti: "Biz yapılan hakaretle düello arasında bir sebep sonuç ilişkisi göremiyoruz. Beşeri zaaflarımızdan ötürü bazen birbirimizi incitiyoruz; bunlarla düellonun hiçbir ortak yanı yoktur. Sizler üniversite görmüş eğitimli insanlarsınız; düellonun yalnızca modası geçmiş, saçma bir şekilcilik, türlü türlü şey olduğunu kendiniz de çok iyi biliyorsunuz. Bizler düelloyu böyle görüyoruz, aksi halde buraya gelmezdik. Zira insanların, bizim gözlerimizin önünde birbirlerine kurşun sıkmasına izin veremeyiz, hepsi bu!" Şeşkovski alnındaki teri silerek sözünü sürdürdü: "Beyler, anlaşmazlıklarınıza son veriniz, birbirinize ellerinizi uzatınız, eve gidip barışmanızın şerefine içelim. Şeref sözü, beyler!"

Von Koren susuyordu. İnsanların kendisine baktıklarını fark eden Laevski:

"Benim Nikolay Vasilyeviç'e karşı herhangi bir suçlamam yok. Eğer o benim kusurlu olduğumu düşünüyorsa önünde özür dilemeye hazırım," dedi.

Konuşulanlara içerleyen Von Koren:

"Açıkça belli oluyor ki beyler," dedi, "sizler Laevski beyefendinin eve asil ruhlu bir kişilik, bir şövalye olarak dönmesini istiyorsunuz. Fakat ben sizlere ve ona bu zev-

ki tattırmayacağım. Barışa kadeh kaldırmak, meze atıştırmak ve bana düellonun nasıl modası geçmiş bir şekilcilik olduğunu anlatmak için sabahın köründe kalkarak on verst yol tepip buraya gelmemize hiç de gerek yoktu. Düello düellodur, onu gerçekte olduğundan daha aptalca, daha düzmece bir şey olarak göstermeye gerek yok! Ben dövüşmek istiyorum."

Bir sessizlik oldu. Subay Boyko bir kutunun içinden iki tabanca çıkararak birisini Von Koren'e, diğerini de Laevski'ye verdi. Sonra zooloğu ve tanıkları kısa bir süreliğine neşelendiren bir karışıklık yaşandı. Oradakilerden hiçbirinin hayatlarında bir kez bile bir düelloda hazır bulunmadıkları ortaya çıktı. Hiç kimse nerede durulacağını, tanıkların nasıl konuşacağını ve neler yapacaklarını kesin olarak bilmiyordu. Fakat bir süre sonra Boyko bir şeyler hatırladı ve gülerek açıklamalarda bulunmaya başladı.

"Beyler, Lermontov'daki düello tasvirini kim hatırlıyor?" diye sordu Von Koren, gülerek. "Turgenyev'de de Bazarov birisiyle düello eder..."

"Burada hatırlanacak ne var?" dedi Ustimoviç yürüyüşünü keserek, sabırsızca: "Uzaklığı ölçünüz, işte o kadar."

Ve âdeta nasıl mesafe ölçüleceğini göstermek istercesine art arda üç adım attı. Boyko adımlarını sayarak uzaklığı ayarladı, arkadaşı ise kılıcını çıkardı, uç noktalarda toprağı kazıyarak sınırları belirleyen çizgiler oluşturdu. Genel bir ölüm sessizliği eşliğinde hasımlar yerlerini aldılar.

Çalıların arasında oturan diyakoz, hatırlayarak, 'Köstebekler' diye geçirdi içinden.

Şeşkovski birtakım şeyler söylüyor, Boyko tekrar tekrar birtakım açıklamalarda bulunuyordu, fakat Laevski bunların hiçbirini duymuyor, daha doğrusu duyuyor ama

anlayamıyordu. Ateş zamanı geldiğinde horozu kurdu, soğuk, ağır tabancayı namlusunu havaya çevirerek yukarı kaldırdı. Paltosunun düğmelerini çözmeyi unutmuştu, omzunda ve koltuk altında güçlü bir baskı hissetti. Kolunu yukarı kaldırırken öylesine zorlanıyordu ki, sanki ceketinin kolu tenekedendi. Esmer alına ve kıvırcık saçlara karşı dün gece duyduğu nefreti hatırladı, bu şiddetli nefret ve öfke anında bile bir insana ateş edemeyeceğini düşündü. Kurşunun kazara Von Koren'e isabet etmesinden korkarak tabancayı iyice yükseğe kaldırdı; bu aşırı yüce gönüllülük gösterisinin pek şık kaçmadığını ve aslında bunun bir yüce gönüllülük de olmadığını hissetti, fakat başka türlüsü elinden gelmiyor, ne yapması gerektiğini bilemiyordu. Laevski, baştan beri hasmının havaya ateş edeceğinden emin olan Von Koren'in alaycılıkla gülümseyen solgun yüzüne bakarak, tanrıya şükür şimdi her şey bitecek, sadece kuvvetle tetiğe basmak kalıyor diye düşündü...

Tabancanın geri tepmesini sert bir şekilde omzunda hissetti, patlama sesi dört bir yana yayıldı, dağlar yankıyla "pah-tah!" diye yanıt verdi.

Von Koren tabancanın horozunu kaldırdı, yanda hiçbir şeyle ilgilenmeden, elleri arkasında, sabahtan beri gezinmekte olan Ustimoviç'e baktı.

"Doktor," dedi zoolog, "lütfen, sarkaç gibi bir yukarı bir aşağı gidip gelmeyin. Sizin yüzünüzden gözlerim kararıyor."

Doktor durdu. Von Koren Laevski'ye nişan aldı.

'Her şey bitti!' diye düşündü Laevski.

Tabancanın doğrudan yüze çevrilmiş namlusu, Von Koren'in duruşuna ve genel görünümüne sinmiş derin nefret ve küçümseme ifadesi, saygın bir adamın gün ortasında saygın insanlar huzurunda şimdi işlemekte olduğu bu ci-

nayet, bu mutlak sessizlik, Laevski'yi kaçmaktan alıkoyan, onu yerinde çakılı tutan bu bilinmez güç... Bütün bunlar ne kadar esrarengiz, ne kadar anlaşılmaz ve ne kadar korkunçtu! Von Koren'in nişan alması Laevski'ye bir geceden daha uzun geldi. Yalvaran bakışlarla tanıklara baktı, hepsinin beti benzi uçmuştu, kımıldamadan öylece duruyorlardı.

'Çabuk ateş et!' diye içinden söylenen Laevski, acınacak haldeki titreyen, solgun yüzünün Von Koren'in yüreğinde mutlaka daha büyük bir nefretin yeşermesine yol açacağını hissetti.

Hasmının tam alnına nişan alan ve tetiği parmağıyla yoklayan Von Koren: 'Şimdi onu öldüreceğim' diye düşündü. 'Evet, şüphesiz öldüreceğim...' Çok yakın bir yerden, ansızın müthiş bir çığlık koptu:

"Öldürecek onuuu!"

Tam o anda silah patladı. Laevski'nin hâlâ ayakta olduğu, yere düşmediği görülünce herkes çığlığın geldiği yöne baktı ve diyakozu gördü. Tepeden tırnağa sırılsıklam ve çamur içinde, uçuk benzi, alnına ve yanaklarına yapışmış ıslak saçlarıyla karşı kıyıda mısırların arasında duruyor, garip bir şekilde gülümseyerek ıslak şapkasını sallıyordu. Şeşkovski sevinçten güldü, ardından ağlamaya başladı ve yana çekilerek topluluktan uzaklaştı.

XX

ARADAN KISA BİR SÜRE geçtikten sonra Von Koren ile diyakoz dar köprünün başında buluştular. Heyecanı hâlâ geçmemiş olan diyakoz güçlükle nefes alıyordu ve insanlarla göz göze gelmekten kaçınıyordu. Hem açığa vurduğu korkusundan hem de ıslak ve baştan aşağı çamur içindeki giysilerinden utanıyordu.

"Bana, onu öldürmek istiyormuşsunuz gibi geldi," diye mırıldandı. "İnsanlığın doğasına ne kadar aykırı bir şey bu! Ne kadar gayri tabii, sapıkça bir şey!"

"Fakat siz buraya nasıl geldiniz?" diye sordu zoolog.

"Hiç sorma!" diyerek elini salladı diyakoz. "Şeytan 'haydi git, haydi git!' diyerek aklımı çeldi... Ben de kalkıp geldim, az kalsın mısırların arasında korkudan ölüyordum. Fakat şimdi, tanrıya şükür, tanrıya şükür... Sizden gayet memnunum," diye mırıldandı. "Bizim Tarantula dede buna çok memnun olacak... Gülünç, çok eğlenceli! Yalnız sizden özellikle rica ediyorum, benim burada bulunduğumu kimseye söylemeyin; aksi halde yönetimle başım derde girebilir. 'Diyakoz düello tanıklığı yapmış' derler."

"Beyler!" diye seslendi Von Koren, "Diyakoz, sizden kendisini burada gördüğünüzü kimseye söylememenizi rica ediyor. Sorun çıkabilirmiş."

"Bu, insanın doğasına ne kadar aykırı bir şey!" diye yineledi diyakoz. "Sözlerim için özür dilerim, ama yüzünüzde öyle bir ifade vardı ki, onu mutlaka öldüreceğinizi düşündüm."

"O alçağı öldürmek için içimde güçlü bir arzu vardı," dedi Von Koren. "Fakat siz çok yakınımızdan çığlığı basınca hedefi ıskaladım. Alışık olmayanlara iğrenç görünen bütün bu usul ve işlemler beni yordu, diyakoz. Kendimi korkunç derecede halsiz hissediyorum. Haydi, atla arabaya, gidelim..."

"Hayır, izin veriniz yaya gideyim. Sırılsıklamım ve üşüyorum, kendimi kurutmam gerek."

Mecalsiz gözüken Von Koren arabaya binip yerine otururken:

"Nasıl isterseniz," dedi ölgün bir sesle ve gözlerini kapadı. "Nasıl isterseniz..."

Gruptan kimileri arabalardaki yerlerine yerleşiyor, kimileri hâlâ aşağıda geziniyordu; Kerbalay ellerini göbeğinin üzerinde birleştirmiş yolun kenarında ayakta duruyor, dişlerini göstererek yere kadar eğilip kafileyi selamlıyordu. Bu beylerin doğanın tadını çıkarmak ve çay içmek için geldiklerini düşünüyordu; onların arabalarına niçin gerisingeri bindiklerini bir türlü anlayamıyordu. Arabalar mutlak bir sessizlik içinde yola çıktı, duhanın önünde sadece diyakoz kaldı.

Diyakoz Kerbalay'a:

"Duhana gitmek, çay içmek," dedi. "Ben var istemek yemek."

Kerbalay çok iyi Rusça konuşuyordu, fakat diyakoz, bozuk Rusça konuşursa Tatarın onu daha kolay anlayacağını düşündü.

"Yumurta haşlamak, peynir vermek..."

Kerbalay eğilerek diyakozu selamladı:

"Gir içeriye, gir, peder," dedi. "Hepsini vereceğim. Peynir de var, şarap da... Ne istiyorsan onu ye!"

"Tatarca tanrıya ne diyorsunuz?" diye sordu diyakoz duhana girerken.

Kerbalay soruyu anlamayarak:

"Senin tanrın da benim tanrım da aynıdır," dedi. "Herkesin tanrısı birdir, farklı olan yalnızca insanlardır. Bazıları Rus, bazıları Türk, bazıları İngiliz... Çeşit çeşit insan var, tanrı ise bir tane!"

"Çok güzel! Mademki bütün halklar aynı tanrıya tapıyor, o halde neden siz Müslümanlar Hıristiyanları ezeli düşman olarak görüyorsunuz?"

"Kızacak ne var?" dedi Kerbalay, iki elini göbeğinin üzerine koyarak. "Sen rahipsin, ben Müslümanım; sen yemek yemek istediğini söylüyorsun, ben de veriyorum... Sa-

dece zenginler ayrım yapar, şu senin tanrın, bu benim tanrım diye; yoksul için hepsi birdir. Buyurun, yiyin lütfen."

Duhanda bu ilahiyat tartışması sürüp giderken Laevski eve dönüş yolunda, şafak vakti, yollar, kayalar, dağlar henüz karanlık ve ıslakken yaptığı düelloya gidiş yolculuğunun ona ne kadar korkunç geldiğini, belirsiz geleceğinin tıpkı dipsiz bir uçurum gibi ürkütücü göründüğünü hatırladı. Oysa şimdi otların ve kayaların üzerindeki yağmur damlaları güneşte birer elmas gibi parıldıyor, tabiat mutlulukla gülümsüyor, korkutucu gelecek çok gerilerde kalmış gibi görünüyordu. Laevski, Şeşkovski'nin hâlâ gözyaşı izi taşıyan somurtkan yüzüne ve Von Koren ile tanıklarının ve doktorun bindiği öndeki iki kaleskaya baktı, ona sanki bütün bu insanlar bir mezarlıktan dönüyorlarmış, biraz önce oraya zor, yorucu, katlanılmaz, herkese hayatı zehir eden birini gömmüşler gibi geldi. Kendi geçmişi üzerine düşünürken:

'Her şey bitti' dedi içinden, parmaklarıyla usulcacık boynunu sıvazladı.

Boynunun sağ tarafında yaka hizasında serçe parmak büyüklüğünde bir şişkinlik belirmişti, sanki sıcak ütüyle yakmışlarmış gibi acıyordu. Bu, kurşunun sıyrığıydı.

Daha sonra eve döndüğünde Laevski için uzun, tuhaf, tatlı ve baygınlığı andıran puslu bir gün başlamış oldu. Hapishaneden ya da hastaneden çıkmış gibi evdeki eski tanıdık eşyaları uzun uzun inceledi; masaların, sandalyelerin, pencerelerin, ışığın ve denizin onun ruhunda çok uzun zamandan beri yaşamadığı, canlı, çocuksu bir sevinç uyandırdığını hayretle gördü. Oldukça zayıflamış görünen solgun Nadejda Fyodorovna onun yumuşak sesini ve garip yürüyüşünü tanımakta zorlandı. Ona başından geçen her şeyi anlatmak için sabırsızlanıyordu...

Laevski'nin muhtemelen iyi işitmediğini, söylediklerini anlamadığını düşündü, her şeyi öğrendiğinde mutlaka onu lanetleyecek ve öldürecekti. Oysa Laevski onu dinliyor, yüzünü ve saçlarını okşuyor, gözünün içine bakarak:

"Senden başka hiç kimsem yok..." diyordu.

Sonra uzun süre ön bahçede birbirlerine sokularak oturdular, kâh sustular kâh yüksek sesle gelecekteki mutlu hayatlarıyla ilgili hayallerini kısa, kesik cümlelerle dile getirdiler. Laevski, daha önce, hayatında hiçbir zaman bu kadar uzun ve bu kadar güzel konuşmamış olduğunu düşündü.

XXI

ARADAN ÜÇ AYDAN fazla bir zaman geçti.

Von Koren'in kendi seyahati için belirlediği tarih gelip çattı. Sabahın erken saatlerinden itibaren insanı üşüten şiddetli bir yağmur yağıyor, kuzey doğu yönünden sert bir rüzgâr esiyordu, deniz oldukça dalgalıydı. Böyle bir havada vapurun limana yanaşamayacağı söyleniyordu. Tarifeye göre vapur sabah saat onda yanaşacaktı, fakat Von Koren hem öğleyin hem de öğleden sonra kıyıya inmiş, dürbünle bakmış, ancak ufku kaplayan gri dalgalar ve yağmurdan başka hiçbir şey görememişti. Akşama doğru yağmur durdu, rüzgâr gözle görülür şekilde yavaşladı. Bugün artık gidemeyeceği düşüncesine kendini alıştıran Von Koren oturup Samoylenko ile satranç oynamaya başladı. Fakat havanın kararmaya başladığı sırada emir eri denizde ışıkların peyda olduğunu, bir işaret fişeği gördüğünü bildirdi.

Von Koren aceleyle kalktı; çantasını omzuna atarak Samoylenko ile öpüştü, emir eri ve aşçıyla vedalaştı, hiç

gerek yokken bütün odaları dolaştı. Sokağa çıktığında içinde sanki doktorun evinde ya da kendi evinde bir şey unutmuşmuş gibi bir duyguya kapıldı. Caddede Samoylenko ile yan yana yürüyorlardı, onları elinde bir kutu ile diyakoz izliyordu, en arkada ise iki valiz taşıyan emir eri vardı. Denizdeki sönük ışıkları yalnızca Samoylenko ile emir eri görebiliyordu, diğerleri zifiri karanlığa bakıyor, fakat hiçbir şey göremiyordu. Vapur kıyıdan çok uzakta demir atmıştı.

"Çabuk, çabuk," dedi Von Koren, telaşlanarak. "Kaçıracağız diye korkuyorum."

Laevski'nin düellodan hemen sonra taşındığı üç pencereli küçük evin yanından geçerken Von Koren kendini tutamayarak pencereden içeriye bir göz attı. Laevski sırtı pencereye dönük olarak masanın başında eğilmiş oturuyor, bir şeyler yazıyordu.

"Hayret ediyorum," dedi zoolog, alçak sesle, "kendisini nasıl da cendereye soktu!"

"Evet, hayret etmekte haklısın," diyerek iç geçirdi Samoylenko. "Sabahtan akşama kadar oturuyor ve çalışıyor. Borçlarını ödemek istiyor. Öte yandan, kardeşim, dilenciden daha kötü yaşıyor."

Otuz saniye kadar süren bir sessizlik oldu. Pencerenin önünde duran zoolog, doktor ve diyakoz gözlerini Laevski'den alamıyorlardı.

"Böylece burada kaldı, zavallı," dedi Samoylenko. "Oysa hatırlıyor musun, gitmek için ne kadar çırpınmıştı."

"Evet, kendisini çok sıkı bir cendereye soktu," diye yineledi Von Koren. "Evliliği, ekmek parası için bütün gün çalışması, yüzündeki yeni ifade ve hatta yürüyüşü... hepsi o denli olağanüstü ki, bu olayı nasıl adlandıracağımı bilemiyorum."

Zoolog, Samoylenko'nun koluna girdi, heyecanlı bir ses tonuyla konuşmasını sürdürdü:

"Ona ve karısına, buradan ayrılırken kendilerine mutluluklar dilediğimi ilet, beni şaşırttıklarını söyle... ve Laevski'den rica et, eğer mümkünse, beni kötülükle anmasın. O beni tanıyor. Ondaki bu değişimi o zamanlar öngörebilseydim, onun en iyi dostu ben olurdum, bunu o da biliyor."

"Ona uğra, vedalaş."

"Hayır, bu uygun olmaz."

"Nedenmiş? Tanrı bilir ya, belki de onunla bir daha hiç görüşemeyeceksin."

Zoolog biraz düşündükten sonra:

"Bu doğru," dedi.

Samoylenko eliyle pencereyi hafifçe tıklattı, Laevski irkilerek etrafa bakındı.

"Vanya, Nikolay Vasilyeviç seninle vedalaşmak istiyor," dedi Samoylenko. "Biraz sonra ayrılıyor."

Laevski masadan kalkarak kapıyı açmak için hole çıktı. Samoylenko, Von Koren ve diyakoz içeriye girdiler.

Zoolog galoşlarını çıkarırken davetsiz geldiği için pişmanlık duydu. 'Kendimi âdeta zorla misafirliğe kabul ettiriyorum, bu da aptalca bir şey' diye düşündü.

"Bir dakikalığına uğradım," dedi Laevski'nin arkasından odaya girerken.

"Sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim," diye devam etti. "Fakat birazdan ayrılıyorum, sizi görmek için içimde güçlü bir arzu hissettim. Bir daha ne zaman görüşeceğimizi tanrı bilir."

Laevski, "Çok memnun oldum... Buyurmaz mısınız?" diyerek beceriksizce misafirlere sandalye verdi ve onların

yolunu kapamak istercesine ellerini ovuşturarak odanın ortasında dikildi.

'Keşke arkadaşları dışarıda bıraksaydım' diye düşünen Von Koren kararlı bir tavırla:

"Beni kötülükle anmayınız, İvan Andreyiç!" dedi. "Şüphesiz, geçmişi unutmak imkânsızdır. Oldukça hüzünlü bir geçmişimiz oldu. Buraya sizden özür dilemek ya da suçlu olmadığımı size kanıtlamak için gelmedim. Ben davranışlarımda samimiydim ve o günden bu yana görüşlerim değişmedi... Şimdi, çok büyük bir memnuniyetle görüyorum ki sizin hakkınızda yanılmışım, bu bir gerçek! Fakat ne de olsa düz yolda bile kolayca tökezleyebiliyorsunuz, insanoğlunun yazgısı böyle işte: Özde, esas olanda yanılmasanız bile ayrıntıda yanılabiliyorsunuz. Asıl gerçeği kim bilebilir ki..."

"Evet, gerçeği kimse bilemez..." dedi Laevski.

"Neyse, hoşça kalın... Her şey gönlünüzce olsun."

Laevski, Von Koren'in uzattığı elini sıktı ve onu başıyla selamladı.

"Beni kötülükle anmayın," diye yineledi Von Koren. "Lütfen, karınıza selamlarımı iletin, kendisiyle vedalaşamadığıma üzüldüğümü söyleyin."

"O, evde."

Laevski diğer odanın kapısına doğru giderek karısına seslendi:

"Nadya, Nikolay Vasilyeviç seninle vedalaşmak istiyor."

Odaya giren Nadejda Fyodorovna kapının yanında durdu, utangaç bir edayla misafirlere baktı. Yüzünde suçlu ve korkmuş bir insanın ifadesi vardı; ellerini azarlanan bir jimnazyum öğrencisi gibi tutuyordu.

"Ben ayrılıyorum, Nadejda Fyodorovna," dedi Von Koren. "Vedalaşmak için uğradım."

Nadejda Fyodorovna elini kararsızca Von Koren'e uzattı, Laevski tekrar başıyla selamladı.

'Her ikisinin hali de insanın içini burkuyor. Hayat onlar için hiç de kolay değil' diye içinden geçiren Von Koren:

"Moskova'ya ve Petersburg'a uğrayacağım, oralardan istediğiniz bir şey var mı, göndereyim?"

"Ne olabilir?" diyen Nadejda Fyodorovna endişeyle kocasına baktı. "Sanırım, yok," dedi.

Laevski de ellerini ovuşturarak:

"Evet, bir şey yok..." diye onu onayladı. "Sağlıcakla gidin!"

Von Koren'in aklına söyleyecek ya da söylemesi gerekli başka bir şey gelmedi. Oysa eve girerken onlara güzel, samimi ve anlamlı pek çok şey söylemeyi düşünüyordu. Suskun halde Laevski'nin ve karısının elini sıktı, insanı ezen ağır bir duyguyla onlardan ayrıldı.

Arkadan gelen diyakoz alçak sesle:

"Nasıl insanlar!" dedi. "Tanrım, nasıl insanlar! Gerçekten, tanrının sağ eli dikti bu asmayı! Tanrım! Tanrım! Birisi binlere karşı, bir diğeri sonsuz sayıdaki düşmana karşı zafer kazanıyor. Nikolay Vasiliç," diye coşkuyla sürdürdü konuşmasını, "siz bugün insanlığın en büyük düşmanına, kibire karşı zafer kazandınız, onu yendiniz!"

"Yeter, diyakoz!" dedi Von Koren. "Laevski ile benim zafer kazanmış gibi bir halimiz mi var? Zafer kazananlar kartallara benzer, o ise zavallı, ürkek, sindirilmiş biri; bir Çin heykelciği gibi yerlere kadar eğiliyor. İçim acıyor."

Arkalarında ayak sesleri duydular, Von Koren'i geçirmek üzere Laevski koşarak geliyordu. Limanda emir eri, yanında iki valizle bekliyordu, az ötede dört kayıkçı duruyordu.

"Fakat rüzgâr devam ediyor... Brr!" dedi Samoylenko. "Denizde mutlaka fırtına vardır, of, of! Seni zorluklar bekliyor, Kolya."

"Deniz tutmasından korkmuyorum."

"Onu kastetmiyorum... Bu aptalların kayığı devirmelerinden korkuyorum. Acentanın botuyla gitseydin keşke." Kayıkçılara seslendi: "Acentanın botu nerede?"

"Gitti, zatıâlileri!"

"Peki, gümrüğün teknesi nerede?"

"O da gitti."

"Niçin haber vermediler?" diye kızdı doktor. "Aptallar!"

"Bir şey fark etmez, merak etme..." dedi Von Koren. "Neyse, allahaısmarladık. Tanrı sizi korusun."

Samoylenko, Von Koren'i kucakladı ve üzerine doğru üç kez haç çıkardı.

"Unutma, Kolya... Bana yaz... Önümüzdeki bahar seni bekliyoruz."

"Hoşça kal, diyakoz," diyerek onun da elini sıktı. "Dostluğun ve güzel sohbetlerin için teşekkürler. Araştırma gezisi meselesini düşün."

"Oh tanrım, evet! Dünyanın öbür ucu olsa bile!" diyerek güldü diyakoz. "Hiç karşı çıkar mıyım?"

Von Koren karanlıkta Laevski'yi tanıdı, bir şey söylemeden ona elini uzattı. Kürekçiler aşağıda, büyük dalgaları engelleyen dalgakırana rağmen durmadan kazıklara çarpan kayığı sabit tutmaya çalışıyordu. Von Koren merdivenden aşağıya inerek kayığın içine atladı, dümenin yanına oturdu.

"Yaz!" diye bağırdı Samoylenko. "Kendine dikkat et!"

'Asıl gerçeği kim bilebilir ki...' diye düşünen Laevski paltosunun yakasını yukarı kaldırdı, ellerini yenin içine soktu.

Çevik bir hareketle iskelenin içinde bir daire çizen kayık açık denize açıldı. Dalgaların arasında hemencecik gözden kayboldu, fakat çok geçmeden dalganın derin çukurundan kendini kurtararak yükseğe, dalganın zirvesine tırmandı. Öyle ki, içindeki insanları ve hatta kürekleri ayırt etmek mümkündü. Kayık üç sajen kadar ileri gidiyor, sonra dalga onu iki sajen geri itiyordu.

"Yaz!" diye bir kez daha bağırdı Samoylenko. "Bu berbat hava sana kötü ruhların bir armağanı!"

Karanlık ve huzursuz denizi hüzünle seyreden Laevski: 'Evet, asıl gerçeği kim bilebilir ki...' diye bir kez daha içinden geçirdi. 'Dalga kayığı geri savuruyor; iki adım ileri, bir adım geri gidiyor. Fakat inatçı kürekçiler bıkıp usanmadan kürek çekiyorlar ve dev dalgalardan korkmuyorlar. Kayık hep ilerliyor, ilerliyor, işte gözden kayboldu. Yarım saate kadar kürekçiler vapurun ışıklarını iyice görecekler, bir saate kalmaz vapurun merdivenlerinde olurlar. Tıpkı hayattaki gibi... Gerçeği aramak için insanlar öne doğru iki adım, geriye doğru bir adım atıyor. Çekilen acılar, hatalar ve can sıkıntısı onları geriye savuruyor, fakat gerçeğe ulaşma arzusu ve inatçı irade onları ileriye, hep ileriye taşıyor. Ve kim bilir? Belki sonunda asıl gerçeğe ulaşacaklar...' "Elvedaaa!" diye bağırdı Samoylenko.

"Ne görünüyorlar, ne de sesleri duyuluyor. İyi yolculuklar!" dedi diyakoz.

Yağmur serpelemeye başlamıştı.

1891

Anton Çehov'un en başarılı ve en uzun hikâyelerinden biri olan *Düello*, Rus romantiklerinin vazgeçilmez mekânı Kafkasya'nın bir sahil beldesinde geçiyor. Yeni bir yaşam kurma ümidiyle kocasını bırakıp sevdiği erkekle kaçan bir kadın, karşıt yaşam felsefelerine sahip iki erkek arasındaki artan düşmanlık ve kaçınılmaz olduğu kadar komik bir düello...

Bu derinlikli hikâyede Çehov, kafasını kurcalayan felsefi, toplumsal ve bilimsel soruları parlak diyaloglar üzerinden tartışmaya açıyor. Hayatta "açık, bilinçli bir amaç"a sahip olmamız gerekli midir? Sorumsuz, zayıf karakterli insanların varlığı, onlara itibar göstermeyi sürdüren toplumu nasıl çürütür? Sosyal bilimler ve felsefe tamamen doğal bilimleri mi temel almalıdır?

Psikolojik tahliller, canlı karakterler, doğa tasvirleri ve şairane ayrıntılar bakımından *Düello*, Çehov'un edebî dehasına bir kez daha tanık olma fırsatını veriyor. Sinemaya da uyarlanan bu başyapıtı, Nuri Yıldırım'ın incelikli çevirisiyle sunuyoruz.

yordam edebiyat
YordamEdebiyat
YordamEdebiyat
YordamKitap

12 TL. KDV'den muaftır
ISBN 978-605-172-389-1